

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΕΥΘΥΦΡΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ-ΣΧΟΛΙΑ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ:
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ - ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ
1982

ΕΥΘΥΦΡΩΝ

ΕΥΘΥΦΡΩΝ ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΕΥΘ. Τί νεώτερον, ὦ Σώκρατες, γέγονεν, ὅτι σὺ τὰς ἐν
Λυκείῳ καταλιπὼν διατριβὰς ἐνθάδε νῦν διατρίβεις περὶ τὴν
τοῦ βασιλέως στοάν; οὐ γὰρ που καὶ σοὶ γε δίκη τις οὔσα
τυγχάνει πρὸς τὸν βασιλέα ὡσπερ ἐμοί.

ΣΩ. Οὗτοι δὴ Ἀθηναῖοί γε, ὦ Εὐθύφρων, δίκην αὐτὴν
καλοῦσιν ἀλλὰ γραφήν.

ΕΥΘ. Τί φῆς; γραφήν σέ τις, ὡς εἴκοι, γέγραπται· οὐ
γὰρ ἐκεῖνός γε καταγνώσασμαι, ὡς σὺ ἔτερον.

ΣΩ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΕΥΘ. Ἄλλὰ σέ ἄλλος;

ΣΩ. Πάνυ γε.

ΕΥΘ. Τίς οὗτος;

ΣΩ. Οὐδ' αὐτὸς πάνυ τι γινώσκω, ὦ Εὐθύφρων, τὸν
ἄνδρα, νέος γὰρ τίς μοι φαίνεται καὶ ἀγνώστος ὀνομάζουσι
μέντοι αὐτόν, ὡς ἐγώ μαι, Μέλητον. ἔστι δὲ τῶν δῆμων
Πιπθεύς, εἴ τινα νῦν ἔχεις Πιπθέα Μέλητον οἶον τετανότρηχα
καὶ οὐ πάνυ ἐγγένειον, ἐπίγρυπον δέ.

St. I
p. 2

a

5

5

10

2a Μὲ τὴν ἀναφορά ἀπὸ Λύκειο, τὸν τόπο ὅπου σὺχναζε ὁ Σωκράτης, (Εὐθύδημος 271a 1, Τίς ἦν, ὦ Σώκρατες, ὃ χθές ἐν Λυκείῳ διελέγους; Συμπόσιον 223d8, τὸν οὖν Σωκράτη... ἐλθόντα εἰς Λύκειον... ὡσπερ ἄλλοτε τὴν ἄλλην ἡμέραν διατρίβειν. Λύσις 203a 5, Ἐπορευόμενον... ἐξ Ἀκαδημείας εὐθὺ Λυκείου τὴν ἔξω τείχος), ὑπενθυμίζεται ἡ παιδαγωγικὴ ἐπίδραση τοῦ φιλοσόφου στοὺς νέους τῆς πόλης. Παράλληλα, ἡ ἐπιλογή τοῦ δραματικοῦ χρόνου - παραμονές τῆς θανατικῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτη - φορτίζει τὴ συνομιλία μὲ ἕναν τὸνο ἰδιαίτερα τραγικό.

2 a 4 βασιλέα καλοῦσαν στήν Ἄθηνά τόν δεύτερο ἀπὸ τοὺς ἐννεά ἄρχοντες, τὸν ἀρμόδιο γιὰ τὰ θέματα τῆς λατρείας, ὁ ὁποῖος κινούσε καὶ τὴ διαδικασία στὶς φοινικὲς δίκες.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ - ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΕΥΘ. Τί ἔχει συμβεῖ, Σωκράτη, κὶ ἐπαφες νά συχναίξεις στό Λύκειο καὶ εἶσαι τώρα ἐδῶ στά δικαστήρια; Δέν φαντάζομαι νά ἔχεις κὶ ἐσὺ καμιά δίκη στόν ἄρχοντα βασιλιά, σάν ἐμένα;

ΣΩ. Στὴν Ἄθηνά, Εὐθύφρωνά, αὐτὸ τὸ λένε δημόσια καταγγε-
λία καὶ ὄχι δίκη.

ΕΥΘ. Τί μοὺ λές; Καθὼς φαίνεται σοὺ ἔχουν κάνει κάποια καταγγελία· γιατί, βέβαια, δέν μπορῶ νά διανοηθῶ ὅτι ἔχεις καταγγεῖλει ἐσὺ κάποιον.

ΣΩ. Ἄσφαλῶς ὄχι.

ΕΥΘ. Ἄλλὰ κάποιος ἄλλος ἐσένα;

ΣΩ. Μάλιστα.

ΕΥΘ. Ποιὸς εἶναι αὐτός;

ΣΩ. Οὔτε κὶ ἐγώ, Εὐθύφρωνά, δέν τὸν ξέρω καλά καλά τὸν ἄνθρωπο· κάποιος νέος εἶναι, νομίζω, ὄχι γνωστός· τὸν λένε, θαρρῶ, Μέλητο καὶ εἶναι ἀπὸ τὸν Πίθο. Ἐχεις μήπως ὑπόψη σου στόν Πίθο κανένα Μέλητο μὲ τσια πεταχτά μαλλιά, μὲ ἀραιὸ γενάκι καὶ κάπως γαμητὴ μῦτη;

2 a 5 8 Ὡς ἀπὸ τῆς δικανικῆς ὁδὸς ἡ λέξη δίκη ἔχει μιά γενικὴ σημασία πού κάλυπτε κάθε δικαστικὴ ὑπόθεση καὶ διαδικασία, καὶ μιά εἰδικότερη πού δηλώνει τὴν ἰδιωτικὴ καταγγελία καὶ τὴν ἰδιωτικὴ δίκη (δίκη ἢ ὑπερ ἰδιωτικῶν ἐγκλημάτων κρίσις, κατά τὸ ἀρχαῖο σχόλιο). Ὑπὸ αὐτὴ τὴ δεύτερη σημασία τῆς ἰδικῆς ἀντιδιαστῆ-
λεται πρὸς τὴ γραφή, μὲ τὴν ὁποία δηλώνεται ἡ καταγγελία καὶ ἡ δικαστικὴ διαδικασία πού ἀφορᾶ σὲ δημόσιο ἐγκλημα, σὲ ἀδίκημα στρεφόμενο κατά τῆς πόλης. Τὴ διάκριση αὐτὴ ὑπενθυμίζει στόν Εὐθύφωνα ὁ Σωκράτης πού καθὼς κατηγορεῖται ὅτι δέν τιμᾶ τοὺς θεοὺς τῆς πόλης ἀντιμετωπίζει μιά γραφὴ ἀσεβείας.

2b 10 Ὅπως σημειώνει ὁ Ε.Ν. Πλατῆς, Οἱ κατηγοροὶ τοῦ Σωκράτη, σ. 28 ὑπόσημ. 2 ὡς ὄνομα τοῦ δήμου ἀπαντᾶται μόνο τὸ Πίθος, ἐνῶ γιὰ τὸν δημόσιο συναντᾶ κανεὶς τὰ Πιθεὺς καὶ Πιθηθῶ. Τὸν Πίθο τὸν τοπιοῦσε τὸν στά ἀνατολικά τῆς Κηφισιάς, μεταξύ Ὑμηττοῦ καὶ Πεντέλης.

ΕΥΘ. Οὐκ ἔννοώ, ὦ Σώκρατες· ἀλλὰ δὴ τίνα γραφήν σε γέγραπται;

ΣΩ. Ἦντινα; οὐκ ἀγεννή, ξμοιοε δοκεῖ· τὸ γὰρ νέον ^c
 ὄντα τοσοῦτον πρᾶγμα ἐγνωκέναι οὐ φαῦλον ἔστω. ἐκείνος
 γάρ, ὡς φησω, οἷδε τίνα τρόπον οἱ νέοι διαφθείρονται καὶ
 5 τίνας οἱ διαφθείροντες αὐτούς. καὶ κινδυνεύει σοφός τις
 εἶναι, καὶ τὴν ἐμὴν ἀμαθίαν κατιδὼν ὡς διαφθείροντος τοὺς
 ἡλικιώτας αὐτοῦ, ἔρχεται κατηγορήσων μου ὡσπερ πρὸς
 μητέρα πρὸς τὴν πόλιν. καὶ φαίνεται μοι τῶν πολιτικῶν
 d μόνος ἄρχεσθαι ὀρθῶς· ὀρθῶς γὰρ ἔστι τῶν νέων πρώτων
 ἐπιμελεθῆναι ὅπως ἔσονται ὅτι ἄριστοι, ὡσπερ γεωργῶν
 ἀγαθὸν τῶν νέων φυτῶν εἰκὸς πρώτον ἐπιμελεθῆναι, μετὰ
 δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων. καὶ δὴ καὶ Μέλητος ἴσως πρώτων
 3 μὲν ἡμᾶς ἐκκαθαίρει τοὺς τῶν νέων τὰς βλάστας διαφθεί-
 ροντας, ὡς φησι· ἔπειτα μετὰ τοῦτο δῆλον ὅτι τῶν προ-
 βυτέρων ἐπιμεληθεὶς πλείστων καὶ μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος
 τῇ πόλει γενήσεται, ὡς γε τὸ εἰκὸς συμβῆναι ἐκ τῆς αὐτῆς
 5 ἀρχῆς ἀρξαμένῳ.

ΕΥΘ. Βουλοίμην ἄν, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὀρθῶδ' ἂν μὴ τοῦ-
 ναντίον γένηται· ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ' ἑστίας ἀρχεσθαι
 κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σέ. καὶ μοι λέγε,
 τί καὶ ποιούντ' αὐτῶν διαφθεῖραι τοὺς νέους;

ΕΥΘ. Δέν μοῦ ἐρχεται κανένας στό νοῦ, Σωκράτη. Ἄλλά γιά
 πές μου, τί καταγγελία σοῦ ἔχει ὑποβάλλει;

ΣΩ. Τί καταγγελία; Ὅχι ἀσημαντή, νομίζω δέν εἶναι δά μικρό
 πράγμα, νέος ἄνθρωπος αὐτός, νά ἔχει κιόλας τέτοια γνώση γιά
 ἓνα τόσο σπουδαῖο θέμα. Γιατί, καθώς λέει, ξέρει πῶς διαφθεί-
 ρονται οἱ νέοι καί ποιοί τοὺς διαφθείρουν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι
 εἶναι σοφός κι ὅτι κατάλαβε πῶς ἐγώ μέ τὴν ἀμάθειά μου
 διαφθεῖρω τοὺς συνομιληκοὺς του καί γι' αὐτὸ ἔρχεται νά μέ
 κατηγορήσει στήν πόλιν ὅπως θά πήγαινε στή μητέρα. Κι ἔχω τὴν
 ἐντύπωση πῶς εἶναι ὁ μόνος πού ξεκινάει σωστά τὴν πολιτικὴ του
 δράση. Γιατί πραγματικά, τὸ σωστό εἶναι νά φροντίζει κανεῖς
 πρώτα γιά τοὺς νέους, πῶς θά γίνουν ὅσο τὸ δυνατό πιό καλοῖ, σάν
 τὸν καλὸ γεωργὸ πού φυσικό εἶναι νά νοιάζεται πρώτα γιά τὰ νέα
 φυτὰ καί ὕστερα γιά τὰ ἄλλα. Ἔτσι λοιπὸν καί ὁ Μέλητος
 ἀρχίζει, ἴσως, τὸ ξεκαθάρισμα ἀπὸ μᾶς πού, καθώς λέει, διαφθεί-
 ρουμε τὰ νέα βλαστάρια. Κι εἶναι φανερό πῶς φροντίζοντας
 ἔπειτα καί γιά τοὺς μεγάλους, θά ὠφελῆσει πάρα πολύ τὴν πόλιν,
 κάτι πού εἶναι ἄλλωστε φυσικό νά συμβεῖ ὕστερα ἀπὸ ἓνα τέτοιο
 ξεκίνημα.

ΕΥΘ. Μακάρι νά 'ταν ἔτσι, Σωκράτη, τρέμω ὅμως μήπως γίνει
 τὸ ἀντίθετο. Γιατί εἰλικρινά μου φαίνεται ὅτι επιχειρώντας ὁ
 Μέλητος αὐτὴ τὴν ἀδικία εἰς βάρος σου ἀρχίζει νά κακοποιεῖ τὴν
 πόλιν ἀπὸ τὸ πιό ἱερό σημεῖο της. Ἄλλά γιά πές μου, τί
 ἰσχυρίζεται ὅτι κανεῖς ἐσὺ καί διαφθεῖρεις τοὺς νέους;

2c Ἐπὶ τίς πρώτες κιόλας λέξεις τοῦ Σωκράτη διαφαίνεται ἡ
 «ἑσωτερικὴ» συμμετοχὴ του στὴν καταγγελία πού ἀντιμετωπίζει.

2d 1-4 Παρὰ τὸν ἀδιαιφισβήτητα εἰρωνικό χαρακτήρα τους τὰ λόγια τοῦ
 Σωκράτη ἀντικατοπτρίζουν κάτι ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴ σκέψη τοῦ
 Πλάτωνα πού καὶ στὴν Πολιτεία ἐπισημαίνει τὴ σπουδαιότητα τῆς
 ἔγκαιρης παιδαγωγικῆς παρέμβασης: «Δέν ξέρεεις, λοιπὸν, ὅτι σέ

κάθε ἔργο μέγιστη σπουδαιότητα ἔχει ἡ ἀρχή, προπαντός ὅταν
 πρόκειται γιά ἓν νεαρό καὶ ἀπαλό; Γιατί τότε κυρίως πλᾶθεται καὶ
 ἐντυπώνεται ἡ μορφή πού θέλει νὰ χαραξέει κανεῖς στό ἄτομο», 377
 a 12 b 3.

- b** ΣΩ. Ἄτοπα, ὧ θαυμάσιε, ὡς οὕτω γ' ἀκούσαι. φησὶ γάρ με ποιητὴν εἶναι θεῶν, καὶ ὡς καινῶν ποιούντα θεοῦ τούτου δ' ἀρχαίους οὐ νομίζοντα ἐγράψατο τούτων αὐτῶν ἕνεκα, ὡς φησιν.
- 5** ΕΥΘ. Μανθάνω, ὦ Σώκρατες· ὅτι δὴ σὺ τὸν δαιμόνιον φῆς σαφῶς ἐκάστοτε γίνεσθαι. ὡς οὖν καινοτομοῦντός σου περὶ τὰ θεῖα γέγραπται ταύτην τὴν γραφήν, καὶ ὡς διαβαλῶν δὴ ἔρχεται εἰς τὸ δικαστήριον, εἰδὼς ὅτι εὐδιάβολα τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολλοὺς. καὶ ἐμοῦ γάρ τοι,
- c** ὅταν τι λέγω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περὶ τῶν θείων, προλέγων αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, καταγελώσω ὡς μαινομένου· καί τοι οὐδὲν ὅτι οὐκ ἀληθὲς εἴρηκα ἄν προείπον, ἀλλ' ὅμως φθονοῦσιν ἡμῖν πᾶσι τοῖς τοιούτοις. ἀλλ' οὐδὲν αὐτῶν χρὴ φροντίζειν, ἀλλ' ὁμοίε ἴενα.
- ΣΩ. Ὡς φίλε Εὐθύφρων, ἀλλὰ τὸ μὲν καταγελασθῆναι ἴσως οὐδὲν πρᾶγμα. Ἀθηναῖοι γάρ τοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ σφόδρα μέλει ἄν τινα δευρὸν οἴωνται εἶναι, μὴ μέντοι διδασκαλικὸν τῆς αὐτοῦ σοφίας· ἄν δ' ἄν καὶ ἄλλους οἴωνται ποιεῖν τοιούτους, θυμοῦνται, εἰτ' οὖν φθόνῳ ὡς σὺ λέγεις, **d** εἰτε δι' ἄλλο τι.
- ΕΥΘ. Τούτου οὖν περὶ ὅπως ποτὲ πρὸς ἐμὲ ἔχουσιν, οὐ πάνυ ἐπιθυμῶ πειραθῆναι.
- ΣΩ. Ἴσως γὰρ σὺ μὲν δοκεῖς σπάνιον σεαυτὸν παρέχειν **5** καὶ διδάσκειν οὐκ ἐθέλειν τὴν σεαυτοῦ σοφίαν· ἐγὼ δὲ

3b 5 Ὁ Εὐθύφρων συνδέει ἀμέσως τὴν καταγγελία τοῦ Μέλητου μὲ τὸ σωκρατικὸ δαιμόνιον: Ἐκεῖνο τὸ ἀνεξιχνίαστο «μη» ποῦ ἀναδυόταν ἀπὸ μιά σφαῖρα ἀπρόσιτη στὴν καθαρὴ νόηση, εὐκόλα ἦταν δυνατό νὰ ἐκληφθεῖ θρησκευτικὰ καὶ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀπειλή γιὰ τὴν κρατούσα θρησκεία. Σχετικὰ ἐξἄλλου με τὴν παρουσίαν τοῦ Μέλητου ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὸν Εὐθύφωνα ὁ Ε.Ν. Πλατῆς, ὄπ. π. σελ. 109 γράφει: «Ἀν ἀνασκοπήσομε ὁλόκληρο τὸ κείμενο, τὸ νόημα τοῦ προβάλλει καθαρό: Ὁ Μέλητος εἶναι ἕνα τίποτα ποῦ θέλει νὰ δείξει (στὸν ἑαυτὸ του πρώτῳ) πῶς εἶναι κατ' ἑμὲ μιά νεανικὴ ἡμίμαθητα καὶ σπουδαιοφανῆς προπαιτεία ποῦ ἀνατιληρώνει τὴν προφανῆ ἀνεπάρκειά της μέσα χωρὶς στὸν ὅποιο ἀνώριμα

ΣΩ. Ἄλλοκοτα πράγματα, φίλε μου, τουλάχιστον ὅταν τὰ ἀκοῦς γιὰ πρώτη φορά. Ἰσχυρίζεται, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, πῶς φτιάχνω νέους θεοῦς· γι' αὐτὸ μοῦ ἔκανε τὴν καταγγελία, ἐπειδὴ, λέει, φτιάχνω καινούριους θεοῦς καὶ δὲν τιμῶ τοὺς παλαιούς.

ΕΥΘ. Καταλαβαίνω, Σωκράτη. Εἶναι ἐπειδὴ λές ὅτι σοῦ παρουσιάζεται κάθε τόσο τὸ δαιμονικὸ σημάδι. Τὴν καταγγελία στὴν ἔχει κάνει γιὰ θρησκευτικὲς καινοτομίες καὶ θὰ ῥθει τώρα στὸ δικαστήριον νὰ σε διασύρει ξέροντας πόσο εὐκόλα πιάνουν στὸν κόσμο οἱ διαβολές γύρω ἀπὸ αὐτὰ. Κι ἐμένα μὲ περιγελοῦν στὸ δῆμον καὶ μὲ περνοῦν γιὰ τρελλό ὅταν τοὺς λέω κάτι γιὰ τοὺς θεοῦς καὶ τοὺς προλέγω αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν. Ἄς ἔχουν βγεῖ ἀληθινὰ ὅσα τοὺς ἔχω πει, αὐτοῖ, παρόλο τοῦτο, ἀνθρώπους σάν ἐμᾶς τοὺς φθονοῦν. Ἐσὺ πάντως μὴ νοιάζεσαι διόλου γιὰ δαῦτους, κι ἀντιμετώπισέ τους παλικαρῖσια.

ΣΩ. Ἄγαπητέ μου Εὐθύφρων, τὸ νὰ σε περιγελάσουν θὰ ἦταν ἴσως τὸ λιγότερο. Γιατί οἱ Ἀθηναῖοι, ἔτσι νομίζω, δὲν πολυσκοτίζονται, ὅταν ἔχουν γιὰ κάποιον τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι φοβερά ἐξυπνος· ἀρκεῖ μόνο νὰ τὴν κρατᾶει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴν ἐξυπνάδα του. Ἄν ὅμως τοὺς μπεῖ ἡ ἰδέα ὅτι προσπαθεῖ νὰ τὴν μεταδώσει καὶ στοὺς ἄλλους, θυμώνουν, εἴτε ἀπὸ φθόνον, ὅπως λές ἐσὺ, εἴτε γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο.

ΕΥΘ. Ὡς πρὸς αὐτὸ μᾶλλον δὲν θὰ ἴθelia νὰ δοκιμάσω ποῖα εἶναι ἡ διάθεσή τους ἀπέναντι σ' ἐμένα.

ΣΩ. Ἴσως ἔχουν γιὰ σένα τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐμφανίζεσαι σπάνια καὶ ὅτι δὲν ἔχεις πρόθεση νὰ μεταδώσεις τὴ σοφία σου. Ἐνῶ ἀντίθετα, φοβᾶμαι ὅτι ἐγὼ, μὲ τὸ ἐνδιαφέρον μου γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἔχω δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀνακρινῶν

εἰσέδουσε παίρνοντας τὸ δρόμο τῆς ἀδισταχτῆς διαβολῆς καὶ τῆς φανατισμένης κακουργίας».

3b 9c 4 Ὁ Εὐθύφρων, χαρακτηριστικὰ «ἀπλοϊκός», σχεδὸν ἐξομοιώνει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸν Σωκράτη: καὶ ἐμοῦ γάρ τοι... καταγελῶσιν, b 9c 2 ἀλλ' ὅμως φθονοῦσιν π ἄ σ ι ν ἡ μ ἰ ν, c 5.

φοβούμαι μὴ ὑπὸ φιλαθρωπίας δοκῶ αὐτοῖς ὅτιπερ ἔχω ἐκκεχυμένως παιγί ἀνδρὶ λέγειν, οὐ μόνον ἀνευ μισθοῦ, ἀλλὰ καὶ προστιθεῖς ἂν ἠδέως εἰ τίς μου ἐθέλει ἀκούειν. εἰ μὲν οὖν, ὃ νυνδὴ ἔλεγον, μέλλοιέν μου καταγελαῶν ὥσπερ ¹⁰ σὺ φῆς σαυτοῦ, οὐδὲν ἂν εἴη ἀπὸ δειλίας καὶ γελώντας εἰ ἐν τῷ δικαστηρίῳ διαγαγεῖν· εἰ δὲ σπουδάζονται, τοῦτ' ἤδη ὅπη ἀποβήσεται ἀδηνον πλὴν ὑμῖν τοῖς μάντεσιν.

ΕΥΘ. Ἄλλ' ἴσως οὐδὲν ἔσται, ὦ Σώκρατες, πρᾶγμα, ἀλλὰ σὺ τε κατὰ νουν ἀγωνιῇ τὴν δίκην, οἶμαι δὲ καὶ ἐμὲ τὴν ⁵ ἐμὴν.

ΣΩ. Ἔστω δὲ δὴ σοί, ὦ Εὐθύφρων, τίς ἡ δίκη; φεύγεις αὐτὴν ἢ διώκεις;

ΕΥΘ. Διώκω.

ΣΩ. Τίνα;

ΕΥΘ. Ὅν διώκων αὐτὸν δοκῶ μαινέσθαι. ¹⁰

ΣΩ. Τί δέ; πετόμενον τινα διώκεις; ⁴

ΕΥΘ. Πολλοῦ γε δεῖ πέτεσθαι, ὅς γε τυγχάνει ὦν εὖ μάλα πρεσβύτης.

⁵ ΣΩ. Τίς οὗτος;

ΕΥΘ. Ὁ ἐμὸς πατήρ.

ΣΩ. Ὅ σός, ὦ βέλτιστε;

ΕΥΘ. Πάνν μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἔστω δὲ τί τὸ ἔγκλημα καὶ τίνας ἡ δίκη;

¹⁰ ΕΥΘ. Φόνου, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἡράκλεις. ἢ που, ὦ Εὐθύφρων, ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν πολλῶν ὅπη ποτὲ ὀρθῶς ἔχει· οὐ γὰρ οἶμαι γε τοῦ ἐπιτυ-

ἀφειδώλευτα στόν καθένα ὅ,τι ἔχω, ὄχι μόνο χωρὶς νὰ τοῦ παίρνω χρήματα ἀλλὰ καὶ δίνοντάς του μετὰ χαρᾶς, ἐφόσον ἔχει τὴ διάθεση νὰ με ἀκούει. Ἔλεγα λοιπόν, πῶς ἂν πρόκειται νὰ με περιγελάσουν, ὅπως λές ὅτι κάνουν με σένα, αὐτὸ δὲν θά ἦταν, τολμῶ νὰ πῶ, δυσάρεστο, νὰ περνούσαμε δηλαδὴ τὸν καιρὸ μαζὲ με γέλια καὶ με χαρᾶς στό δικαστήριον. Ἄν ὁμως τό πάρουν τό πρᾶγμα στά σοβαρά, τότε κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ξέρει ποιά θά εἶναι ἡ ἐκβασίη του - ἐκτός ἀπό σᾶς τούς μάντεις.

ΕΥΘ. Ἄς ποῦμε, Σωκράτη, πῶς δὲν θά ὑπάρξουν δυσκολίες ἀλλὰ ὅτι θά ὑπερασπιστεῖς με ἐπιτυχία τὴν ὑπόθεσή σου, ὅπως ἄλλωστε πιστεύω ὅτι θά κάνω κι ἐγὼ με τὴ δική μου.

ΣΩ. Ἐσὺ ὁμως, Εὐθύφρονα, τί δίκη ἔχεις; Κατηγορούμενος εἶσαι ἢ κατήγορος;

ΕΥΘ. Κατήγορος.

ΣΩ. Ποιανού;

ΕΥΘ. Ἐκείνου ποῦ με τό νὰ τόν κατηγορῶ θεωροῦμαι πάλι τρελλός.

ΣΩ. Πῶς ἔτσι; Μήπως αὐτός ποῦ κυνηγᾶς πετάει;

ΕΥΘ. Κάθε ἄλλο παρά νὰ πετάξει μπορεῖ ἕνας πολὺ ἠλικιωμέ-
νος.

ΣΩ. Ποιός εἶναι αὐτός;

ΕΥΘ. Ὁ πατέρας μου.

ΣΩ. Ὁ δικός σου, βρέ εὐλογημένε;

ΕΥΘ. Βεβαίότατα.

ΣΩ. Καὶ ποιά εἶναι ἡ κατηγορία; Γιατί τὸν πᾶς στά δικαστήρια;

ΕΥΘ. Γιά φόνου, Σωκράτη.

ΣΩ. Θεέ μου. Νά λοιπόν, Εὐθύφρονα, ποῦ πραγματικά ὁ πολὺς κόσμος δὲν ξέρει ποῖό εἶναι τό σωστό. Γιατί στ' ἀλήθεια, δὲν νομιζῶ ὅτι κάτι τέτοιο θά τό ἐπιχειροῦσε ὁ ὅποιοσδήποτε ἀλλά

3ε 3 «Οἱ μάντεις θεωροῦνταν διερμηνεῖς τῶν θεῶν στοὺς ἀνθρώπους· διατείνονταν ὅτι μπορούσαν νὰ προβλέψουν τὰ μέλλοντα, ἀπὸ κάποια σημάδια, ἰδιαίτερα ἀπὸ τό πέταγμα τῶν πουλιῶν ἦταν, ἐπίσης, εἰδικοὶ καὶ σὲ θέματα θρησκευτικῶν νόμων καὶ σὲ τελετουργίες καθαρμῶν καὶ ἐξιλασμῶν» G. Morrow, Plato's

b χόρτος [άρθως] αὐτὸ πράξει ἀλλὰ πόρρω που ἦδη σοφίας
ἐλαύνουτος.

ΕΥΘ. Πόρρω μέντοι νῆ Δία, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἔστω δὲ δὴ τῶν οἰκείων τις ὁ θευνὸς ὑπὸ τοῦ
5 σοῦ πατρός; ἢ δῆλα δῆ; οὐ γὰρ ἂν που ὑπὲρ γε ἄλλο-
τρίου ἐπεξήσθα φόνου αὐτῶ.

ΕΥΘ. Γελούην, ὦ Σώκρατες, ὅτι οἅτι διαφέρειν εἶτε
ἀλλότριος εἶτε οἰκείος ὁ θευνός, ἀλλ' οὐ τοῦτο μόνον δεῖν
φυλάττω, εἶτε ἐν δίκῃ ἔκτευνε ὁ κτείνας εἶτε μὴ, καὶ εἰ
10 μὲν ἐν δίκῃ, ἔαν, εἰ δὲ μὴ, ἐπεξίεναι, ἔάνπερ ὁ κτείνας συν-
c ἐστιός σοι καὶ ὁμοτράπεζος ἦ; ἴσον γὰρ τὸ μίasma γίνεσθαι
ἔαν συνῆς τῷ τοιούτῳ συνειδῶς καὶ μὴ ἀφοσοῖς σεαυτὸν τε
καὶ ἐκείον τῆ δίκῃ ἐπεξιών. ἐπεὶ ὁ γε ἀποθανὼν πελάτης

μόνο κάποιος μὲ πολὺ προχωρημένες γνώσεις.

ΕΥΘ. Μὰ τὸν Δία, πολὺ προχωρημένες, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἦταν συγγενής σου ὁ ἄνθρωπος ποὺ σκότωσε ὁ πατέρας
σου; Ἦ μήπως αὐτὸ εἶναι φανερό; Γιατί, βέβαια, δὲν θά ἐκανες
μήνυση στὸν πατέρα σου παίρνοντας τὸ μέρος ἐνὸς ξένου.

ΕΥΘ. Εἶναι ἀστεῖο, Σωκράτη, νὰ πιστεύεις ὅτι ἔχει καὶ τὴν
παρामीκη σημασία ἂν ὁ σκοτωμένος ἦταν ξενός ἢ συγγενής·
σημασία ἔχει μόνο ἂν αὐτὸς ποὺ τὸν σκότωσε εἶχε δικαίω ἢ ὄχι.
Κι ἂν μὲν δίκαια τὸν σκότωσε, πάει καλὰ· ἂν ὁμως ὄχι, ὀφείλεις
νὰ καταγγεῖλεις τὸ φονιά ἀκόμη κι ἂν εἶναι δικός σου ἄνθρωπος
καὶ τρῶτε μαζί στὸ ἴδιο τραπέζι. Γιατί τὸ μίasma πάει ἐξίσου καὶ
στοὺς δύο σας ὅσο συναναστρέφεσαι ἐν γνώσει σου ἓνα τέτοιο
ἄνθρωπο καὶ δὲν τὸν καταγγεῖλεις γιὰ τὸ φόνου, ὥστε νὰ ἐξαγι-
στεῖτε καὶ ἐσύ καὶ ἐκείνος. Στῆ συγκεκριμένη περίπτωση ὁ

4a b Ὁ Εὐθύφρων φαίνεται νὰ ἔχει συναισθήσει ὅτι μὲ τὴν καταγγελία
τοῦ ἔρχεται σὲ ἐκδηλὴ ἀντίθεση πρὸς τὸ δημόσιο αἶσθημα (δοκῶ
μαίνεσθαι, 4a 1) ὁ Σωκράτης ζαφνιάζεται στὸ ἄκουσμα καὶ μόνο
πῶς ὁ Εὐθύφρων καταγγέλλει τὸν πατέρα του γιὰ φόνου (ὁ σὸς ὁ
βέλτιστε; 4a 7) καὶ ἐκφράζει τὴ βεβαιότητα ὅτι τὸ θῦμα θά ἦταν
τουλάχιστον κάποιος συγγενής τοῦ Εὐθύφωνα (4b 4)· ἀνάλογα,
ὅπως θά δοῦμε, ἀντιμετώπιζαν τὴν ὑπόθεση καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ
Εὐθύφωνα, ποὺ θεωροῦσαν ἀνοσιοῦρημα νὰ καταγγέλλει ὁ
γιὸς τὸν πατέρα ὡς φονιά, ἀνόσιον γὰρ εἶναι τὸ ὕν πατέρα φόνου
ἐπεξίεναι, 4d 9 e1). Οἱ ἀντιπράξεις αὐτὲς δείχνουν πόσο ἰσχυρὴ
ἦταν ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἱερότητα τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν.

4b 3 Στὸς πρῶτους πλάτωνικούς διαλόγους, στοὺς ὁποίους συνηθῶς
ἐπιχειρεῖται νὰ ὀριστεῖ κάποια ἠθικὴ ἔννοια, οἱ συνομιλητὲς τοῦ
Σωκράτη ἔχουν πάντοτε συγκεκριμένη σχέση μὲ τὸ ἐξετάζομενο
θέμα ἢ καὶ ἐξειδικευμένες «τεχνικὲς» γνώσεις σ' αὐτὸ. Ἀχ, στὸν
Λάχη ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἀνδρεία διεξάγεται μὲ δύο γνωστούς
ἀθηναίους στρατιωτικούς, τὸν Νικία καὶ τὸν Λάχη, ἐνῶ στὸν Λύσι
ἡ διερεύνηση τοῦ θεμάτων τῆς φιλίας στηρίζεται σὲ ἓνα πλεγμα

φιλικῶν σχέσεων τῶν διαλεγομένων προσώπων. Ἔτσι καὶ ἐδῶ,
στῆ συζήτηση γιὰ τὸ ὅσιον ὁ σωκρατικός ἔλεγχος θά ἀποκαλύψει
τὴν ἀγνοία ἐνὸς μάντη (3e 3), ἐνὸς «εἰδικῶ» ποῦ, μὲ κάποια
συστολὴ δῆθεν, σπεύδει νὰ ἐπιβεβαιώσει ὅτι οἱ γνώσεις του στὰ
θέματα τῆς θρησκείας εἶναι πολὺ προχωρημένες (πόρρω...
σοφίας, 4b 3). Μὲ αὐτὸ γίνεται πῶς ἐκδηλὴ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἠοῦσιατικῆς
ἀγνοια —καὶ κατ' ἐπέκταση ἡ γενικότερη ἀνεπάρκεια— τῶν
συνομιλητῶν τοῦ Σωκράτη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ δικὴ του
πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπεροχὴ. Συνάμα προβάλλεται πῶς ἐπιτα-
κτικὴ ἡ ἀνάγκη γιὰ βαθύτερο καὶ πῶς οὐσιαστικῶν ἠθικῶν
προβληματισμό.

4b 3 Σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο τὰ κίνητρα τοῦ Εὐθύφωνα εἶναι ἡ
ἀποφυγὴ τοῦ μίσματος καὶ ὁ ἐξαγισμὸς τοῦ πατέρα του ἀπὸ τὸ
φόνου. Ἦ στάση αὐτῆ τοῦ Εὐθύφωνα σχετίζεται μὲ τὸν πανάρχαιο
μαγικό-λατρευτικὸ φόβου ποὺ προκαλεῖ ἡ ἐνοχία τοῦ αἵματος, μιᾶ
ἐνοχία ποὺ ἀπλώνεται καὶ στὴν οἰκονομία τοῦ θύματος ὅσο οἱ
συγγενεῖς τοῦ δὲν κινουῦνται γιὰ τὴν τιμωρία τοῦ θῶρα.

τις ἦν ἐμός, καὶ ὡς ἐγεωργοῦμεν ἐν τῇ Νάξῳ, ἐθήτευεν
 5 ἐκεῖ παρ' ἡμῶν. παρουσίᾳς οὖν καὶ ὀργισθεὶς τῶν οἰκετῶν
 τινι τῶν ἡμετέρων ἀποσφάττει αὐτόν. ὁ οὖν πατὴρ συνδή-
 σασ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καταβαλὼν εἰς τάφρον
 τινά, πέμπει δεῦρο ἄνδρα πενυόμενον τοῦ ἐξηγητοῦ ὅτι χρεῖή
 d ποιεῖν. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τοῦ δεδεμένου ὠλιγώρει τε
 καὶ ἡμέλει ὡς ἀνδροφόνου καὶ οὐδὲν δὴ πράγμα εἶ καὶ ἀπο-
 θάνου, ὅπερ οὖν καὶ ἔπαθεν· ὑπὸ γὰρ λιμοῦ καὶ βίγους καὶ

τῶν δεσμῶν ἀποθνήσκει πρὶν τὸν ἄγγελον παρὰ τοῦ ἐξηγη-
 τοῦ ἀφικέσθαι. ταῦτα δὴ οὖν καὶ ἀγανακτεῖ ὁ τε πατὴρ καὶ 5
 οἱ ἄλλοι οἰκείοι, ὅτι ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ ἀνδροφόνου τῷ πατρὶ
 φόνου ἐπεξέρομαι οὔτε ἀποκτείναντι, ὡς φασιν ἑκεῖνοι,
 οὔτ' εἶ ὅτι μάλιστα ἀπέκτεινεν, ἀνδροφόνου γε οἷτος τοῦ
 ἀποθανόντος, οὐ δὲν φροντίζειν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου—ἀνοσίαν
 γὰρ εἶναι τὸ ὕον πατρὶ φόνου ἐπεξίεναί—κακῶς εἰδότες, e
 ὡ Σώκρατες, τὸ θεῖον ὡς ἔχει τοῦ ὀσίου τε πέρι καὶ τοῦ
 ἀνοσίου.

ΣΩ. Σὺ δὲ δὴ πρὸς Διός, ὦ Εὐθύφρων, οὐτωςὶ ἀκριβῶς
 οἶε ἐπίστασθαι περὶ τῶν θεῶν ὅση ἔχει, καὶ τῶν ὄσων τε 5
 καὶ ἀνοσίων, ὥστε τοῦτων οὕτω πραχθέντων ὡς σὺ λέγεις,

πεθαμένος ἦταν ἕνας ἐργάτης δικός μου πού τόν εἶχαμε στὴ Νάξο,
 ὅταν καλλιεργοῦσαμε τὰ κτήματα. Μεθαίει λοιπὸν καὶ ἀρπάζεται
 μέ κάποιον ἀπὸ τοὺς δούλους μας καὶ τόν σφάζει. Ὁ πατέρας μου
 τότε, τόν δένει χεροπόδαρα, τόν πετάει σ' ἕνα λάκκο καὶ στέλνει
 ἐδῶ κάποιον νά ρωτήσῃ τόν ἐξηγητὴ τί πρέπει νά κάνει. Στὸ
 διάστημα ὁμοῦς αὐτὸ ἀδιαφοροῦσε γιὰ τόν δέσμιον, τόν παραμε-
 λῶσε, ἐπειδὴ τόν ἐβλεπε ὡς φονιά, καὶ δὲν νοιαζόταν διόλου
 μήπως ὁ δέσμιος πεθάνει—πράγμα πού τελικὰ ἔγινε. Γιατί ἀπὸ
 τὴν πείνα, τὸ κρύο καὶ τὶς ἀλυσίδες ὁ ἄνθρωπος πέθανε πρὶν
 προλάβῃ νά γυρίσῃ ὁ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν ἐξηγητὴ. Γιατὸ
 λοιπὸν ἀγανακτοῦν τώρα ὁ πατέρας μου καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς,
 ἐπειδὴ ἐγὼ παίρνω τὸ μέρος τοῦ ἀνθρωποκτόνου καὶ καταγγέλλω
 τὸν πατέρα μου ὡς φονιά, ἐνῶ, ὅπως ὑποστηρίζουν ἑκεῖνοι, ὁ
 πατέρας μου οὔτε σκότωσε οὔτε πάλι—ἀκόμη κι ἂν εἶναι ἀλήθεια
 ὅτι σκότωσε— εἶναι σωστό, λένε, νά ἐνδιαφέρομαι γιὰ ἕνα τέτοιο
 ὑποκείμενο, ἀφοῦ, ὑποστηρίζουν, εἶναι ἀνοσιούργημα νά καταγ-
 γέλλει ὁ γιὸς τὸν πατέρα ὡς φονιά. Κι ὁμοῦς, Σωκράτη, ἰδέα δὲν
 ἔχουν πὺ εἶναι ἀπὸ θρησκευτικῆ ἀποψη τὸ σωστό ὡς πρὸς τὸ
 ὄσιον καὶ τὸ ἀνόσιον.

ΣΩ. Ἄλλὰ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ θεοῦ, Εὐθύφρων, φαντάζεσαι πῶς
 ξέρεις τόσο καλὰ τὰ θεϊκὰ πράγματα καὶ τὰ ὄσια καὶ τὰ ἀνόσια,
 πού δὲν φοβάσαι—ἐφόσον βέβαια τὰ γεγονότα εἶναι ὅπως τὰ

4c3 πελάτης, ὁ ἀντὶ τροφῶν ὑπηρετῶν καὶ προσπελάζων (Timaeus, Lexicon Platonicum)· πελάται δὲ καὶ θήτες ἐλευθέρων ἐστὶν ὀνόματα, διὰ πενίαν ἐπ' ἀργυρίῳ δουλειούτων (Pollux, 3, 83).

4c8 Κατὰ τὸν G. Morrow, Plato's Cretan City, σελ. 421, ἡ παραπάνω ἀναφορά στὸν ἐξηγητὴ ἀποτελεῖ τὴν παλαιότατη μαρτυρία γι' αὐτόν τὸν ἀθηναϊκὸ θεοσμ. Τὸ κείμενο ὁμοῦς, παρατηρεῖ ὁ Morrow, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσδιορίσουμε καὶ τίς ἄλλες ἀρμοδιότητες (ἢ συγκεκριμένην περίπτωση ἀφορὰ σὲ ἀνθρωπο-

κτονία), τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς, τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάσταση, τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸ (πρβ. τὸν πληθυντικὸν παρὰ τῶν ἐξηγητῶν, 9a 6) τῶν φορέων αὐτοῦ τοῦ θρησκευτικοῦ ἀξιώματος.

4c-e Ἡ ποιητὴ πού ἀντιμετώπιζε ὁ πατέρας τοῦ Εὐθύφωνα οἶε περίπτωση καταδικῆς του ἦταν ἡ ἔξορι. Πάντως ὁ R.E. Allen, Plato's 'Euthyphro' and the Earlier Theory of Forms, σελ. 20 κέ. πού ἐξετάζει διεξοδικὰ τὴ νομικὴ πλευρὰ τῆς ὑπόθεσης, ἀμφισβᾶλλει ἂν τὰ ἀθηναϊκὰ δικαστήρια ἦταν ἀρμόδια νά τὴν ἐκδικάσουν καὶ ἂν ἡ ὑπόθεσι αὐτὴ θά ἔφθασε τελικὰ στοῦ ἀκροτήριου.

οὐ φοβῆ δικαζόμενος τῷ πατρὶ ὅπως μὴ αὐτὸν ἀνόσιον
πράγμα τυγχάνης πράττων;

ΕΥΘ. Οὐδὲν γὰρ ἂν μου ὄφελος εἴη, ὦ Σώκρατες, οὐδέ
τῷ ἂν διαφέρῃ Εὐθύφρων τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἰ μὴ τὰ 5
τοιαῦτα πάντα ἀκριβῶς εἰδεῖν.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν μοι, ὦ θαυμασίε Εὐθύφρων, κράτιστόν ἐστι
μαθητὴ σὺ γενέσθαι, καὶ πρὸ τῆς γραφῆς τῆς πρὸς Μέλητον
αὐτὰ ταῦτα προκαλεῖσθαι αὐτόν, λέγοντα ὅτι ἔγωγε καὶ ἐν 5
τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ τὰ θεῖα περὶ πολλοῦ ἐποιούμην εἰδέσθαι,
καὶ νῦν ἐπειδὴ μὲ ἐκείνος αὐτοσχεδιάζοντά φησι καὶ καινοτο-
μοῦντα περὶ τῶν θείων ἑξαμαρτάνειν, μαθητὴς δὴ γέγονα σός
—“καὶ εἰ μὲν, ὦ Μέλητε,” φαίην ἂν, “Εὐθύφρονα ὁμολογεῖς
σοφῶν εἶναι τὰ τοιαῦτα, [καὶ] ὀρθῶς νομίζεις καὶ ἐμὲ ἡγοῦ 6
καὶ μὴ δικάζον· εἰ δὲ μή, ἐκείνῳ τῷ διδασκάλῳ λάχε δίκην
πρότερον ἢ ἐμοί, ὡς τοὺς πρεσβυτέρους διαφθείρουσι ἐμὲ τε
καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα, ἐμὲ μὲν διδάσκοντι, ἐκείνων δὲ νουθε-
τοῦντί τε καὶ κολάζουσι”—καὶ ἂν μοι πείθεται μηδὲ ἀφήνῃ 5
τῆς δίκης ἢ ἀντ' ἐμοῦ γράφηται σέ, αὐτὰ ταῦτα λέγεις ἐν τῷ
δικαστηρίῳ ἢ προκαλοῦμην αὐτόν;

ΕΥΘ. Ναὶ μὰ Δία, ὦ Σώκρατες, εἰ ἄρα ἐμὲ ἐπιχειρήσειε
c γράφεσθαι, εὐρομ' ἂν, ὡς οἶμαι, ὅση σαφρὸς ἔστω, καὶ πολλὸν
ἂν ἤμῶν πρότερον περὶ ἐκείνου λόγος ἐγένετο ἐν τῷ δικαστηρίῳ
ἢ περὶ ἐμοῦ.

ΣΩ. Καὶ ἐγὼ τοι, ὦ φίλε ἑταῖρε, ταῦτα γινώσκων
5 μαθητὴς ἐπιθυμῶ γενέσθαι σός, εἰδὼς ὅτι καὶ ἄλλος πού τις
καὶ ὁ Μέλητος οὗτος σέ μὲν οὐδὲ δοκεῖ ὄραν, ἐμὲ δὲ οὕτως

λές— μὴ τυχόν ἀντιδικώντας μὲ τὸν πατέρα σου κάνεις κι ἐσύ κάτι
ἀνόσιο;

ΕΥΘ. Δέν θά ἀξίζα τίποτα, Σωκράτη, καὶ διόλου δέν θά διέφερα
ἀπό τοῦ ἀλλοῦ ἀνθρώπου, ἂν ὅλα αὐτά δέν τὰ ἔξερα τόσο καλά.

ΣΩ. Τότε λοιπόν, χρυσέ μου ἀνθρώπε, τό καλύτερο πού ἔχω νά
κάνω εἶναι νά γίνω μαθητὴς σου καί, ἐν ὄψει τῆς δίκης μου, νά πῶ
στόν Μέλητο ὅτι ἐγὼ πάντοτε θεωροῦσα πολὺ σπουδαῖο νά
ἀποκτῶ γνώσεις στά θέματα τῆς θρησκείας καὶ ὅτι ἰδίως τώρα πού
ἐκείνος ὑποστηρίζει πῶς μὲ τοὺς αὐτοσχεδιασμούς καὶ τίς
καινοτομίες μου βρίσκουμαι σέ θρησκευτικὴ πλάνη, ἔγινα δικός
σου μαθητὴς —“κι ἂν μὲν, Μέλητε”, λέω νά τοῦ προτεῖνω,
«παραδέχεσαι ὅτι ὁ Εὐθύφρων εἶναι σοφός σ' αὐτά τὰ θέματα, νά
θεωρεῖς ὅτι καὶ οἱ δικές μου θρησκευτικὲς πεποιθήσεις εἶναι
σωστές καὶ ἐπομένως μὴ μέ τραβᾷς στά δικαστήρια· ἂν ὁμοῦ ὄχι,
κάνε πρῶτα καταγγελία σ' ἐκείνον, τὸν δασκαλό μου, ὅτι
διαφθείρει τοὺς ἡλικιωμένους, ἐμένα καὶ τὸν πατέρα του— ἐμένα
διδάσκοντας με καὶ τὸν πατέρα του νουθετώντας καὶ τιμωρώντας
τον». Κι ἂν δέν πεισθεῖ ὁ Μέλητος νά μὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν
κατηγορία ἢ νά καταγγεῖλει ἐσένα ἀντὶ γιά μένα, θά μπορούσα τό
ἴδια αὐτά πράγματα νά τὰ προτεῖνω καὶ στό δικαστήριο. Πῶς
βλέπεις;

ΕΥΘ. Μά τὸν Δία, Σωκράτη, ἂν ἐπιχειροῦσε νά καταγγεῖλει
ἐμένα, θά ἐβρισκα, πιστεύω, τό ἀδύνατο σημεῖο του καὶ τότε πιά ἢ
συζητήση στό δικαστήριο θά ἀφοροῦσε πρῶτα αὐτόν καὶ πολὺ
ὑστερα ἐμάς.

ΣΩ. Ἐγὼ τὸ ξέρω αὐτό, φίλε μου, καὶ γι' αὐτό θέλω νά γίνω
μαθητὴς σου, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μέλητος —ἀλλά καὶ

4b 8c 3 Μὲ τὴν ἀπάντησή του ὁ Εὐθύφρων δείχνει ὅτι δέν ἀντιλαμβάνεται
τὴν εἰρωνία τοῦ Σωκράτη. Ὡστόσο ἀπὸ μιά ἀποψη ἡ αὐτοπεποί-
θηση τοῦ Εὐθύφρονα εἶναι ἀρκετὰ πειστικὴ: Σ' αὐτὴ τὴν
ὑποθετικὴ πάλῃ του μὲ τὸν Μέλητο καὶ τοὺς ἄλλους κατηγοροῦς
τοῦ Σωκράτη, «ἡ ἀναμέτρηση» —δυναίξομαι τίς φράσεις τοῦ R.
Guardini, Der Tod des Sokrates, σελ. 20— «θά ἦταν ἀνάμεσα σέ

ἴσους. Ὁ Σωκράτης ὁμοῦ δέν θά ἔχει στὴ διάθεσή του τὰ
ἀπαραίτητα ὅπλα γιὰ τὸν δικό του ἀγῶνα πού ἀρχίζει σέ λίγο.
Ἔτσι, αὐτὴ τὴ σχεδὸν ἀλαζονικὴ συνομιλία τὴν διαπερνᾷ ἕνα
τραγικὸ προαίσθημα γιὰ ὁ, π. θά συμβεῖ στὴ συνέχεια». Πρβ. καὶ
τὴν παρατήρησή στό 9c 1.

ὀξέως [ἀτεχνῶς] καὶ βραδίως κατεῖδεν ὥστε ἀσεβείας ἐγράψατο. νῦν οὖν πρὸς Διὸς λέγε μοι ὁ νυνδὴ σαφῶς εἰδέναι δισχυρίζου, ποῖόν τι τὸ εὐσεβὲς φῆς εἶναι καὶ τὸ ἀσεβὲς καὶ περὶ φόνου καὶ περὶ τῶν ἄλλων; ἢ οὐ ταυτὸν ἔστω ἐν πάσῃ πράξει τὸ ὄσιον αὐτῷ αὐτῷ, καὶ τὸ ἀνόσιον αὐτοῦ μὲν ὄσιου πατρὸς ἐναντίον, αὐτὸ δὲ αὐτῷ ὁμοιον καὶ ἔχον μίαν τιμὰ ἰδεάν κατὰ τὴν ἀνοσιότητα πᾶν ὅτιπερ ἂν μέλλῃ ἀνόσιον εἶναι;

ΕΥΘ. Πάντως δήπου, ὦ Σωκράτες.

ΣΩ. Λέγε δή, τί φῆς εἶναι τὸ ὄσιον καὶ τί τὸ ἀνόσιον;

ΕΥΘ. Λέγω τοῦτον ὅτι τὸ μὲν ὄσιον ἔστω ὅπερ ἐγὼ νῦν πωῶ, τῷ ἀδικούντι ἢ περὶ φόνου ἢ περὶ ἱερῶν κλοπᾶς ἢ τι

ὄχι μόνο αὐτός— δίνει τὴν ἐντύπωση πὸς ἐσένα δὲν σέ ἔχει κἀν προσέξει, ἐνῷ ἀντίθετα ἐμένα μὲ ἐπεσήμανε τόσο καθαρά καὶ τόσο εὐκόλα ὥστε μοῦ ἔκανε καὶ δημόσια καταγγελία γιὰ ἀσεβεία. Γιὰ πὲς μου λοιπόν, μὰ τὸν Δία, σχετικὰ μὲ αὐτὸ πού μὲ τόση πεποίθηση μᾶς διαβεβαιώνεις ὅτι τὸ κατέχεις καλά: Τί λογῆς πράγμα ὑποστηρίζεις πὸς εἶναι ἡ εὐσεβεία καὶ τί ἡ ἀσεβεία σὲ σχέση καὶ μὲ τὸ φόνον ἀλλὰ καὶ γενικότερα σὲ σχέση μὲ ὅποιοδήποτε ἄλλο πράγμα; Ἡ μήπως τὸ ὄσιο, αὐτὸ καθαυτὸ, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο σὲ κάθε πράξει; Κι ἐπίσης τὸ ἀνόσιο: δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ ἀπὸ τῆ μιᾶ ἀντίθετο, ὡς πρὸς τὴν ἀνοσιότητα, ἀπὸ καθεστὶ ὄσιο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁμοιον μὲ τὸν ἑαυτὸ του; Καὶ δὲν εἶναι ἀκόμη ἀλήθεια πὸς ὅτιδήποτε χαρακτηρίζεται ἀνόσιο ἔχει, ὡς πρὸς τὴν ἀνοσιότητα, ἓνα μόνο τύπο;

ΕΥΘ. Ἄσφαλῶς ναί, Σωκράτη.

ΣΩ. Γιὰ πὲς μου, λοιπόν, τί ὑποστηρίζεις πὸς εἶναι τὸ ὄσιο καὶ τί τὸ ἀνόσιο;

ΕΥΘ. Νά, κατὰ τὴ γνῶμη μου τὸ ὄσιο εἶναι αὐτὸ πού κάνω τώρα ἐγὼ, δηλαδὴ νὰ καταδώκεις ὅποιον κάνει κάποια κακὴ πράξει,

5d 4 Ἡ λέξη *ἰδέα* δὲν περιέχεται στὴν ἀρχικὴ ἐρώτηση τοῦ Σωκράτη (ποῖόν τι τὸ εὐσεβὲς φῆς εἶναι...; 5c 9) ἀλλὰ εἰσάγεται ἀπροσδόκητα καὶ «ἀθόρυβα» πρὸς τὸ τέλος μιᾶς δευτέρας διευκρινιστικῆς ἐρώτησης, σὲ μιὰ σύντομη φράση μὲ τὴν ὁποία ἐπεξηγεῖται ἡ ἔννοια τοῦ ὁμοίου αὐτῷ (αὐτῷ ὁμοιον καὶ ἔχον μίαν τιμὰ ἰδεάν κατὰ τὴν ἀνοσιότητα... d 4). Ὁ Εὐθύφρων δὲν δείχνει νὰ μὴν κατανοεῖ τὰ λόγια τοῦ Σωκράτη, οὔτε ὁ Σωκράτης κρίνει ἀπαραίτητο νὰ διασαφηνίσει περισσότερο τὸ νόημα τῆς λέξης. Ὡστόσο, θὰ ἦταν λάθος ἂν προχωρούσαμε στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ παραπάνω χωρίο —καθὼς καὶ τὰ συναφῆ χωρία πού θὰ ἐπισημάνουμε στὴ συνέχεια τοῦ διαλόγου— δὲν σχετίζονται μὲ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ὁ Πλάτων ἐδῶ ἀρκεῖται στὴ φυσικὴ σημασία τῆς λέξης *ἰδέα* πού «βαστάζει» καὶ σημαντικὸ μέρος τοῦ τεχνικοῦ εἰδικοῦ νοημάτος

τῆς· οἱ ἐκφραστικὲς δυνατότητες τῆς λέξης τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ τὴν χρησιμοποιεῖ στὸ παραπάνω χωρίο δίχως πρόσθετες ρυθμίσεις.

5d 7 Μὲ τὴν ἐρώτησή του *τί φῆς εἶναι τὸ ὄσιον* ὁ Σωκράτης θιρθώνει «σιωπηρὰ» τὴ διατύπωση τοῦ 5c9, *ποῖόν τι τὸ εὐσεβὲς φῆς εἶναι*. Σὲ ἄλλους πλατωνικοὺς διαλόγους, λ.χ. στὸν *Μένωνα* (71b, 100b) ἢ στὸν *Λύσι* (223b) ἀντιδιαστέλλονται ρητὰ αὐτοὶ οἱ δύο τύποι τῆς ἐρώτησης καὶ ὑποστηρίζεται ἡ ἀπόλυτη προτεραιότητα τοῦ πρώτου τύπου, μὲ τὸν ὅποιο ζητᾶμε ἓνα γενικὸ ὄρισμό γιὰ κάτι, π.χ. «τί εἶναι ἀρετὴ» ἢ «τί εἶναι φιλία», ἀπέναντι σὲ κάθε ἄλλη ἐρώτηση πού ἀναφέρεται σὲ κάποιο ἰδιαιτέρω γνῶρισμα τοῦ πράγματος αὐτοῦ, λ.χ. «ἂν ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι πού διδάσκειται» ἢ «ἂν ἡ ἀμοιβαιότητα ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ὄρο τῆς φιλίας».

10 ἄλλο τῶν τοιοῦτων ἐξαμαρτάνουσι ἐπεξίεῖναι, ἔαντε πατήρ
 e ὦν τυγχάνῃ ἔαντε μήτηρ ἔαντε ἄλλος ὄστισούν, τὸ δὲ μὴ
 ἐπεξίεῖναι ἀνόσιον· ἐπεὶ, ὡς Σώκρατες, θέασαι ὡς μέγα σοι ἐρῶ
 τεκμήριον τοῦ νόμου ὅτι οὕτως ἔχει—δ και ἄλλοις ἦδη εἶπον,
 5 ὅτι ταῦτα ὀρθῶς ἂν εἴη οὕτω γιγνόμενα—μὴ ἐπιτρέπων τῷ ἄσε-
 βουῦτι μὴδ' ἂν ὄστισούν τυγχάνῃ ὦν. αὐτοὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι
 τυγχάνουσι νομίζοντες τὸν Δία τῶν θεῶν ἄριστον και δικαιο-
 6 ταν, και τοῦτον ὁμολογοῦσι τὸν αὐτοῦ πατέρα ὄησαι ὅτι 6
 τοὺς ὕεις κατέπωνεν οὐκ ἐν δικῇ, κἀκεῖνός γε αὐ τὸν αὐτοῦ
 πατέρα ἐκτεμεῖν δι' ἕτερα τοιαῦτα· ἐμοὶ δὲ χαλεπαίνουσιν
 ὅτι τῷ πατρὶ ἐπεξέρχομαι ἀδικοῦντι, και οὕτως αὐτοὶ αὐτοῖς
 τὰ ἐναντία λέγουσι περὶ τε τῶν θεῶν και περὶ ἐμοῦ. 5

5d-8κῆ. Στους πρώιμους πλατωνικούς διαλόγους ἡ ἀπάντηση τῶν συνομιλητῶν τοῦ Σωκράτη στήν ἀ ρ χ ι κ ῆ ἀπόπειρα νά ὀριστεῖ ἡ ἔννοια γύρω ἀπό τήν ὁποία στρέφεται ἡ συζήτηση, συνδέεται στενά μέ τήν προσωπικότητά τους: τίς ἐμπειρίες, τίς ἀντιλήψεις τους, τήν ἀγωγή τους. Λ.χ. ὁ στρατηγός Λάχης ὑποστηρίζει ἀρχικά στόν ὁμόνυμο διάλογο ὅτι ἀνδρεία εἶναι νά μὴν ὑποχωρεῖς στόν ἐχθρό (Λάχης, 190e): ὁ ἐπιμελμένος ἀναθρεμμένος Χαρμίδης σπεύδει νά ταυτίσει τή σωφροσύνη μέ τούς καλοῦς τρόπους και τό αἶσθημα τῆς ντροπῆς (Χαρμίδης 159b, 160e). Πρβ. ἐπίσης τήν πρώτη ἀπάντηση τοῦ Κέφαλου στά ἀρχικά χωρία τῆς Πολιτείας, 331a-b. Σέ ἕνα τέτοιο πλαίσιο πρέπει νά ἐνταχθεῖ και ἡ πρώτη, μακρόσυρτη (5a 8-6a 5), ἀπάντηση του θρησκομανοῦς Εὐθύφωνα στήν ἐρώτηση τοῦ Σωκράτη τί εἶναι τό ὄσιο: Δείχνει τήν ἐπαρσή του (ὄσιον ἐστίν ὅπερ ἐγώ ποιῶ... 5d 8-9), τήν ἀδυναμία του νά ἀντιδιαστελλεῖ τό ὄσιο ἐν γένει ἀπό μία ἐπιμέρους ἔκφρασή του και, προπαντός, τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ

εἶτε γιά φόνο πρόκειται εἶτε γιά ἱεροσυλία εἶτε γιά κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἀνεξάρτητα ἂν αὐτός πού τήν διαπράττει τυχαίνει νά εἶναι ὁ πατέρας, ἡ μητέρα σου ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος: και ἀντιθετα, τό νά μὴ τόν καταδιώκεις εἶναι ἀνόσιο. Καί πρόσεξε, Σωκράτη, τί ἀντράνταχτη ἀπόδειξη θά σοῦ φέρω ὅτι αὐτό ἐπιτάσσει ὁ θεός νόμος—καί πού τό ἔχω πει ἦδη και σέ ἄλλους πῶς ἔτσι πρέπει νά γίνεται—δηλαδή νά μὴν ἀφήνεις ἀνενόχλητο αὐτόν πού κάνει μιά ἄσβεστα, ὅποιος κι ἂν εἶναι αὐτός. Γιατί οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι πού λατρεύουν τόν Δία ὡς τόν ἀνώτατο και τόν πῶ δίκαιο ἄπ' ὄλους τούς θεούς παραδέχονται, ὠστόσο, ὅτι ὁ Δίας ἔδесе χειροπόδαρα τόν πατέρα του ἐπειδὴ καταβρόχθισε—ἐντε- 5 λῶς ἀδικαιολόγητα—τά παιδιά του, και ὅτι κι ἐκεῖνος πάλι εἶχε εὐνοχίσει τόν δικό του πατέρα γιά παρόμοιους λόγους. Μέ ἐμένα ὁμως πού διώκω τόν πατέρα μου γιά τό ἀδίκημά του, δύσαναρχε- 6 τούν, ἀντιφάσκοντας ἔτσι μέ τόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους, ἀφοῦ ἄλλα ὑποστηρίζουν γιά τούς θεούς και ἄλλα γιά μένα.

Εὐθύφρων ἀντιλαμβάνεται τόν κόσμο ὡς πεδίο μάχης ὁρατῶν μυθικῶν δυνάμεων (5e 2κῆ).
 6a «Στά τέλη τοῦ 5ου αἰῶνα», σημειώνει ὁ R.E. Allen, Plato's 'Euthyphro' and the Earlier Theory of Forms σελ. 25, «οἱ σκεπτόμενοι ἄνθρωποι ἀρνούνταν νά δοκτοῦν ὅτι οἱ θεοὶ βαρύνονται μέ ἠθικές ἀδυναμίες πού ὄταν τίς συναντᾶμε στοὺς ἀνθρώπους τίς καταδικάζουμε. Τήν πολυαίμακτη ἱστορία τοῦ Δία, τοῦ Κρόνου και τοῦ Οὐρανοῦ τήν ἀνημετώπιζαν γενικά ὡς ἀλληγορία ἢ δέν ἐκρυβαν ὅτι τήν θεωροῦσαν φανταστική. Ὁ Εὐθύφρων σκέπτεται διαφορετικά». Ἀπό τά λόγια τοῦ Εὐθύφρο- 5 να (ἐμοὶ δὲ χαλεπαίνουσιν ὅτι τῷ πατρὶ ἐπεξέρχομαι ἀδικοῦντι, 6a 3-5) συνάγεται ἀκόμη ὅτι ὁ μέσος Ἕλληνας δέν ἐπαίρει πιά στά σοβαρά τόν κίνδυνο τοῦ μιάσματος.

ΣΩ. Ἄρά γε, ὦ Εὐθύφρων, τοῦτ' ἔστιν [σὺ] οὐνεκα τὴν γραφὴν φεύγω, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπειδὴν τις περὶ τῶν θεῶν λέγει, δυσχερῶς πως ἀποδέχομαι; διὸ δὴ, ὡς εἶοικε, φήσῃ τις με ἐξαμαρτάνειν. νῦν οὖν εἰ καὶ σοὶ ταῦτα συνδοκεῖ τῷ εὐ εἰδῶτι περὶ τῶν τοιούτων, ἀνάγκη δὴ, ὡς εἶοικε, καὶ ἡμῖν συγχορεῖν. τί γὰρ καὶ φήσομεν, οἷ γε καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦμεν περὶ αὐτῶν μηδὲν εἶδέναι; ἀλλὰ μοι εἰπέ πρὸς Φίλιον, σὺ ὡς ἀληθῶς ἤγγη ταῦτα οὕτως γεγονέναι;

ΕΥΘ. Καὶ ἔτι γε τοῦτων θαυμασιώτερα, ὦ Σώκρατες, ἢ 5 οἱ πολλοὶ οὐκ ἴσασιν.

ΣΩ. Καὶ πόλεμον ἄρα ἤγγη σὺ εἶναι τῷ ὄντι ἐν τοῖς θεοῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἔχθρας γε θεῶν καὶ μάχας καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, οἷα λέγεται τε ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφῶν τά τε ἄλλα ἱερὰ ἡμῖν καταπεποικιλταί, καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλαις Παναθηναίοις ὁ πέπλος μεσστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν; ταῦτα ἀληθῆ φάμεν εἶναι, ὦ Εὐθύφρων;

ΕΥΘ. Μὴ μόνον γε, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὅπερ ἄρτι εἶπον, 5 καὶ ἄλλα σοὶ ἐγὼ πολλά, ἔλπερ βούλη, περὶ τῶν θείων διηγήσομαι, ἃ σὺ ἀκούων εὐ οἶδ' ὅτι ἐκπλαγήση.

6α 6-14 Ἡ ἄρνηση τοῦ Σωκράτη νὰ παραδεχτεῖ ὅσα οἱ μῦθοι ἱστοροῦν γιὰ τοὺς θεοὺς ἐντάσσεται στὸ μεγάλο ρεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ διαφωτισμοῦ ποὺ ἀρχίζει με τὸν Ξενοφάνη. Ἐδῶ ὁ Σωκράτης ἀποφεύγει νὰ συζητήσει γιὰ τὴ φύση τοῦ θεοῦ καὶ ἀρκεῖται νὰ ἐκφράσει τὴν ἀμφιβολία του γιὰ ὅσα ὁ θρησκολόητος Εὐθύφρων θεωρεῖ αὐτόνοητα.

6β 5 Ἡ ἀπάντηση τοῦ Εὐθύφωνα (Καὶ ἔτι γε τοῦτων θαυμασιώτερα...) δίνει στὸν Σωκράτη τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναφερθεῖ εἰδικότερα καὶ σὲ ὅσα ἀφηγοῦνται γιὰ τοὺς θεοὺς οἱ ποιητές —κυρίως ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος. Προαναγγέλλεται ἔτσι ἡ μετωπικὴ ἐπιθεση στὴν ὀμηρικὴ θεολογία ποὺ θά ἐπιχειρήσει ἀργότερα ὁ Πλάτων

ΣΩ. Αὐτὸς ἄραγε, Εὐθύφωνα, νὰ ἴναι ὁ λόγος ποὺ εἶμαι τώρα κατηγορούμενος; Τό ὅτι, δηλαδή, κάθε φορά ποὺ ἀκούω νὰ λένε τέτοια πράγματα γιὰ τοὺς θεοὺς, μοῦ ἐρχεται κάπως δύσκολο νὰ τὰ παραδεχτῶ; Αὐτό, φαίνεται, θά ὑποστηρίζουν πῶς εἶναι τὸ λάθος μου. Ὡστόσο ἀφοῦ τὰ παραδέχομαι κι ἐσὺ, ποὺ ἔχεις εἰδικές γνώσεις σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, πρέπει, φαίνεται, νὰ τὰ δεχτοῦμε κι ἐμεῖς. Γιατὶ πραγματικά, σάν τι μπορούμε νὰ ποῦμε ἐμεῖς ποὺ ἀναγνωρίζουμε ὅτι δὲν ξέρουμε τίποτε γι' αὐτὰ; Πές μου ὁμως, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, τοῦ θεοῦ τῆς φιλίας; Στ' ἀλήθεια πιστεύεις πῶς ἔχουν γίνει τέτοια πράγματα;

ΕΥΘ. Βεβαίως, καὶ ἄλλα ἀκόμη πιὸ παράδοξα ἀπ' αὐτὰ, ποὺ ὁ κόσμος Σωκράτη, δὲν τὰ ξέρει.

ΣΩ. Πιστεύεις ὅτι πράγματι γίνονται πόλεμοι ἀνάμεσα στοὺς θεοὺς καὶ ὅτι ὑπάρχουν ἐχθρες φοβερές ἀνάμεσά τους καὶ διαμάχες καὶ πολλὰ ἄλλα σάν αὐτὰ ποὺ ἀνιστοροῦν οἱ ποιητές καὶ ἔχουν ζωγραφίσει μὲ κάθε λογῆς χρώματα οἱ μεγάλοι μας ζωγράφοι στοὺς ναοὺς καὶ ποὺ εἰδικότερα ὁ πέπλος ποὺ ἀνεβάζουν στὴν Ἀκρόπολη στὰ μεγάλα Παναθηναία εἶναι γεμάτος κεντήματα μὲ τέτοιες παραστάσεις; Θά δεχτοῦμε πῶς εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ, ἔ Εὐθύφωνα;

ΕΥΘ. Ὅχι μόνο αὐτὰ, Σωκράτη, ἀλλά, ὅπως σοῦ εἶπα πρωτύτερα, ἔχω νὰ σοῦ διηγηθῶ γιὰ τοὺς θεοὺς, ἂν βέβαια τὸ θέλεις κι ἐσὺ, ἔνα σωρὸ πράγματα ποὺ ξέρω καλὰ πῶς ἀκούγοντάς τα θά εἰσίστιεις.

(Πολιτεία, 377e κ., Νόμοι 941b κ.) καὶ ποὺ θά χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἴδια διαπλοκὴ καθαυτὸ θεολογικῶν ἀντιρροήσεων μὲ ἐπικρίσεις κατὰ τῶν ποιητῶν.

6c 1 Τὰ μεγάλα Παναθηναία —ἡ λαμπρότερη γιορτὴ τῶν Ἀθηναίων— γιορτάζονταν κάθε τέσσερα χρόνια τὸν μῆνα Ἐκατομβαιῶνα (Ἰούλιος) πρὸς τὴν τὴν Πολιάδος Ἀθηνᾶς. Τὸ πιάθραματικὸ μέρος τῆς γιορτῆς ἦταν ἡ πομπὴ τοῦ ἱεροῦ πέπλου στὴν Ἀκρόπολιν τὴν τελευταία ἡμέρα. Ὁ πέπλος εἶχε κεντημένες παραστάσεις ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς θεᾶς ἐναντίον τῶν Γιγάντων.

ΣΩ. Οὐκ ἂν θανατόζοιμι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν μοι εἰς αἴθρις ἐπὶ σχολῆς διηγήσῃ· νῦν δὲ ὅπερ ἄρτι σε ἠρόμην περὶ ὠ σαφέστερον εἰπέων. οὐ γὰρ με, ὦ ἑταίρε, τὸ πρότερον ἰκανῶς ἐδίδαξας ἐρωτήσαντα τὸ ὅσιον ὅτι ποτ' εἴη, ἀλλὰ μοι εἶπες ὅτι τοῦτο τυγχάνει ὄσιον ὃν δ' οὐ νῦν ποιεῖς, φάνους ἐπεξῶν τῷ πατρί.

5 ΕΥΘ. Καὶ ἀληθῆ γέ ἐλεγον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἴσως. ἀλλὰ γάρ, ὦ Εὐθύφρων, καὶ ἄλλα πολλὰ φῆς εἶναι ὄσια.

ΕΥΘ. Καὶ γὰρ ἔστιν.

ΣΩ. Μέμνησαι οὖν ὅτι οὐ τοῦτό σοι διεκελευόμην, ἔν τι 10 ἢ δύο με διδάξαι τῶν πολλῶν ὄσιων, ἀλλ' ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ εἶδος ὃ πάντα τὰ ὄσια ὄσια ἔστιν; ἔφησθα γάρ μου μὴ ἰδέσθαι εἰ τὰ τε ἀνόσια ἀνόσια εἶναι καὶ τὰ ὄσια ὄσια· ἢ οὐ μνημονεύεις;

6d Οἱ λέξεις ἰδέα καὶ εἶδος, πού στόν Εὐθύφωνα ἀπαντοῦν σχεδόν ὡς συνώνυμα, συνδέονται ἐτυμολογικά μὲ τῆ ρίζα * ἰδ- ἀπό τὴν ὁποία παράγεται τὸ ρῆμα ὀρῶ-εἶδον, καὶ ἀρχικά πρέπει νά σήμαιναν τὴν «ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση», τὴν «ὄρατὴ μορφή» ἑνός πράγματος.— Ὁρισμένοι ἀπό τοὺς ἐρευνητῆς τοῦ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν διαμορφώθηκε σταδιακά, διατάζουν νά δεχτοῦν ὅτι σ' ἕναν πρῶμο πλατωνικό διάλογο εἶναι δυνατό νά ἐπισημανθοῦν ἴχνη τῆς κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ ἀδιαμόρφωτης ἀκόμη θεωρίας (Wilamowitz, C. Ritter, Crube, Bluck) ἐνῶ ἄλλοι περιορίζονται νά ἐντοπίσουν στόν Εὐθύφωνα τίς ἀπαρχῆς μόνο τῆς μεταφυσικῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος (Allen). Ἔτσι ὁ Grube, Plato's Thought σελ. 8 καὶ 10, πιστεύει ὅτι ἡ χρήση τῶν λέξεων ἰδέα καὶ εἶδος στόν Εὐθύφωνα ἀποτελεῖ «ασπῆ ἔνδειξη ἑνός λεξιλογίου πού ἀναπτύσσεται σιγά... Γιατί ἀπό τὸ ρωτᾶ κανεῖς 'μέ τί μοιάζουν' ὅλα τὰ ὄσια πράγματα», ὅπως κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ συμβαίνει στόν Εὐθύφωνα, «ὡς τὸ νά ρωτᾶ 'τί εἶναι αὐτὸ μέ τὸ

ΣΩ. Δέν θά μοῦ φαινόταν παράξενο. Ἐλλά αὐτὰ ἄφησέ τὰ γιὰ καμιά ἄλλη φορά πού θά ἔχουμε καιρό. Τώρα ὅμως προσπάθησε νά μοῦ ἐξηγήσεις μέ μεγαλύτερη σαφήνεια αὐτὸ πού σέ ρώτησα. Γιατί φίλε μου, ὅταν σέ ρώτησα πρωτύτερα τί εἶναι τὸ ὄσιο, δέν μοῦ ἐδῶσες διαφωτιστικὴ ἀπάντηση ἀλλά μοῦ εἶπες μόνο ὅτι ὄσιο εἶναι αὐτὸ πού κάνεις τώρα ἐσὺ μέ τὸ νά διώκεις δικαστικά τὸν πατέρα σου γιὰ τὸ φόνο.

ΕΥΘ. Πολὺ σωστά σοῦ εἶπα, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἴσως. Πάντως, Εὐθύφωνα, παραδέχεσαι ὅτι καὶ ἄλλα πολλὰ πράγματα εἶναι ὄσια.

ΕΥΘ. Ἀσφαλῶς καὶ εἶναι.

ΣΩ. Θά θυμάσαι, λοιπόν, ὅτι ἐγὼ δέν σοῦ ζήτησα αὐτὸ, δηλαδὴ νά μοῦ ἀναφέρεις ἕνα ἢ δύο ἀπό τὰ πολλὰ ὄσια, ἀλλά σοῦ ζήτησα τὸ συγκεκριμένο τυπικὸ γνῶρισμα δυνάμει τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ ὄσια εἶναι ὄσια. Γιατί συμφώνησες, θαρρῶ, ὅτι δυνάμει ἑνός τυπικοῦ γνωρίσματος εἶναι τὰ ἀνόσια ἀνόσια καὶ τὰ ὄσια ὄσια· ἢ μήπως δέν τὸ θυμάσαι;

ὁποῖο μοιάζουν', ἢ ἀπόσταση εἶναι μόνο ἕνα βῆμα», ἕνα βῆμα πού κατὰ τὸν Grube ὁ Πλάτων τὸ ἔκανε στόν Μένωνα καὶ στόν Φαῖδωνα. Ὁ R.E. Allen, Plato's "Euthyphro" κλπ. σελ. 67, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διερεύνηση τοῦ προβλήματος τί εἶναι τὸ ὄσιο στόν Εὐθύφωνα, βασιζεται σέ ἕνα πλῆγμα παραδοχῶν πού «κουνιστὰ μιά (δχι τῶν) θεωρία τῶν ἰδεῶν». Ἀπεναντίας, ὄσοι δέχονται τὴν ἐνότητα τῆς πλατωνικῆς ἀκῆψης (λ.χ. Taylor, Shorey, Ross, Burnet, Kramer) σχετίζουν ἄμεσα τὰ παραπάνω χωρία μέ τὴν θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ἔτσι ὁ P. Shorey, What Plato Said, σελ. 75, σημειώνει ὅτι ἡ φρασολογία τοῦ Σωκράτη, ὅταν ζητᾶ ἀπό τὸν Εὐθύφωνα νά ὀρίσει τὸ ὄσιον, «δέν διαφέρει ἀπὸ τῆ γλώσσα τῆς μεταφυσικῆς θεωρίας στοὺς μεταγενέστερους διαλόγους». Οἱ γνώμες αὐτῶν τῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὰ χωρία τοῦ Εὐθύφωνα στὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν οἱ λέξεις ἰδέα καὶ εἶδος διχάζονται μόνο ὡς πρὸς τὸ ἂν οἱ λέξεις αὐτές συνεπάγονται ἐδῶ καὶ τὴν ὑπερβατικότητα τῶν ἰδεῶν ἢ μόνο τὴν ἐνυπαρξη τῶν ἰδεῶν στὰ ἐπιμέρους

ΕΥΘ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ταύτην τοίνυν με αὐτὴν διδάξω τὴν ἰδέαν τίς ποτε ἔστω, ἵνα εἰς ἐκείνην ἀποβλέπων καὶ χρώμενος αὐτῇ παραδείγματι, ὁ μὲν ἂν τοιοῦτος ἦ ὧν ἂν ἡ σὺ ἢ ἄλλος τις πᾶτῃ φῶ ὅσιον εἶναι, ὁ δ' ἂν μὴ τοιοῦτος, μὴ φῶ.

ΕΥΘ. Ἄλλ' εἰ οὕτω βούλει, ὦ Σώκρατες, καὶ οὕτω σοὶ φράσω.

ΣΩ. Ἄλλὰ μὴν βούλομαι γε.

ΕΥΘ. Ἔστι τοίνυν τὸ μὲν τοῖς θεοῖς προσφιλὲς ὄσιον, τὸ δὲ μὴ προσφιλὲς ἀνόσιον.

ΣΩ. Παγκάλως, ὦ Εὐθύφρων, καὶ ὡς ἐγὼ ἐξήρουν ἀποκρίνασθαί σε, οὕτω νῦν ἀπεκρίνω. εἰ μέντοι ἀληθῶς, τοῦτο οὕτω οἶδα, ἀλλὰ σὺ δῆλον ὅτι ἐπεκιδιώξεις ὡς ἔστω ἀληθῆ ἀλέγεις.

ΕΥΘ. Καὶ βέβαια τὸ θυμᾶμι.

ΣΩ. Μάθε μου λοιπόν, ποιό, τέλος πάντων, εἶναι αὐτὸ τὸ τυπικὸ γνώρισμα ὥστε κοιτάζοντάς το καὶ ἔχοντάς το ὡς ὑπόδειγμα νὰ μπορῶ καθεστὶ τὸ ὅποιο κάνεις εἴτε ἐσὺ εἴτε ὅποιοσδήποτε ἄλλος καὶ τὸ ὅποιο εἶναι ὁμοιο μὲ αὐτὸ νὰ τὸ χαρακτηρίζω ὄσιο, καὶ καθεστὶ ποῦ δὲν εἶναι σάν αὐτὸ νὰ μὴν τὸ χαρακτηρίζω ὄσιο.

ΕΥΘ. Ἄφου τὸ θέλεις, Σωκράτη, μπορῶ νὰ σοῦ τὸ διατυπώσω καὶ ἐστὶ.

ΣΩ. Βεβαίως τὸ θέλω.

ΕΥΘ. Λοιπόν: ὅ,τι εἶναι ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς εἶναι ὄσιο, ὅ,τι δὲν τοὺς εἶναι ἀγαπητὸ εἶναι ἀνόσιο.

ΣΩ. Τώρα, Εὐθύφρονα, ἀπάντησες ὑπέροχα καὶ ἀκριβῶς ὅπως σοῦ ζήτησα. Ὡστόσο δὲν ξέρω ἀκόμη ἂν ἡ ἀπάντησή σου εἶναι σωστὴ. Δὲν ἀμφιβάλλω ὁμως ὅτι μὲ τίς διευκρινίσεις ποῦ θά

πράγματα. Στὸν συνοπτικὸ πῖνακα τοῦ D. Ross, *Plato's Theory of Ideas*, σελ. 228, ὅπου ἔχουν συγκεντρωθεῖ οἱ ὄροι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Πλάτων ἐκφράζει τὴ σχέση ἰδέας-ἐπιμέρους, οἱ ὄροι τῆς παραπάνω ἐνότητας κατατάσσονται στὶς περιπτώσεις ποῦ ὑποδηλώνουν τὴν ὑπερβατικότητα τῆς ἰδέας. Μὲ τὴν ἀποψη τῆς ὑπερβατικότητας τάσσεται καὶ ὁ H.J. Krämer, *Arete bei Platon und Aristoteles* σελ. 519 κ.έ., ὁ ὁποῖος κατηγορηματικὰ ἐντοπίζει ἐδῶ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν ἀπαράλλαχτα ὅπως στὸν *Παρμενίδη* καὶ τὴν *Πολιτεία*.

6ε Συγκεκριαζώνοντας τὰ στοιχεῖα ποῦ μποροῦμε νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὰ 5a 1-5 καὶ 6a 10-ε6 διαπιστώνουμε —ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε συσχέτιση μὲ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν— ὅτι ὁ Σωκράτης δέχεται ὅτι: (α) Σὲ κάθε πράγμα ποῦ εἶναι δυνατὸ νὰ χαρακτηρίζεται ὄσιο ἐνυπάρχει κάτι ἀπαράλλαχτα ὁμοιο στὸ ὅποιο καὶ ἐντοπίζεται ὁ χαρακτήρας ἢ ἡ ποιότητα τοῦ ὁσίου, 5d 1-5. (β) Ἡ ποιότητα αὐτὴ ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ κάθε ἐπιμέρους ἀντικειμενικότητα στὴν ὁποία ἐνυπάρχει, 6d 9-10. (γ) Κάθε ἐπιμέρους ἀντικειμενικότητα ποῦ χαρακτηρίζεται ὄσια ἀντλεῖ τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴ συνύφανσή της μὲ ἐκείνη τὴν ἀπαράλλαχτα ὁμοιο ποιότητα, 6d 10-

11, ἡ ὁποία (δ) μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ μὲ λέξεις, προφανῶς μὲ ἕναν ὀρισμὸ, 6ε 3, ἔτσι ὥστε (ε) νὰ ἀποτελεῖ τὸν ἀλάνθαστο γνώμονα βάσει τοῦ ὁποίου θὰ μπορεῖ κανεὶς κάθε φορά νὰ ἀποφαινεῖται γιὰ κάτι ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι ὄσιο, 6ε 4-6. Τὰ σημεῖα (α)-(ε) συστοῦν μὴ δέσμη ρητῶν ἢ αἰσθητῶν παραδοχῶν.
6ε 10 Ὁ νέος ὀρισμὸς τοῦ Εὐθύφρονα (τὸ μὲν τοῖς θεοῖς προσφιλὲς ὄσιον) στηρίζεται σὲ μὴ συνοπτικότερη θεώρηση τοῦ ζητήματος καὶ ἀναμφιβόλῃτα προσφέρει ἕνα διακριτικὸ γνῶρισμα μὲ τὸ ὅποιο μποροῦμε νὰ προσδιορίζουμε κάθε ὄσιο πράγμα, ὅπως εἶχε ζητήσει ὁ Σωκράτης (ἵνα εἰς ἐκείνην ἀποβλέπων καὶ χρώμενος αὐτῇ παραδείγματι 6ε 4-5), ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἐπαινεῖ τὸν Εὐθύφρονα (*Παγκάλως, ὦ Εὐθύφρων, καὶ ὡς ἐγὼ ἐξήρουν ἀποκρίνασθαί σε, 7a 2-3*). Ὡστόσο τὸ διακριτικὸ αὐτὸ γνῶρισμα δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσία τῆς ὁσιότητας, ἢ ἔστω μὲ ἕνα μέρος της, ἀλλὰ ἀπλῶς ὑποδηλώνει κάτι ποῦ ἀπορρέει ἀπὸ αὐτὴν, ἕνα πάθος τῆς ὁσιότητας. Γιὰ τοῦτο ὁ Σωκράτης προχωρεῖ ἀμέσως στὴν ἀναίρεση τοῦ ὀρισμοῦ αὐτοῦ.

5 ΕΥΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Φέρε δὴ, ἐπισκεψόμεθα τί λέγομεν. τὸ μὲν θεο-
φιλές τε καὶ θεοφιλῆς ἄνθρωπος ὄσιος, τὸ δὲ θεομισῆς καὶ ὁ
θεομισῆς ἀνόσιος· οὐ ταῦτ' ὁ δ' ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ἐναντιώτατον,
τὸ ὄσιον τῷ ἀνόσιῳ· οὐχ οὕτως;

10 ΕΥΘ. Οὕτω μὲν οὖν.

ΣΩ. Καὶ εὖ γε φαίνεται εἰρήσθαι;

b ΕΥΘ. Δοκῶ, ὦ Σώκρατες. [εἴρηται γάρ.]

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ὅτι στασιάζουσιν οἱ θεοί, ὧ Εὐθύφρων,
καὶ διαφέρονται ἀλλήλοις καὶ ἔχθρα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς πρὸς
ἀλλήλους, καὶ τοῦτο εἴρηται;

ΕΥΘ. Εἴρηται γάρ.

ΣΩ. Ἐχθρὰν δὲ καὶ ὀργάν, ὧ ἄριστε, ἢ περὶ τίνων
διαφορὰ ποιεῖ; ὧδε δὲ σκοπῶμεν. ἄρ' ἂν εἰ διαφοροῦμεθα
ἐγὼ τε καὶ σὺ περὶ ἀριθμοῦ ὀσπότερα πλεῖω, ἢ περὶ τούτων
διαφορὰ ἐχθροῦς ἂν ἡμῶς ποιοῖ καὶ ὀργίζεσθαι ἀλλήλοις,
ἢ ἐπὶ λογισμῶν ἐλθόντες περὶ γε τῶν τοιοῦτων ταχὺ ἂν
ἀπαλλαγείμην;

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ μείζονος καὶ ἐλάττωνος εἰ
διαφεροῦμεθα, ἐπὶ τὸ μετρεῖν ἐλθόντες ταχὺ παυσαίμεθ' ἂν
τῆς διαφορᾶς;

ΕΥΘ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Καὶ ἐπὶ γε τὸ ἰσάνα ἐλθόντες, ὡς ἐγὼ φημι, περὶ
τοῦ βαρυτέρου τε καὶ κορυφωτέρου διακριθῆμεν ἂν;

ΕΥΘ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΣΩ. Περὶ τίνος δὲ διενεχθέντες καὶ ἐπὶ τίνα κρίσω
οὐ δυνάμενοι ἀφικέσθαι ἐχθροὶ γε ἂν ἀλλήλους εἴμεν καὶ
ὀργιζόμεθα; ἴσως οὐ πρόχειρόν σοι ἐστίν, ἀλλ' ἐμοῦ λέγον-
τος σκόπει εἰ τάδε ἐστὶ τὸ τε δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον καὶ d

δώσεις θά γίνοι φανερόν ὅτι αὐτὸ πού λές εἶναι σωστό.

ΕΥΘ. Βεβαίότατα.

ΣΩ. Ἐμπρός λοιπόν, ἄς ἐξετάσουμε προσεκτικὰ τί λέμε:
Καθετὶ πού εἶναι ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς καὶ κάθε ἄνθρωπος
ἀγαπητὸς στοὺς θεοὺς εἶναι ὄσιος, ἐνῶ ἀπεναντίας, καθετὶ μισητὸ
στοὺς θεοὺς καὶ κάθε ἄνθρωπος πού μισεῖται ἀπὸ τοὺς θεοὺς εἶναι
ἀνόσιος· καὶ τὸ ὄσιο, λέμε ἀκόμα, δέν ταυτίζεται μὲ τὸ ἀνόσιο
ἀλλὰ εἶναι τὸ ἐντελὲς ἀντιθετὸ του. Αὐτὸ δέν λέμε;

ΕΥΘ. Ναι, αὐτό.

ΣΩ. Καὶ φαίνεται νά εἶναι σωστό.

ΕΥΘ. Ἔτσι νομίζω, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἐπίσης ὅτι οἱ θεοὶ φιλονικοῦν καὶ τσακῶνονται ὁ ἕνας μὲ
τόν ἄλλο καὶ ὅτι ὑπάρχει ἔχθρα ἀνάμεσά τους —δέν τὸ ἔχουμε πει
κὶ αὐτό;

ΕΥΘ. Ναι, τὸ ἔχουμε πει.

ΣΩ. Ποιῆς διενέξεις ὁμως προκαλοῦν ἐχθρες καὶ μίση; Ἄς τὸ
ἐξετάσουμε ἔτσι: Ἄν εἶχαμε διαφορετικὴ γνώμη, ἐγὼ κι ἐσύ,
γύρω ἀπὸ κάποιον ἀριθμὸ, λ.χ. ποιά ποσότητα εἶναι μεγαλύτερη
ἀπὸ τὴν ἄλλη, θά ἦταν δυνατό ἢ ἀσυμφωνία αὐτὴ νά μᾶς κάνει νά
θυμῶσουμε καὶ νά γίνουμε ἐχθροὶ ἢ θά λύναμε τὴ διαφορὰ μας
κάνοντας ἄμεσως τὸν σχετικὸ λογαριασμό;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἐπίσης ἂν διαφωνούσαμε γιὰ κάποιον μέγεθος, κατὰ πόσο
εἶναι μεγαλύτερο ἢ μικρότερο, ἢ διαφωνία μας δέν θά ἔληγε μόλις
τὸ μετρούσαμε;

ΕΥΘ. Ἔτσι εἶναι.

ΣΩ. Καὶ τὴ διαφορὰ μας, ἂν κάτι εἶναι βαρύτερο ἢ ἐλαφρύτερο,
δέν θά τὴν λύναμε ζυγίζοντάς το;

ΕΥΘ. Ἄσφαλῶς.

ΣΩ. Γύρω ἀπὸ ποιά πράγματα, λοιπόν, δέν μπορούμε νά
καταλήξουμε σὲ ἀποτελεσμα καὶ γιὰ ποιά πράγματα ἢ διαφωνία
μας θά ἦταν δυνατό νά φτάσει ὡς τὴν ὀργὴ καὶ τὴν ἔχθρα; ἴσως

καλὸν καὶ αἰσχρὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν. ἄρα οὐ ταῦτά
 ἔστιν περὶ ὧν διενεχθέντες καὶ οὐ δυνάμενοι ἐπὶ ἰκαρῆν
 κρίσιν αὐτῶν ἐλθεῖν ἐχθροὶ ἀλλήλοις γιγνώμεθα, ὅταν γι-
 γνώμεθα, καὶ ἐγὼ καὶ σὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι πάντες; 5
 Εἴτω. Ἄλλ' ἔστιν αὕτη ἡ διαφορά, ὦ Σώκρατες, καὶ
 περὶ τούτων.

ΣΩ. Τί δὲ οἱ θεοί, ὦ Εὐθύφρων; οὐκ εἴπερ τι διαφέ-
 ρονται, δι' αὐτὰ ταῦτα διαφέρουσι' ἄν;

10 Εἴτω. Πολλὴ ἀνάγκη.

e ΣΩ. Καὶ τῶν θεῶν ἄρα, ὦ γενναῖε Εὐθύφρων, ἄλλοι
 ἄλλα δίκαια ἡγοῦνται κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ καλὰ καὶ
 αἰσχρὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ κακὰ' οὐ γὰρ ἂν που ἔστασάζον
 ἀλλήλους εἰ μὴ περὶ τούτων διεφέρουσι' ἢ γάρ;

5 Εἴτω. Ὅρθως λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἄπερ καλὰ ἡγοῦνται ἕκαστοι καὶ ἀγαθὰ καὶ
 δίκαια, ταῦτα καὶ φιλοῦσι, τὰ δὲ ἐναντία τούτων μισοῦσι;

Εἴτω. Πάνυ γε.

7b-d Ἡ διάκριση ἀνάμεσα σὲ προβλήματα ποῦ ἐπιδέχονται λύσεις
 βασισμένες σὲ κάποια διαδικασίαι μέτρησης καὶ σὲ προβλήματα
 ποῦ δὲν ἐπιδέχονται τέτοια ἀντιμετώπιση δὲν εἶναι ἀξιολογική. Ὁ
 Σωκράτης δὲν ὑποστηρίζει ἐδῶ ὅτι οἱ ἐπιστήμες ποῦ ἔχουν τὴ
 δυνατότητα τῆς μέτρησης εἶναι ἀνώτερες ἀπὸ ἐκείνες ποῦ δὲν τὴν
 ἔχουν. Ἀπλῶς θέλει νὰ ἐπισημάνει ὅτι οἱ σοβαρὰς ἀμφισβητήσεις
 ἀνακύπτουν στὸ χωρὸ τῶν ἀξιών (τὸ τε δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον καὶ
 καλὸν καὶ αἰσχρὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν, 7d 1-2) καὶ ὀφείλονται
 στὴν ἑλλειψὴ κάποιας μεθοδικῆς διαδικασίας ἰκανῆς νὰ ἐξασφαλί-
 σει στὰ ἠθικὰ καὶ τὰ αἰσθητικὰ προβλήματα κάτι ἀνάλογο πρὸς
 αὐτὸ ποῦ ἐπιτυγχάνεται ἀλλοῦ μὲ τὴν μέτρηση καὶ τὸν ὑπολογισμό.
 Ἐπίσης ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Σωκράτη δὲν συνάγεται ὅτι τὰ
 ἀξιολογικὰ προβλήματα πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς ἐν γένει ἄλυτα.
 Ἀπεναντίας, ὅπως σημειώνει ὁ R.E. Allen, ὁπ.π. σελ. 33, «ὁ
 Σωκράτης θὰ ὑποστήριζε ὅτι τὰ προβλήματα αὐτὰ ἐπιδέχονται

δὲν σοῦ εἶναι πρόχειρο αὐτὴ τὴ στιγμή ἀλλὰ σκέψου μήπως αὐτὰ
 εἶναι τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἀδικο, τὸ ὄραιο καὶ τὸ ἀσχημο, τὸ καλὸ καὶ
 τὸ κακὸ. Αὐτὰ δὲν εἶναι τὰ πράγματα γιὰ τὰ ὅποια, ὅταν
 διαφωνοῦμε καὶ ὅταν δὲν μπορούμε νὰ καταλήξουμε σὲ ἓνα
 ἰκανοποιητικὸ συμπέρασμα, γινόμαστε —ὅποτε τύχει νὰ συμβεῖ
 κατὰ τέτοιο— ἐχθροὶ ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, καὶ ἐγὼ καὶ ἐσὺ καὶ κάθε
 ἄλλος ἄνθρωπος;

Εἴτω. Naί, Σωκράτη' γι' αὐτὴ τὴ διαφωνία πρόκειται καὶ γι'
 αὐτὰ τὰ πράγματα.

ΣΩ. Ἐπομένως, καλὲ μου ἄνθρωπε, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα
 σου, δὲν ἔχουν ὅλοι οἱ θεοὶ τὶς ἴδιες ἀπόψεις γιὰ τὰ δίκαια καὶ τὰ
 ὁμορφα καὶ τὰ ἀσχημα καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ πράγματα' γιατί
 δὲν θὰ φιλονικιοῦσαν, ἂν δὲν διαφωνοῦσαν ὡς πρὸς αὐτὰ. Ἐτσι
 δὲν εἶναι;

Εἴτω. Σωστά λές.

ΣΩ. Ἐτσι, ὅσα θεωρεῖ ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ὄραια, ἀγαθὰ,
 δίκαια, τοῦ εἶναι συνάμα καὶ ἀγαπητὰ, ἐνῶ τὰ ἀντιθετὰ τους τοῦ
 εἶναι μισητὰ. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Εἴτω. Βεβαίως.

λύση: Ὁ στόχος του, ὅταν ἀναζητοῦσε ἓνα ὄρισμό τῆς
 ὁσιότητος, ἦταν νὰ συλλάβει κάποιον γνώμονα (standard) ἰκανὸν
 νὰ δίνει ἀσφαλῆς λύσεις σὲ ἀμφιλεγόμενες περιπτώσεις. Ὅπως
 παρατηρεῖ ὁ Burnet, οἱ ἰδέες εἶναι γιὰ τὰ ἠθικὰ ζητήματα ὅ, τι τὰ
 δῶμα γιὰ τὰ βάση καὶ οἱ πόντοι γιὰ τὰ μήκη». — Ὑπευθυμίζουμε
 ὅτι ἓνας φιλόσοφος τῶν νεότερων χρόνων, ὁ Leibniz, πίστευε πῶς
 οἱ φιλοσοφικὲς διαμάχες θὰ τερματίζονταν μόνο ἂν θὰ καταστρω-
 νόταν μιά φιλοσοφία σαφῆς καὶ ἀσφαλῆς ὅσο ὁ μαθηματικὸς
 λογισμὸς ἂν γινόταν, δηλαδή, δυνατὸ νὰ διατυπωθοῦν μὲ
 σύμβολα —κατὰ τὸ πρότυπο τῶν μαθηματικῶν— οἱ θεμελιακὲς
 μεταφυσικὲς ἔννοιες καὶ οἱ λογικὲς πράξεις τῆς διαπλοκῆς τους.
 Αὐτὸ θὰ ἔδινε, κατὰ τὸν Leibniz, τὴ δυνατότητα νὰ διατυπωθοῦν
 τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα σὲ μιά καθολικὴ γλῶσσα, σὲ μιά lingua
 adamica ποῦ θὰ μετέτρεπε αὐτόματα κάθε φιλοσοφικὴ ἀμφισβή-
 τησὴ σὲ πρόβλημα ὑπολογισμοῦ.

ΣΩ. Ταῦτά δέ γε, ὡς σὺ φῆς, οἱ μὲν δίκαια ἡγοῦνται,
8 οἱ δὲ ἄδικοι, περὶ ἃ καὶ ἀμφοιβητοῦντες στασιάζουσι τε καὶ
πολεμοῦσιν ἀλλήλοισι· ἄρα οὐχ οὕτω;

ΕΥΘ. Οὕτω.

ΣΩ. Ταῦτ' ἄρα, ὡς εἰπικε, μισεῖται τε ὑπὸ τῶν θεῶν
5 καὶ φιλεῖται, καὶ θεομισῆ τε καὶ θεοφιλή ταῦτ' ἂν εἴη.

ΕΥΘ. Ἐοικεν.

ΣΩ. Καὶ ὅσα ἄρα καὶ ἀνόσια τὰ αὐτὰ ἂν εἴη, ὧ Εὐθύ-
φρων, τοῦτω τῷ λόγῳ.

ΕΥΘ. Κωδυνεῖε.

10 ΣΩ. Οὐκ ἄρα ὁ ἠρόμην ἀπεκρίνω, ὧ θαυμάσιε. οὐ γὰρ
τοῦτό γε ἠρώτων, ὁ τυγχάνει ταῦτόν ὄν ὄσιόν τε καὶ ἀνό-
σιον· ὁ δ' ἂν θεοφιλὲς ἦ καὶ θεομισῆς ἔστω, ὡς εἰπικε.

15 β ὥστε, ὧ Εὐθύφρων, ὁ σὺ νῦν ποιεῖς τὸν πατέρα κολά-
ζων, οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ τοῦτο ὄρων τῷ μὲν Διὶ προσφιλὲς
ποιεῖς, τῷ δὲ Κρόνῳ καὶ τῷ Οὐρανῷ ἐχθρῶν, καὶ τῷ μὲν
'Ηφαιστῷ φίλον, τῇ δὲ Ἥρᾳ ἐχθρῶν, καὶ εἰ τις ἄλλος τῶν
5 θεῶν ἕτερος ἑτέρῳ διαφέρεται περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκείνους κατὰ
τὰ αὐτὰ.

ΕΥΘ. Ἄλλ' οἶμαι, ὧ Σώκρατες, περὶ γε τούτου τῶν

ΣΩ. Σύμφωνα λοιπόν με ὅσα ὑποστηρίζεις, τὰ ἴδια πράγματα
ἄλλοι ἀπὸ τῶν θεῶν τὰ θεωροῦν δίκαια καὶ ἄλλοι ἄδικοι· καὶ
καθὼς ἔχουν διαφορετικὴς γνώμες γι' αὐτὰ, φιλονικοῦν οἱ θεοὶ
καὶ ἀντιμάχονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· δὲν εἶναι ἔτσι;

ΕΥΘ. Ἔτσι.

ΣΩ. Καθὼς φαίνεται, λοιπόν, τὰ ἴδια πράγματα καὶ μισοῦνται
ἀπὸ τῶν θεῶν καὶ ἀγαπιόονται, καὶ ἐπομένως, τὰ ἴδια αὐτὰ
πράγματα θὰ ἴναι συνάμα καὶ ἀγαπητὰ καὶ μισητὰ τοῦς θεοῦς.

ΕΥΘ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Ἐπομένως, ἂν τὸ δεχτομε αὐτό, τὰ ἴδια πράγματα,
Εὐθύφρων, θὰ εἶναι καὶ ὅσα καὶ ἀνόσια.

ΕΥΘ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Ἄρα, φίλε μου, δὲν ἀπάντησες σ' ἐκεῖνο ποῦ σέ ρώτησα.
Γιατί ἐγὼ δὲν σέ ρώτησα ποῖο πράγμα εἶναι καὶ ὄσιο καὶ ἀνόσιο·
ἀφοῦ, καθὼς φαίνεται, ὅτι εἶναι ἀγαπητὸ τοῦς θεοῦς τοῦς εἶναι
συνάμα καὶ μισητό. Ἔτσι, Εὐθύφρων, αὐτὸ ποῦ κάνεις τώρα με
τό νά τιμωρεῖς τὸν πατέρα σου δὲν ἀποκλείεται —κάθε ἄλλο
μάλιστα— νά εἶναι ἀρεστό στὸν Δία ἀλλὰ μισητό στὸν Κρόνο καὶ
στὸν Οὐρανό, ἢ νά εἶναι ἀρεστό στὸν Ἥφαιστο καὶ μισητό στὴν
Ἥρα· καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοῦς ἄλλοις θεοῦς, ἂν κάποιοι
ἀπὸ αὐτοῦς ἔχουν διαφορετικὴς ἀπόψεις ὡς πρὸς αὐτό.

ΕΥΘ. Ἐγὼ πάντως Σωκράτη, ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὡς πρὸς αὐτό

8a-b6 Στὴν ἀποψη τοῦ Εὐθύφωνα ὁ Σωκράτης δὲν ἀντιπαράτασσει
κάποια δική του «ἀνώτερη» γνώση ἀλλὰ μόνο τὴν ἱκανότητά του
νά σκέπτεται καθαρὰ, με λογικὴ συνέπεια καὶ συνοχή. Ἄρκεῖται
λοιπὸν στὴν ἐπισημάνση τῆς λογικῆς δυσκολίας ποῦ αὐτόματα
ἀνακύπτει, μόλις ὁ ὀρισμὸς τοῦ Εὐθύφωνα συσχετιστεῖ με ὅσα ὁ
ἴδιος ὁ Εὐθύφρων ἔλεγε πρὶν λίγο γιὰ τίς διχογνωμίες τῶν θεῶν,
7e-8a 2. Παράλληλα ὁ Σωκράτης ἐκμεταλλεύεται τὴν εὐκαιρία γιὰ
νά ἐπιθεθεῖ ἄλλη μιά φορά στὴν ἑλληνικὴ πολυθεῖα με ἐπιχειρή-
ματα ποῦ τὰ ἀντιλεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια.

8b 7-9 Ὁ Εὐθύφρων διαισθάνεται ἀμέσως ὅτι τὰ λόγια τοῦ Σωκράτη τὸν
ἀφοροῦν προσωπικά καὶ ὅτι οὐσιαστικά «αὐτὸ ποῦ τελεῖ ὑπὸ
ἐλεγχὸ δὲν εἶναι ὁ ὀρισμὸς του γιὰ τὸ ὄσιο ἀλλὰ ὁ χαρακτήρας του
καὶ ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς του», R.E. Allen, ὀ.π. σελ. 35.
Ἄναδιπλώνεται λοιπὸν καὶ περιορίζεται στὴν ὑπεράσπιση τῆς
πράξης του: «ἀλλὰ νομίζω, Σωκράτη, ὅτι ὡς πρὸς αὐτό τουλάχισ-
τον...» 8b 7.

θεῶν οὐδένα ἕτερον ἑτέρῳ διαφέρεισθαι, ὡς οὐ δεῖ δίκην
διδόναι ἐκείνου ὅς ἂν ἀδίκως τιὰ ἀποκτήη.

ΣΩ. Τί δέ; ἀνθρώπων, ὡ Εὐθύφρων, ἤδη τινὸς ἤκουσας 10
ἀμφισβητοῦντος ὡς τὸν ἀδίκως ἀποκτείναντα ἢ ἄλλο ἀδίκως c
ποιούντα ὅτιοῦν οὐ δεῖ δίκην δίδοναι;

ΕΥΘ. Οὐδὲν μὲν σὺν παύοντι ταῦτα ἀμφισβητοῦντες
καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις· ἀδικούντες γὰρ πάμ- 5
πολλα, πάντα ποιοῦσι καὶ λέγουσι φεύγοντες τὴν δίκην.

ΣΩ. Ἡ καὶ ὁμολογούσων, ὡ Εὐθύφρων, ἀδικεῖν, καὶ
ὁμολογούντες ὅμως οὐ δεῖν φασὶ σφᾶς δίδοναι δίκην;

ΕΥΘ. Οὐδᾶμῶς τοῦτό γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα πᾶν γε ποιᾶσι καὶ λέγουσι· τοῦτο γὰρ
οἶμαι οὐ τολμῶσι λέγειν οὐδ' ἀμφισβητεῖν, ὡς οὐχὶ εἴπερ 10
ἀδικοῦσὶ γε δοτέον δίκην, ἀλλ' οἶμαι οὐ φασιν ἀδικεῖν· ἢ d
γάρ;

ΕΥΘ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ἐκεῖνό γε ἀμφισβητοῦσιν, ὡς οὐ τὸν
ἀδικούντα δεῖ δίδοναι δίκην, ἀλλ' ἐκεῖνο ἴσως ἀμφισβητου- 5
σιν, τὸ τίς ἐστω ὁ ἀδικῶν καὶ τί δῶν καὶ πότε.

ΕΥΘ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκὼν αὐτὰ γε ταῦτα καὶ οἱ θεοὶ πεπόνθασιν,
εἴπερ στασιάζουσι περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων ὡς ὁ σὸς
λόγος, καὶ οἱ μὲν φασιν ἀλλήλους ἀδικεῖν, οἱ δὲ οὐ φασιν; 10
ἐπεὶ ἐκεῖνό γε δήπου, ὡ θαυμάσιε, οὐδεὶς οὔτε θεῶν οὔτε
ἀνθρώπων τολμᾷ λέγειν, ὡς οὐ τῷ γε ἀδικοῦντι δοτέον δίκην. e

8c-d Στὴ σύντομη στιχομυθία 8b 6-c ἀποσαφηνίζεται ὅτι τὸ ἐπιμαχο
σημεῖο δὲν εἶναι ἂν πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ τιμωρεῖται ὁποῖος
ἀδικεῖ. Κανένας δὲν τολμᾷ νὰ ἀμφισβητήσει τὸ πρῶτο ἢ νὰ
ἰσχυριστεῖ τὸ δεῦτερο. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀναγκαιότητας τῆς
τιμωρίας ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ἀδικεῖν, εἶναι, ὅπως
σημειώνει ὁ Ε.Ν. Πλατῆς, Ἐρμηνευτικά στὸν Κρίτων, Φιλοσο-

τουλάχιστον, δηλαδή ὅτι πρέπει νὰ τιμωρεῖται ὁποῖος σκοτώσει
ἄλλον ἄνθρωπο ἀδίκως, δὲν θά διαφωνοῦσε κανένας ἀπὸ τοὺς
θεοὺς.

ΣΩ. Ἀλήθεια; Μήπως τάχα, Εὐθύφρων, ἀκουσες ποτέ ὡς τώρα
καὶ κανέναν ἄνθρωπο νὰ ἰσχυρίζεται πῶς ὁποῖος σκοτώσει ἀδικά
ἢ διαπραξέι ὁποιοδήποτε ἄλλο ἀδικήμα δὲν πρέπει νὰ τιμωρεῖται;

ΕΥΘ. Μά οἱ ἄνθρωποι δὲν σταματοῦν νὰ τὸ ὑποστηρίζουν αὐτό,
προπαντός στὰ δικαστήρια: Γιατί ἐνῶ διαπραττουν ἓνα σωρὸ
ἀδικήματα, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἰσχυρίζονται καὶ κάνουν τὰ πάντα γιὰ
νὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρία.

ΣΩ. Παραδέχονται ὅτι ἔχουν κάνει κάποιο ἀδικήμα καὶ
ἐξακολουθοῦν, παρόλο τοῦτο, νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ
τιμωρηθοῦν;

ΕΥΘ. Αὐτὸ ὄχι, σέ καμία περίπτωση

ΣΩ. Ἐπομένως δὲν κάνουν καὶ δὲν ἰσχυρίζονται τὰ πάντα· γιατί
αὐτὸ τουλάχιστον τὸ πράγμα δὲν τολμῶν, νομίζω, νὰ τὸ
ἰσχυριστοῦν οὔτε νὰ τὸ ἀμφισβητήσουν, ὅτι δηλαδή δὲν πρέπει νὰ
τιμωροῦνται ὅταν διαπραξέουν κάποιο ἀδικήμα· ἢ γνώμη μου εἶναι
ὅτι ἀπλῶς δὲν παραδέχονται ὅτι ἔκαναν κάτι ἀδικο. Ἔτσι δὲν
εἶναι;

ΕΥΘ. Σωστά.

ΣΩ. Ἄρα δὲν ἀμφισβητοῦν ὅτι πρέπει νὰ τιμωρεῖται ὁποῖος
ἀδικεῖ· ἀμφισβητοῦν, ἴσως, τοῦτο: ποῖός ἀδικεῖ, μὲ ποῖόν τρόπο
καὶ σέ ποιά περίπτωση.

ΕΥΘ. Σωστά.

ΣΩ. Τὰ ἴδια ἄραγε συμβαίνουν καὶ μὲ τοὺς θεοὺς, ἀφοῦ κατὰ τὰ
λεγόμενά σου μαλώνουν μεταξύ τους γιὰ τὸ δίκιο καὶ τὸ ἀδικο;
Ἐποστηρίζουν δηλαδή οἱ μὲν γιὰ τοὺς δὲ ὅτι κάνουν ἀδικίες, κι
αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους τὸ ἀρνοῦνται; Γιατί, ὑποθέτω, κανένας
θεός καὶ κανένας ἄνθρωπος δὲν τολμᾷ νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι δὲν
πρέπει νὰ τιμωρεῖται αὐτός ποῦ ἀδικεῖ.

ΕΥΘ. Ναί, τούτο μὲν ἀληθὲς λέγεις, ὦ Σώκρατες, τὸ γε κεφάλαιον.

ΣΩ. Ἄλλ' ἕκαστόν γε οἶμαι, ὦ Εὐθύφρων, τῶν πραγμάτων ἀμφισβητοῦσιν οἱ ἀμφισβητοῦντες, καὶ ἄνθρωποι καὶ θεοί, εἴπερ ἀμφισβητοῦσιν θεοί· πράξεις τις περὶ διαφερόμενοι οἱ μὲν δίκαιος φασὶν αὐτὴν πεπράχθαι, οἱ δὲ ἀδίκως· ἄρ' οὐχ οὕτω;

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

- 9 ΣΩ. Ἴθι νυν, ὦ φίλε Εὐθύφρων, διδάξον καὶ ἐμέ, ἵνα σοφώτερος γένωμαι, τί σοι τεκμήριόν ἐστιν ὡς πάντες θεοὶ ἡγούνται ἐκείνους ἀδίκως τεθνάναι, ὃς ἂν θητεύον ἀνδρόφρονος γενόμενος, συνδεθείς ὑπὸ τοῦ δεσπότητος τοῦ ἀποθανόντος, 5 φθάσῃ τελευτήσας διὰ τὰ δεσμὰ πρὶν τὸν συνδήσαντα παρὰ τῶν ἐξηγητῶν περὶ αὐτοῦ πυθέσθαι τί χρῆ ποιεῖν, καὶ ὑπὲρ τοῦ τοιούτου δὴ ὀρθῶς ἔχει ἐπεξείναι καὶ ἐπισκῆπτεσθαι φόνου τὸν ὕον τῷ πατρί; Ἴθι, περὶ τούτων περὶ τί μοι 5 σαφὲς ἐνδείξασθαι ὡς παντὸς μάλλον πάντες θεοὶ ἡγούνται ὀρθῶς ἔχειν ταύτην τὴν πράξιν· κἄν μοι ἰκανῶς ἐνδείξῃ, ἐγκωμιάζων σε ἐπὶ σοφίᾳ οὐδέποτε παύσομαι.

ΕΥΘ. Ἄλλ' ἴσως οὐκ ἄλλόν ἐργον ἐστίν, ὦ Σώκρατες, 5 εἶπε πάνυ γε σαφῶς ἔχομαι ἂν ἐπιδείξαι σοι.

ΣΩ. Μανθάνω· ὅτι σοι δοκῶ τῶν δικαστῶν δυσμαθέστερος εἶναι, ἐπεὶ ἐκείνους γε ἐνδείξῃ δῆλον ὅτι ὡς ἀδίκὰ τέ ἐστιν καὶ οἱ θεοὶ ἅπαντες τὰ τοιαῦτα μισοῦσιν.

- 9a Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Σωκράτης φροντίζει ἐδῶ νὰ μὴν παραλείψει οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ ἐλαφρυντικά πού θά μπορούσε νὰ ἐπικαλεσθεῖ ὁ πατέρας τοῦ Εὐθύφρονα ἐνῶ, παράλληλα, υπογραμμίζει αὐτὸ πού κυρίως ξενίζει στὴν πράξῃ τοῦ Εὐθύφρονα: τὸ ὅτι προσπαθεῖ νὰ προκαλέσει τὴν καταδίκη τοῦ πατέρα του.

ΕΥΘ. Ναί Σωκράτη· αὐτὸ πού λές εἶναι σωστό, σὲ γενικῆς γραμμῆς.

ΣΩ. Νομίζω ὅμως, Εὐθύφρονα, ὅτι ὅσοι διαφωνοῦν —εἴτε ἄνθρωποι εἶναι αὐτοὶ εἴτε θεοί, ἐφόσον βέβαια παραδεχτοῦμε ὅτι διαφωνοῦν καὶ οἱ θεοί— διαφωνοῦν γιὰ κάτι συγκεκριμένο· τυχαίνει δηλαδὴ νὰ ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη γιὰ κάποια πράξῃ καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ πράξῃ αὐτὴ διαπράχθηκε δίκαια ἐνῶ ἄλλοι ὅτι διαπράχθηκε ἀδίκαια. Ἔτσι δὲν εἶναι;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Γιὰ ἐξήγησε λοιπόν, ἀγαπητὴ Εὐθύφρονα, καὶ σ' ἐμένα, γιὰ νὰ τὸ καταλάβω πὸ καλά, τί ἐνδείξεις ἔχεις ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ θεωροῦν ἀδικοσκοτωμένο ἓναν ἄνθρωπο πού ἐνῶ δούλευε κάποιον ἐργάτην ἔκανε φόνον, πού τὸ ἀφεντικό τοῦ δούλου τὸν ὁποῖο σκότωσε τὸν ἔδωσε χεροπόδαρα καὶ πού πέθανε ἀπὸ τὰ δεσμὰ του προτού προφτάσει αὐτὸς πού τὸν ἔδωσε νὰ πάρει ὁδηγίες ἀπὸ τὴν ἀρμόδια ἀρχὴ τί ἐπρεπε νὰ κάνει· τί ἀποδείξεις ἔχεις ὅτι εἶναι σωστὸ γιὰ χάρι ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου νὰ καταγγέλλει ὁ γιὸς τὸν πατέρα καὶ νὰ τὸν σέρνει στὰ δικαστήρια γιὰ φόνον; Ἔλα, προσπάθησε νὰ μοῦ δείξεις μὲ κάποια σαφήνεια ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ πιστεύουν πὸς ἡ πράξῃ αὐτὴ εἶναι στ' ἀλήθεια σωστὴ. Κι ἂν μὴν τὸ δείξεις μὲ τρόπο πειστικό ἐγὼ δὲν θά πάω ποτέ νὰ σε ἐγκωμιάζω γιὰ τὴ σοφία σου.

ΕΥΘ. Ἀσφαλῶς καὶ μπορῶ νὰ τὸ δείξω, καὶ μάλιστα πολὺ καθαρά, ἴσως ὅμως, Σωκράτη, τὸ πράγμα δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀπλό.

ΣΩ. Καταλαβαίνω. Μὲ θεωρεῖς ὅτι δὲν ἔμπαίνω ἐυκόλα στὸ νόημα ὅσο οἱ δικαστές. Γιατί εἶναι φανερό ὅτι σ' ἐκείνους θά τὸ ἀποδείξεις πὸς τέτοιες πράξεις εἶναι καὶ ἀδίκες καὶ μισητές σὲ ὅλους τοὺς θεοὺς.

- 9b Ἡ πεισματικὴ βεβαιότητα τοῦ Εὐθύφρονα πὸς ὀρθὰ ἐναντιῶνεται στὸν πατέρα του κάνει πὸς ἐκδηλῆ τὴν ἀνάγκη νὰ προσδιορισθεῖ σὲ τί οὐσιώσταται ἡ ἀδίκη πράξῃ αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει τὴ γ ν ὡ σ η τοῦ δικαίου.

ΕΥΘ. Πάνυ γε σαφῶς, ὦ Σώκρατες, ἐάνπερ ἀκούωσί γέ

10 μου λέγοντος.

c ΣΩ. Ἄλλ' ἀκούονται ἐάνπερ εὐ δοκῆς λέγειν. τότε δέ σου ἐνενόησα ἅμα λέγοντος καὶ πρὸς ἑμαυτὸν σκοπῶ· «Εἰ ὅτι μάλιστα με Εὐθύφρων διδάξειεν ὡς οἱ θεοὶ ἅπαντες τὸν τοιοῦτον θάνατον ἠγοῦνται ἄδικον εἶναι, τί μάλλον ἐγὼ
5 μεμάθηκα παρ' Εὐθύφρονος τί ποτ' ἐστὶν τὸ ὄσιόν τε καὶ τὸ ἀνόσιον; θεομισῆς μὲν γὰρ τοῦτο τὸ ἔργον, ὡς ἔοικεν, εἴη ἦν. ἀλλὰ γὰρ οὐ τοῖσι φέφαη ἄκρι ὠρισμένα τὸ ὄσιον καὶ μὴ τὸ γὰρ θεομισῆς ὃν καὶ θεοφιλεῖς ἐφάνη.» ὥστε τοῦτου μὲν ἀφήμι σε, ὦ Εὐθύφρων· εἰ βούλει, πάντες αὐτὸ
d ἠγεῖσθων θεοὶ ἄδικον καὶ πάντες μισοῦντων. ἀλλ' ἄρα τοῦτο ὃ νῦν ἐπανορθούμεθα ἐν τῷ λόγῳ—ὡς ὃ μὲν ἂν πάντες οἱ θεοὶ μισῶσω ἀνόσιόν ἐστιν, ὃ δ' ἂν φιλῶσω, ὄσιον· ὃ δ' ἂν οἱ μὲν φιλῶσω οἱ δὲ μισῶσω, οὐδέτερα ἢ ἀμφότερα—ἄρ' οὔτω βούλει ἡμῖν ὠρίσθαι νῦν περὶ τοῦ ὄσιου καὶ τοῦ ἀνοσίου; 5

ΕΥΘ. Τί γὰρ κωλύει, ὦ Σώκρατες;

9c 1 Αὐτὲς οἱ δύο φράσεις τοῦ Σωκράτη πρέπει νὰ κρῦβουν κάτι ἀπὸ τῆ διαμαρτυρία καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀράγισης προσωπικότητος ποὺ βλέπει πόσο ἀνήμπορη εἶναι καὶ γιὰ τὸν παραμικρὸ ἠθικὸ συμβιβασμὸ. Ξέρε πολὺ καλὰ ὁ Σωκράτης πῶς πρέπει νὰ φερθεῖ στὸ δικαστήριον γιὰ νὰ ἀποφυγεῖ τὴν καταδίκη (ἐάνπερ εὐ δοκεῖ λέγειν) ὡστὸσο συνειδητὰ ἀρνεῖται νὰ προδώσει τὴν ἀλήθειαν του καὶ νὰ συρρικνώσει τὴν ἠθικὴ ὑπόστασίν του στὰ μέτρα τῆς ἀγορᾶς, ὅπως χωρὶς λύτη χωρὶς περίσκεψη χωρὶς αἰδῶ θά ἔκαναν τόσο ἄλλοι στὴ θέση του. Ταυτόχρονα ἔχει ἐπιγνώση πόσο βαρὺ μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ τίμημα γι' αὐτὸ τὸ μεγάλο τὸ Ὅχι καὶ ἀκριβῶς

ΕΥΘ. Θὰ τοὺς τὸ ἀποδείξω πολὺ καθαρά, Σωκράτη, ἐφόσον βέβαια ἀκούσουν τί θὰ πῶ.

ΣΩ. Μὰ ἀσφαλῶς καὶ θὰ ἀκούσουν· ἀρκεῖ νὰ τοὺς δώσεις τὴν ἐντύπωση ὅτι τὰ λές ὠραῖα. Ὡστόσο, καθὼς μιλοῦσες, μοὺ ἤρθε στὸ νοῦ αὐτῆ ἡ σκέψη ἡ ἀναρωτιέμαι τώρα: «Ἄς ὑποθέσουμε, λέω, ὅτι ὁ Εὐθύφρων μοὺ ἐξηγήσε πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ θεωροῦν ἄδικο ἕναν τέτοιο θάνατο· τί παραπάνω θὰ μοὺ ἔχει μάθει ὁ Εὐθύφρων γιὰ τὸ ὄσιο καὶ τὸ ἀνόσιο; Προφανῶς ὅτι ἡ πράξη αὐτὴ εἶναι μισητὴ στοὺς θεούς. Πρὶν λίγο ὁμως ἔγινε φανερό ὅτι τὸ ὄσιο καὶ τὸ μὴ ὄσιο δὲν καθορίζεται μὲ βάση αὐτό. Γιὰτὶ ἐκεῖνο ποὺ μισεῖται ἀπὸ τοὺς θεούς φάνηκε πὼς εἶναι συνάμα καὶ ἀγαπητὸ σ' αὐτούς». Σὲ ἀπαλλάσσω λοιπὸν ἀπὸ αὐτό, Εὐθύφρον· δέχομαι, ἀφοῦ τὸ θέλεις, ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ θεωροῦν αὐτὴ τὴν πράξη ἀδικη καὶ ὅτι σὲ ὄλους εἶναι μισητὴ. Ἄραγε αὐτὴ τὴ διόρθωση κάνουμε τώρα στὸν ὀρισμὸ; Δηλαδή ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ὅλοι οἱ θεοὶ τὸ μισοῦν εἶναι ἀνόσιο, ἐκεῖνο ποὺ ὅλοι τὸ ἀγαποῦν εἶναι ὄσιο, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς τὸ ἀγαποῦν καὶ ἄλλοι τὸ μισοῦν εἶτε δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ τὰ δύο εἶτε εἶναι καὶ τὰ δύο. Ἔτσι ἀραγε πρέπει κατὰ τὴ γνώμη σου νὰ ὀρίσουμε τὸ ὄσιο καὶ τὸ ἀνόσιο;

ΕΥΘ. Τί μᾶς ἐμποδίζει, Σωκράτη;

ἐδῶ ἔγκειται ἡ τραγικότητά του. «Ἐσένα, Εὐθύφρον, θὰ σὲ ἀκούσουν. Ἄρκεῖ νὰ τοὺς τὰ πεις ὠραῖα. Ἐμένα ὁμως...» φαίνεται νὰ συνεχίζει σωτηρῶ ὁ Σωκράτης.

9c-e Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Σωκράτης ἀποσυνδείει τὴ διερεύνηση τῆς ἔννοιας τοῦ ὄσιου ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο περιστατικὸ. Ἀκόμη καὶ ἂν δεχτοῦμε, παρατηρεῖ, ὅτι ἡ πράξη τοῦ πατέρα τοῦ Εὐθύφρονος εἶναι ἀπεχθὴς σὲ ὄλους τοὺς θεούς, δὲν θὰ ἔχουμε μάθει τί εἶναι τὸ ὄσιο, ἀφοῦ, ὅπως μόλις πρωτύτερα (8a 10-bc) διαπιστώθηκε, ἡ ἔννοια τοῦ ὄσιου δὲν ἀδράχεται μὲ αὐτὲς τίς κατηγορίες (θεοφιλεῖς θεομισῆς). Ὡστόσο ἡ ἐλαφρὰ τροποποίηση του ἀρχικοῦ ὀρισμοῦ (ὃ μὲν ἂν πάντες οἱ θεοί... 9a 2-3) ἀπασχολεῖ γιὰ λίγο τὸν Σωκράτη.

ΣΩ. Οὐδὲν ἐμέ γε, ὦ Εὐθύφρων, ἀλλὰ σὺ δὴ τὸ σὸν σκόπει, εἰ τοῦτο ὑποθέμενος οὕτω μᾶστὰ με διδάξεις ὃ ὑπέσχου.

ΕΥΘ. Ἄλλ' ἔγωγε φαίην ἂν τοῦτο εἶναι τὸ ὄσιον ὃ ἂν εἴη πάντες οἱ θεοὶ φιλόσωμ, καὶ τὸ ἑνατίον, ὃ ἂν πάντες θεοὶ μισώσω, ἀνόσιον.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐπισκοπόμεν αὐτὸ τοῦτο, ὦ Εὐθύφρων, εἰ καλῶς λέγεται, ἢ ἔωμεν καὶ οὕτω ἡμῶν τε αὐτῶν ἀποδεχάμεθα καὶ τῶν ἄλλων, ἔαν μόνον φῆ τις τι ἔχωμε οὕτω συγχωροῦντες ἔχειν; ἢ σκεπτέον τί λέγειν ὃ λέγων;

ΕΥΘ. Σκεπτέον οἶμαι μέντοι ἔγωγε τοῦτο νυνὶ καλῶς λέγεσθαι.

ΣΩ. Τάχ', ὠγαθέ, βέλτιον εἰσόμεθα. ἐννόησον γὰρ τὸ τοιούδε· ἄρα τὸ ὄσιον ὅτι ὄσιόν ἐστιν φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν, ἢ ὅτι φιλεῖται ὄσιόν ἐστιν;

ΣΩ. Ἐμένα τίποτα, Εὐθύφρων. Κοίταξε ὅμως καταπόσο θά μπορῆσεις ἐσὺ νὰ μοῦ ἐξηγήσεις χωρὶς δυσκολία ὅτι μοῦ ὑποσχέθηκες.

ΕΥΘ. Ἐγὼ πάντως θά ἔλεγα ὅτι τὸ ὄσιο εἶναι αὐτὸ πού τὸ ἀγαποῦν ὅλοι οἱ θεοί, καὶ ὅτι τὸ ἀντίθετό του, αὐτὸ πού ὅλοι οἱ θεοὶ τὸ μισοῦν, εἶναι ἀνόσιο.

ΣΩ. Λοιπόν, Εὐθύφρων, θά τὸ ἐξετάσουμε καὶ αὐτὸ, νὰ δοῦμε ἂν εἶναι σωστό; Ἡ θά τὸ ἀφήσουμε καὶ θά τὸ δεχόμαστε χωρὶς ἀντίρρηση ἂν κάποιος ἀπὸ μᾶς ἢ κάποιος ἄλλος ὑποστηρίξει πῶς ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα; Ἡ μήπως πρέπει νὰ σκεφτοῦμε τί ἐννοεῖ αὐτὸς πού τὸ λέει;

ΕΥΘ. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ σκεφτοῦμε. Ὡστόσο ἔχω τὴ γνώμη ὅτι αὐτὸ πού λέω τώρα εἶναι σωστό.

ΣΩ. Σὲ λίγο, φίλε μου, θά τὸ ξέρομε καλύτερα. Γιατί σκέψου τὸ ἔξης: Ἄραγε τὸ ὄσιο εἶναι ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς ἐπειδὴ εἶναι ὄσιο ἢ εἶναι ὄσιο ἐπειδὴ τοὺς εἶναι ἀγαπητό;

10a 2-3 Τὸ δилημμα πού θέτει ὁ Σωκράτης στὸν Εὐθύφρων: ἄραγε τὸ ὄσιο (α) εἶναι ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς ἐπειδὴ εἶναι ὄσιο ἢ (β) εἶναι ὄσιο ἐπειδὴ εἶναι ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς; κλεινεῖ ἓνα πολὺ δύσκολο ἠθικὸ καὶ μεταφυσικὸ πρόβλημα. Τὰ (α) σκέλος τοῦ δилημματος συνεπάγεται τὴν ὄντολογικὴ προτεραιότητα τοῦ ὄσιου σὲ σχέση μὲ τὸ θεῖο: Τὸ ὄσιο —ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλη ἔκφραση τοῦ ἀγαθοῦ— ἀποτελεῖ μιά ἀξία πρὸς τὴν ὁποία ὑποχρεωτικὰ συμμορφώνεται καὶ τὸ θεῖο. Τὸ (β) σκέλος συνεπάγεται γιὰ τὸ ὄσιο ἓνα χαρακτηριστὴρα αὐθαρεσίας ἀφοῦ ἢ ὁποια ἀξία του οὐσιαστικὰ δὲν ἐνυπάρχει σ' αὐτὸ ἀλλὰ ἀντλεῖται ἀπὸ τὴν ἀρέσκεια καὶ μόνον μᾶς ἀνώτερης ἀρχῆς, τοῦ θεοῦ. Τὸ δилημμα τοῦ Εὐθύφρων ἔχει ἄμεσες ἠθικὲς προεκτάσεις πού συνοψίζονται στὸ ἐρώτημα ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἢ ἐγκυρότητα τῶν ἠθικῶν ἐντολῶν καὶ —κατὰ συνέπεια— ἀπὸ ποῦ ἀπορρέει ἢ ἠθικὴ ὑποχρέωση τοῦ ἀνθρώπου: (α) Ἄπὸ τῆ «φύση» τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν; ἢ (β) ἀπὸ τῆ βούληση τοῦ θεοῦ; Τὸ πρόβλημα ἐπανερχεῖται διαρκῶς στὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καὶ σηματοκί

στοχαστὲς ἔχουν ταχθεῖ μὲ τὴν (α) — Ἀγ. Θωμᾶς Ἀκινάτης, Ralph Cudworth (1617-1688), Samuel Clarke (1675-1729) — ἢ τὴν (β) — Duns Scotus, Hobbes, Locke - ἀποψη. Τὴν ἀπόλυτη ὄντολογικὴ καὶ ἠθικὴ προτεραιότητα τῶν ἀξιῶν - ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ συμπυκνώνεται στὸ (α) σκέλος τοῦ δилημματος, ὅτι ὄσιόν ἐστι φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν, 10a 2 - διακυρχνε ἀνεπιφύλαχτα ὁ Πλάτων, «Ὁ, τι κι ἂν εἶναι οἱ θεοί», σημειώνει ὁ G.M.A. Grube, Plato's Thought σελ. 152, συγκεφαλαιωτικὰ γιὰ τὴν πλατωνικὴ ἀποψη, «θὰ ἀγαποῦν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τους τὸ σωστό, ἐπειδὴ εἶναι σωστό. Θὰ συμμορφώνονται μὲ αὐτὸ, ὅπως κι ἐμεῖς πρέπει νὰ συμμορφωνόμαστε μὲ αὐτὸ, ἀλλὰ πῶς ἐπιτελεῖται ἀπὸ ἐμᾶς, ἐπειδὴ εἶναι πῶς τέλειοι. Τὸ σύμψαν δὲν τὸ κυβερνᾷ ἢ θεῖα βούληση, ἀφοῦ ὅποιος ὑποχρεωτικὰ ὀφείλει νὰ συμμορφώνεται μὲ κάτι δὲν μπορεῖ νὰ λογίζεται παντοδύναμος: Δὲν ἀγαπᾷ (ἐνν. τὸ θεῖο) τὸ σωστό μὲ τὴ θελήση του, ὁ φ εἶ λ εἰ νὰ τὸ ἀγαπᾷ» (Πρβ. καὶ H.v. Arnim, Platos Jugenddialoge, σελ. 144). Κάτι ἀνάλογο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Kant στὴν Grundlegung zur Metaphysik der

ΕΤΘ. Οὐκ οἶδ' ὅτι λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἄλλ' ἐγὼ πειράσομαι σαφέστερον φράσαι. λέγο- 5
μέν τι φερόμενον καὶ φέρον καὶ ἀγόμενον καὶ ἄγον καὶ
ὀρώμενον καὶ ὀρών καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα μανθάνεις ὅτι
ἕτερα ἀλλήλων ἐστὶ καὶ ἢ ἕτερα;

ΕΤΘ. Ἐργωγέ μοι δοκῶ μανθάνειν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ φιλούμενον τί ἐστὼν καὶ τούτου ἕτερον 10
τὸ φιλοῦν;

ΕΤΘ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΣΩ. Λέγε δή μοι, πότερον τὸ φερόμενον διότι φέρεται b
φερόμενόν ἐστιν, ἢ δι' ἄλλο τι;

ΕΤΘ. Οὐκ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο.

ΣΩ. Καὶ τὸ ἀγόμενον δι' οὗτο ἀγεται, καὶ τὸ ὀρώμενον 5
διότι ὀράται;

ΕΥΘ. Δέν καταλαβαίνω τί ἔννοεῖς, Σωκράτη.

ΣΩ. Θά προσπαθῆσω νά τό διατυπώσω σαφέστερα. Μιλᾶμε
συχνά γιά κάτι πού μεταφέρεται καί γιά κάτι πού μεταφέρει, γιά
κάτι πού ὀδηγεῖται καί γιά κάτι πού ὀδηγεῖ, γιά κάτι πού βλέπεται
καί γιά κάτι πού βλέπει· τό καταλαβαίνεις ὅτι σέ ὄλες αὐτές τίς
περιπτώσεις τά μέν εἶναι διαφορετικά ἀπό τά δε, καί πού ἐγκεῖται
ἢ διαφορά τους;

ΕΥΘ. Νομίζω ναί.

ΣΩ. Ἐπίσης ὅτι ὑπάρχει κάτι πού εἶναι ἀγαπητό καί κάτι ἄλλο
πού ἀγαπᾶ; Δέν εἶναι ἔτσι;

ΕΥΘ. Ἄσφαλός.

ΣΩ. Γιά πές μου λοιπόν: αὐτό πού μεταφέρεται εἶναι κάτι
μεταφερόμενο ἐπειδὴ μεταφέρεται ἢ γιά κάποιον ἄλλο λόγο;

ΕΥΘ. Ὅχι· μόνο γι' αὐτόν.

ΣΩ. Καί τό ὀδηγούμενο, ἐπειδὴ ὀδηγεῖται; Καί τό ὀρώμενο,
ἐπειδὴ βλέπεται;

Sitten ὅπου ρητά διακηρύχονται ὅτι ἀκόμη καί ὁ Θεός τοῦ
Εὐαγγελίου ταυτίζεται μέ τήν πραγμάτωση τῆς ἰδέας τῆς ἠθικῆς
τελειότητος. — Ὁ ὀρισμός τοῦ Εὐθύφωνα ὅτι ὄσιο εἶναι ὁ πάντες
οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, 9e 1-2 — μιά ἀποψη πού φαίνεται νά ἀντικατοπτρί-
ζει αὐτό πού πίστευαν οἱ περισσότεροί Ἕλληναῖοι — ἀποτελεῖ,
κατά τόν R.E. Allen, ὅπ. π. 44, χαρακτηριστικό δείγμα θεολογικοῦ
βουλνταρισμοῦ πού ἔχει σημαδεψέι ἀνεξίτηλα τήν εὐρωπαϊκή
θεολογική σκέψη. Γιά πληρύτερη κατατοπίση παραπέμπουμε
τόν ἀναγνώστη στό ἄρθρα τῶν D.M. MacKinnon καί Hugo
Meynell, The Euthyphro Dilemma στόν συμπληρωματικό τόμο
46(1972) τῆς Aristotelian Society, σελ. 211-221 (MacKinnon) καί
σελ. 223-234 (H. Meynell).

10a 5-11a 9 Μέ βάση τρία ζεύγη περιπτώσεων συνάγεται ἐπαγωγικά ὁ γενικός
κανόνας ὅτι ἡ κατάσταση (φερόμενον, ἀγόμενον, ὀρώμενον) εἶναι
τό ἐπακόλουθο ἐνῶ ἡ δραστηριότητα (φέρειν, ἄγον, ὀρών) τό
αἴτιο· παράλληλα ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ σχέση αὐτή δέν ἀντιστρέ-
φεται (οὐχ ὅτι γινόμενον ἐστὶ γίνεταί, ἀλλ' ὅτι γίνεταί

γινόμενον ἐστὶ, 10e 2-3). Μέ τόν ὀρισμό τοῦ Εὐθύφωνα (ὄσιον ὁ
ἄν πάντες οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, 9e 1-2) τό ὄσιο ἐκλαμβάνεται αὐτόματα
ὡς μιά περίπτωση φιλουμένου πού — σύμφωνα μέ τόν παραπάνω
κανόνα — προϋποθέτει κάποια σύστοιχη δραστηριότητα, κάποιο
φιλοῦν. Στό πλαίσιο αὐτό τό ὄσιο εἶναι ἀγαπητό ἐπειδὴ τό ἀγαπῶν
— καί ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ὄσιο. Ἡ ἀστόχαστη ὁμως εὐκολία μέ τήν
ὄποια ὁ Εὐθύφρων δέχεται (ἔοικεν, 10d 8) τήν παραπλανητική
εἰσήγηση τοῦ Σωκράτη (Διότι ἄρα ὄσιόν ἐστιν φιλεῖται... 10d 6-7)
ὑπονομεῖ ἀμέσως τόν ὀρισμό τοῦ 9e 1.2. Ἡ ταύτησ τοῦ ὄσιου μέ
τό θεοφιλέες κλονίζεται μόλις γίνεται δεκτό (10e-11a κ.ε.) ὅτι ὁ
παραπάνω κανόνας διέπει μόνο τό θεοφιλέες καί ὅτι γιά τό ὄσιον
ἰσχύει ὁ,τι ἀκριβῶς ἀποκλείεται ἀπό αὐτόν τόν κανόνα: Ἡ
ἀντιστροφή τῆς σχέσης αἰτίου-ἀποτελεσματος (10e-11a). — Ἡ
κεντρική αὐτή ἐνόητα τοῦ Εὐθύφωνα ἀναλύεται διεξοδικά σέ
μιά σειρά ἄρθρα τῶν J.H. Brown, P.T. Geach, J.C. Hall, A.
Anderson, S.M. Cohen, T.D. Paxson (βλ. βιβλιογραφία).

ΕΤΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα διότι ὁρώμενόν γέ ἐστιν, διὰ τοῦτο δρᾶται, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον διότι δρᾶται, διὰ τοῦτο ὁρώμενον· οὐδὲ διότι ἀγόμενόν ἐστιν, διὰ τοῦτο ἀγεται, ἀλλὰ διότι ἀγεται, 10 διὰ τοῦτο ἀγόμενον· οὐδὲ διότι φερόμενον φέρεται, ἀλλὰ διότι φέρεται φερόμενον. ἄρα κατὰδῃλον, ὦ Εὐθύφρων, ὃ βούλομαι λέγειν; βούλομαι δὲ τὸδε, ὅτι εἰ τι γίνεταί ἢ τι 5 πᾶσχει, οὐχ ὅτι γινόμενόν ἐστι γίνεταί, ἀλλ' ὅτι γίνεταί γινόμενόν ἐστιν· οὐδ' ὅτι πᾶσχον ἐστὶ πᾶσχει, ἀλλ' ὅτι πᾶσχει πᾶσχον ἐστίν· ἢ οὐ συγχωρεῖς οὕτως;

ΕΤΘ. Ἐγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τὸ φιλούμενον ἢ γινόμενόν τι ἐστιν ἢ πᾶσχον τι ὑπὸ του;

ΕΤΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Καὶ τοῦτο ἄρα οὕτως ἔχει ὡσπερ τὰ πρότερα· οὐχ 10 ὅτι φιλούμενόν ἐστιν φιλεῖται ὑπὸ ὧν φιλεῖται, ἀλλ' ὅτι φιλεῖται φιλούμενον;

ΕΤΘ. Ἀνάγκη.

δ ΣΩ. Τί δὴ οὖν λέγομεν περὶ τοῦ ὁσίου, ὦ Εὐθύφρων; ἄλλο τι φιλεῖται ὑπὸ θεῶν πάντων, ὡς οὐ ὁσὸς λόγος;

ΕΤΘ. Ναί.

ΣΩ. Ἄρα διὰ τοῦτο, ὅτι ὁσιόν ἐστιν, ἢ δι' ἄλλο τι;

5 ΕΤΘ. Οὐκ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο.

ΣΩ. Διότι ἄρα ὁσιόν ἐστιν φιλεῖται, ἀλλ' οὐχ ὅτι φιλεῖται, διὰ τοῦτο ὁσιόν ἐστιν;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἐπομένως, δὲν βλέπεται, ἐπειδὴ εἶναι κάτι ὁρώμενο, ἀλλὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ βλέπεται, γιὰ τοῦτο εἶναι ὁρώμενο. Οὕτε τὸ ὀδηγούμενο ὀδηγεῖται, ἐπειδὴ εἶναι ὀδηγούμενο, ἀλλὰ, ἀντίστροφα, ἐπειδὴ ὀδηγεῖται εἶναι κάτι ὀδηγούμενο· κι οὕτε τὸ μεταφερόμενο μεταφέρεται ἐπειδὴ εἶναι μεταφερόμενο, ἀλλὰ ἐπειδὴ μεταφέρεται γιὰ τοῦτο εἶναι κάτι μεταφερόμενο. Ἐγινε ἄραγε, Εὐθύφρονα, φανερό τί θέλω νά πῶ; Νά τί ἐννοῶ: Ὅταν κάποιο πράγμα γίνεταί ἢ παθαίνει κάτι, ἢ διεργασία αὐτὴ δὲν ὀφείλεται σὸ ὅτι τὸ πράγμα αὐτὸ εἶναι κάτι ποῦ γίνεταί, ἀλλὰ, ἀντίστροφα, ἐπεὶ εἰ δ ἢ συντελεῖται αὐτὴ ἢ διεργασία γιὰ τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸ κάτι τὸ ὅποιο γίνεταί· κι οὕτε, πάλι, παθαίνει κάποιο πράγμα κάτι ἐπειδὴ εἶναι κάτι ποῦ παθαίνει, ἀλλὰ, ἀντίστροφα, ἐπεὶ εἰ δ ἢ συμβαίνει νά παθαίνει κάτι γιὰ τοῦτο ἀποτελεῖ κάτι ποῦ παθαίνει. Ἡ μήπως δὲν συμφωνεῖς;

ΕΥΘ. Συμφωνῶ.

ΣΩ. Ἐτσι καὶ τὸ ἀγαπητό: Εἶναι ἢ κάτι ποῦ γίνεταί ἢ κάτι ποῦ παθαίνει κάτι ἀπὸ κάποιον. Σωστά;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἐπομένως ἰσχύει καὶ γιὰ αὐτὸ ὅτι ἀκριβῶς καὶ γιὰ τὰ προηγούμενα: Δὲν ἀγαπιέται, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ τὸ ἀγαποῦν, ἐπειδὴ εἶναι κάτι ἀγαπώμενο ἀλλὰ, ἀντίστροφα, ἐπεὶ εἰ δ ἢ ἀγαπιέται ἀποτελεῖ κάτι ἀγαπώμενο. Δὲν εἶναι ἔτσι;

ΕΥΘ. Κατανάγκη.

ΣΩ. Καὶ γιὰ τὸ ὀσιο, Εὐθύφρονα, τί ἔχουμε νά ποῦμε; Δὲν εἶναι, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενά σου, ἀγαπητό ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς;

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Ἄραγε ἐπειδὴ εἶναι ὀσιο ἢ γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο;

ΕΥΘ. Ὅχι, γι' αὐτό.

ΣΩ. Ἐπομένως, δὲν εἶναι ὀσιο ἐπειδὴ εἶναι ἀγαπητό, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ὀσιο γιὰ τοῦτο εἶναι ἀγαπητό.

ΕΥΘ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἄλλὰ μὲν δὴ διότι γε φιλεῖται ὑπὸ θεῶν φιλοῦ-
10 μένον ἔστι καὶ θεοφιλές.

ΕΥΘ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΣΩ. Οὐκ ἴρα τὸ θεοφιλὲς ὁσίων ἔστιν, ὡς Εὐθύφρων, οὐδὲ
τὸ ὁσίων θεοφιλές, ὡς σὺ λέγεις, ἀλλ' ἕτερον τοῦτο.

ΕΥΘ. Πῶς δὴ, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ὅτι ὁμολογοῦμεν τὸ μὲν ὁσίων διὰ τοῦτο φιλεῖσθαι,
81 ὅτι ὁσίων ἔστιν, ἀλλ' οὐ διότι φιλεῖται ὁσίων εἶναι ἢ γὰρ;

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δὲ γε θεοφιλὲς ὅτι φιλεῖται ὑπὸ θεῶν, αὐτῷ 5
τοῦτ' ἢ τῷ φιλεῖσθαι θεοφιλὲς εἶναι, ἀλλ' οὐχ ὅτι θεοφιλές,
διὰ τοῦτο φιλεῖσθαι.

ΕΥΘ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ἄλλ' εἴ γε ταῦτον ἦν, ὡς φίλε Εὐθύφρων, τὸ
θεοφιλὲς καὶ τὸ ὁσίων, εἰ μὲν διὰ τὸ ὁσίων εἶναι ἐφιλεῖτο τὸ 10
ὁσίων, καὶ διὰ τὸ θεοφιλὲς εἶναι ἐφιλεῖτο ἂν τὸ θεοφιλές, εἰ 11
δὲ διὰ τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ θεῶν τὸ θεοφιλὲς θεοφιλὲς ἦν, καὶ
τὸ ὁσίων ἂν διὰ τὸ φιλεῖσθαι ὁσίων ἦν· πῦν δὲ ὀρᾶς ὅτι
ἐναντίως ἔχετε, ὡς παντάπασιν ἕτερόν οὔτε ἀλλήλων. τὸ
μὲν γὰρ, ὅτι φιλεῖται, ἔστιν οἷον φιλεῖσθαι· τὸ δ' ὅτι ἔστιν 5
οἷον φιλεῖσθαι, διὰ τοῦτο φιλεῖται. καὶ κινδυνεύεις, ὡς Εὐθύ-
φρων, ἐρωτώμενος τὸ ὁσίων ὅτι ποτ' ἔστιν, τὴν μὲν οὐσίαν
μοι αὐτοῦ οὐ βούλεσθαι δηλώσαι, πάθος δὲ τι περὶ αὐτοῦ
λέγειν, ὅτι πέποιθε τοῦτο τὸ ὁσίων, φιλεῖσθαι ὑπὸ πάντων
θεῶν· ὅτι δὲ οὐ, οὕτω εἶπες. εἰ οὖν σοι φίλον, μί με ἀπο- 10
κρίψῃ ἀλλὰ πάλω εἰπέξ ἐξ ἀρχῆς τί ποτε οὐν τὸ ὁσίων εἶτε

ΕΥΘ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Ὡστόσο, ἀφοῦ τὸ ὁσίο τὸ ἀγαποῦν οἱ θεοί, εἶναι κατὰ
ἀγαπητό καί, πῶς εἰδικά, ἀγαπητό στους θεούς.

ΕΥΘ. Φυσικά.

ΣΩ. Τότε λοιπόν, Εὐθύφρων, τὸ ἀγαπητό στους θεούς δέν εἶναι
ὁσίο, οὔτε καί τὸ ὁσίο εἶναι ἀγαπητό στους θεούς, ὅπως
ὑποστηρίζεις ἐσύ, ἀλλά τὸ καθένα ἀπ' αὐτά εἶναι διαφορετικό.

ΕΥΘ. Ἀλλά πῶς αὐτό, Σωκράτη;

ΣΩ. Διότι ἐμεῖς συμφωνοῦμε ὅτι τὸ ὁσίο τὸ ἀγαποῦν ἐπειδὴ
εἶναι ὁσίο καί ὄχι ὅτι εἶναι ὁσίο ἐπειδὴ τὸ ἀγαποῦν. Ἔτσι δέν
εἶναι;

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Σέ σχέση ὁμως μέ τὸ ἀγαπητό στους θεούς, δεχόμεστε ὅτι
εἶναι ἀγαπητό στους θεούς ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ ἀγαποῦν, δηλαδή
δυνάμει τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ θεοί τὸ ἀγαποῦν, καί ὄχι ὅτι οἱ θεοί
τὸ ἀγαποῦν ἐπειδὴ ἀποτελεῖ κατὰ ἀγαπητό σ' αὐτούς.

ΕΥΘ. Σωστά.

ΣΩ. Ἄν, λοιπόν, φίλε Εὐθύφρων, τὸ ἀγαπητό στους θεούς
ταυτιζόταν μέ τὸ ὁσίο, τότε, ἂν οἱ θεοί ἀγαποῦσαν τὸ ὁσίο ἐπειδὴ
εἶναι ὁσίο, θά ἔπρεπε καί τὸ ἀγαπητό στους θεούς νά ἀγαπιέται
ἀπό αὐτούς, ἐπειδὴ τούς εἶναι κατὰ ἀγαπητό· κι ἂν πάλι τὸ
ἀγαπητό στους θεούς ἦταν ἀγαπητό στους θεούς δυνάμει τοῦ ὅτι
τὸ ἀγαποῦν οἱ θεοί, θά ἔπρεπε καί τὸ ὁσίο νά εἶναι ὁσίο δυνάμει
τοῦ ὅτι ἀγαπιέται ἀπό τούς θεούς. Βλέπεις ὁμως ὅτι μέ αὐτά τὰ δύο
συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, ἀκριβῶς ἐπειδὴ πρόκειται γιά δύο ἐντελῶς
διαφορετικά πράγματα: Τὸ ἓνα ἀπ' αὐτά εἶναι ἀγαπητό ἐπειδὴ
ἀγαπιέται, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀγαπιέται ἐπειδὴ εἶναι ἀγαπητό. Καί
φαίνεται, Εὐθύφρων, πῶς ὅταν σέ ρώτησα τί τέλος πάντων εἶναι
τὸ ὁσίο, δέν θέλησες νά μοῦ ἐξηγήσεις τὴν οὐσία του ἀλλά μοῦ
ἀνέφερες μόνο μία ἰδιότητά του, δηλαδή ὅτι εἶναι ἀγαπητό σέ
ὅλους τούς θεούς· τί εἶναι ὁμως τὸ ὁσίο, δέν τό εἶπες ἀκόμη. Ἄν
ἔχεις λοιπόν τὴν καλωσύνη, μὴ μοῦ τό κρατᾶς κρυφὸ ἀλλά ἔλεγε
πάλι ἀπό τὴν ἀρχή: ὡς τί λογῆς πράγμα τὸ ὁσίο εἶναι εἶτε

φιλείται ὑπὸ θεῶν εἴτε ὀτιδὴ πάσχει—οὐ γὰρ περὶ τούτου
 διωσόμεθα—ἀλλ' εἰπέ προθύμως τί ἔστιν τό τε ὄσιον καὶ
 τὸ ἀνόσιον;

ΕΥΘ. Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω ἔγωγε ὅπως σοι εἶπω
 ὃ νοῶ· περιέρχεται γὰρ πως ἡμῶν ἀεὶ ἢ ἀν' προθύμια καὶ
 οὐκ ἐθέλει μένεω ὅπου ἀν' ἰδρωσόμεθα αὐτό.

ΣΩ. Τοῦ ἡμετέρου προγόνου, ὦ Εὐθύφρων, ἔοικεν εἶναι
 Δαιδάλου τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα. καὶ εἰ μὴ αὐτὰ ἐγὼ ἔλεγον
 καὶ ἐπιθέμην, ἴσως ἂν με ἐπέσκωπτες ὡς ἄρα καὶ ἐμοὶ κατὰ

τὴν ἐκεῖνου συγγένειαν τὰ ἐν τοῖς λόγοις ἔργα ἀποδιδράσκει
 καὶ οὐκ ἐθέλει μένεω ὅπου ἂν τις αὐτὰ θῆ· ἴνυν δὲ σαὶ γὰρ
 αἱ ὑποθέσεις εἰσὶν. ἄλλου δὴ τῆς δεῖ σκώματος· οὐ γὰρ
 ἐθέλουσι σοὶ μένεω, ὡς καὶ αὐτῷ σοὶ δοκεῖ.

11a 6-9 Ὁ Σωκράτης παρατηρεῖ ὡσαύτως ὅτι μετὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Εὐθύφωνα
 (ὄσιο εἶναι αὐτὸ πού τὸ ἀγαπῶν ὄλοι οἱ θεοὶ) δὲν δηλώνεται ἡ
 οὐσία τῆς ὁσιότητος ἀλλὰ ἓνα συμπτωματικὸ γνῶρισμά της
 (πάθος τι) βλ. καὶ ὑποσ. 6ε 10. Αὐτὴ ἡ θεμελιωδὴ διάκριση ἔχει ἐδῶ
 μίαν ἀπλήρη διχοτομικὴ μορφή μετὰ τὴν ὅποια προετοιμάζεται ἡ
 πληρέστερη διάκριση (: ὄρος, ἴδιον, γένος, συμβεβηκός) στὰ
 Τοπικά, 101b 17-25, τοῦ Ἀριστοτέλη. Ἡ χρῆσις τῶν ὄρων οὐσία
 καὶ πάθος χωρὶς ἄλλες διασαφηνίσεις—πέρα ἀπὸ μίαν ἐλαφρὰ
 συμπλήρωση, ὅτι πέπυοντε τοῦτο τὸ ὄσιον, φιλεῖσθαι, 11a 5—δὲν
 ὑποδηλώνει κάποια ἐξοικείωση τοῦ Εὐθύφωνα μετὰ τὴν φιλοσοφικὴ
 ὁρολογία, ἀλλὰ ἀπλῶς—ὅπως εἶχαμε παρατηρήσει γιὰ τὴν χρῆσις
 τῶν ὄρων ἰδέα καὶ εἶδος, ὑποσ. στὸ 5d 4—ἀποτελεῖ ἐνδειξὴ ὅτι ἡ
 φυσικὴ σημασία τῶν λέξεων ἐπαρκεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὸ διανοήμα τοῦ
 Σωκράτη.— Ὁ P. Friedländer, Platon II σελ. 79-80, παρατηρεῖ ὅτι
 ἡ ἀντίρρηση τοῦ Σωκράτη γιὰ τὴν ἐγκυρότητα τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ
 Εὐθύφωνα εἶναι λογικὴ καὶ ὄχι πραγματολογικὴ. Δὲν ρωτᾷ τὸν
 Εὐθύφωνα πῶς λ.χ. θὰ μπορούσαμε νὰ ἐξακριβώσουμε τὴν
 ὁμοφωνία τῶν θεῶν ἢ, ἐφόσον θὰ τὴν θεωρήσουμε δεδεμένη, πῶς
 θὰ μπορούσαμε νὰ βεβαιωθῶμε ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ περιστά-
 σιακὴ ὁμοφωνία: Τὴν ἀνασκευὴ τῆς θέσης τοῦ Εὐθύφωνα τὴν
 στηρίζει ἀποκλειστικὰ στὴ διάκριση οὐσίας-πάθους.

ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο—γιατί δὲν θὰ τὰ
 χαλάσουμε βέβαια γι' αὐτό. Γιὰ λέγε, λοιπόν, χωρὶς ἐνδοιασμούς,
 τί εἶναι τὸ ὄσιο καὶ τί τὸ ἀνόσιο;

ΕΥΘ. Πραγματικά, Σωκράτη, δὲν ξέρω πῶς νὰ στὸ ἐκφράσω
 αὐτὸ πού ἔχω στὸ πού μου. Γιατί, κατὰ κάποιον τρόπο, ὅποια
 γνάμη καὶ ἂν ἀνατυπώσουμε στριφογυρίζει καὶ δὲν λείπει νὰ σταθεῖ
 ἐκεῖ πού θὰ τὴν βάλουμε.

ΣΩ. Τὰ λόγια σου, Εὐθύφωνα, μοιάζουν νὰ εἶναι τοῦ Δαιδάλου,
 τοῦ προγόνου μου. Ἄν τὰ εἶχα πεῖ καὶ ἂν τὰ εἶχα στήσει ἐγὼ, θὰ
 μέ κοροΐδευες ἴσως πῶς μοῦ τὸ σκάνει ἐξαίτιας τῆς συγγενείας
 μου μετὰ ἐκεῖνον καὶ δὲν θέλουν νὰ σταθοῦν ἐκεῖ πού τὰ βάζουν.
 Ἐδῶ ὅμως πρόκειται γιὰ δικές σου προτάσεις καὶ γι' αὐτὸ θὰ
 ταίριαζε κάποιο ἄλλο πείραγμα. Γιατί ἐσύ εἶσαι ἐκεῖνος πού δὲν
 θέλουν νὰ τοῦ σταθοῦν, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος θὰ συμφωνήσῃς.

11b 6-8 Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρχίζου νὰ γίνονται φανερά τὰ ἀποτελέσματα
 τοῦ σωκρατικοῦ ἐλέγχου. Τὴν ἀρχικὴ ἀυτοπειπίσθησις τοῦ Εὐθύ-
 φωνα (4d 3, 5a 1, 5c 1-3) διεξέχεται μίαν ἀμηχανία πού καὶ ὀδῶσις
 ἀναγκάζεται νὰ τὴν ὁμολογήσῃ: οὐκ ἔχω ἔγωγε ὅπως σοι εἶπω ὃ
 νοῶ... Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ ἀμηχανία αὐτὴ δὲν ἐκδηλώνεται
 ὡς ἀγνοία ἀλλὰ ὡς δυσκολία στὴν ἐκφραση, ὡς ἀσυμμετρία τοῦ
 νοεῖν πρὸς τὸ ἐκφράζεσθαι. Παρόμοια ἀντιδρᾶ στὸν σωκρατικὸ
 ἔλεγχο ὁ Λάχης πού στὸν ὁμώνυμο διάλογο, 194b, παραπονεῖται:
 Νοεῖν μὲν γὰρ ἔμοιγε δοκᾷ περὶ ἀνδρείας ὅτι ἐστίν, οὐκ οἶδα δ'
 ὅπῃ μὲ ἀρτὴ διέφυγεν, ὥστε μὴ συλλαβεῖν τῷ λόγῳ αὐτὴν καὶ εἰπεῖν
 ὅτι ἐστίν.

11c Ἡ μυθικὴ παράδοση ἐξαιρεῖ τὴ μεγάλη ζωντανία τῶν ἔργων τοῦ
 Δαιδάλου πού, ὅπως πιστευόταν στὴν ἀρχαιότητα, πρῶτος ἔδωσε
 βλέμμα στὰ ἀγάλματά του ἀνοίγοντάς τους τὰ μάτια, καὶ χῶρισε
 τὰ χέρια ἀπὸ τὸν κορμῷ, ὥστε νὰ δύνουν τὴν ἐντύπωση τῆς
 κίνησης (ἐπαγγελία τοῦ βαδίζειν). Μὲ μίαν περιέργη ταῦτησι
 ἐπαγγέλματος καὶ γένους ὁ Σωκράτης, γιὸς τοῦ γλύπτη Σωφρονί-
 σκου, χαρακτηρίζει τὸν Δαίδαλο, τὸν ἰβρωτὴ τῆς συντεχνίας τῶν
 γλυπτῶν, πρόγονό του.

ΕΥΘ. Ἔμοι δὲ δοκεῖ σχεδὸν τι τοῦ αὐτοῦ σκώμματος, ὡς Σώκρατες, δεῖσθαι τὰ λεγόμενα· τὸ γὰρ περιμένα αὐτοῖς τοῦτο καὶ μὴ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ οὐκ ἐγὼ εἰμι ὁ ἐντιθείς, d ἀλλὰ σύ μοι δοκεῖς ὁ Δαίδαλος, ἐπεὶ ἐμοῦ γε ἔνεκα ἔμμενεν ἂν ταῦτα οὕτως.

ΣΩ. Κινδυνεύω ἄρα, ὡς ἑταῖρε, ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς δεινότερος γεγονέναι τὴν τέχνην τοσοῦτον, ὅσον ὁ μὲν τὰ αὐτοῦ 5 μόνον ἐποίησε οὐ μένοντα, ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖς ἑμαυτοῦ, ὡς εἴποιε, καὶ τὰ ἀλλότρια. καὶ δῆτα τοῦτό μοι τῆς τέχνης ἐστὶ κομψότατον, ὅτι ἄκων εἰμὶ σοφός· ἐβουλόμην γὰρ ἂν μοι τοὺς λόγους μένειν καὶ ἀκνήτως ἰδρύσθαι μᾶλλον ἢ πρὸς τῇ e Δαιδάλου σοφίᾳ τὰ Ταντάλου χρήματα γενέσθαι. καὶ τούτων μὲν ἄδην· ἐπεὶ δὲ μοι δοκεῖς σὺ τρυφᾶν, αὐτὸς σοὶ συμπροθυμῆσθαι [δείξαι] ὅπως ἂν με διδάξῃς περὶ τοῦ οἴσιου. καὶ μὴ προαποκίμης· ἰδὲ γὰρ εἰ οὐκ ἀναγκαῖόν σοι 5 δοκεῖ δίκαιον εἶναι πᾶν τὸ ὄσιον.

ΕΥΘ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἄρ' οὐκ καὶ πᾶν τὸ δίκαιον ὄσιον; ἢ τὸ μὲν ὄσιον 12 πᾶν δίκαιον, τὸ δὲ δίκαιον οὐ πᾶν ὄσιον, ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτοῦ ὄσιον, τὸ δὲ τι καὶ ἄλλο;

ΕΥΘ. Οὐχ ἔπομαι, ὡς Σώκρατες, τοῖς λεγομένοις.

ΣΩ. Καὶ μὴν νεώτερός γέ μου εἶ οὐκ ἔλαττον ἢ ὄσον 5 σοφώτερος· ἀλλ', ὡς λέγω, τρυφᾶς ὑπὸ πλοῦτου τῆς σοφίας. ἀλλ', ὡς μακάριε, σύνττειε σαυτὸν· καὶ γὰρ οὐδὲ χαλεπὸν

ΕΥΘ. Κι ὅμως, Σωκράτη, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὸ τὸ σκῶμμα ταιριάζει στὰ λεγόμενά μας. Γιατί δὲν εἶμαι ἐγὼ ἢ αἰτία πού στριφογυρίζουν καὶ δὲν στέκονται σ' ἓνα μέρος ἀλλὰ ἐσύ, νομίζω, ὁ Δαίδαλος· γιατί ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα, θά ἔμμεναν ἐκεῖ πού τὰ βάλουμε.

ΣΩ. Αὐτὸ σημαίνει, φίλε, ὅτι ἐγὼ τὸν ἐχω ξεπεράσει τὸ Δαίδαλο σ' αὐτὴ τὴν τέχνη· γιατί ἐκεῖνος ἔκανε νὰ μὴ στέκονται μόνον τὰ δικά του ἔργα, ἐνῶ ἐγὼ, καθὼς φαίνεται, ἐκτός ἀπὸ τὰ δικά μου μπορῶ νὰ κάνω νὰ μὴ στέκονται καὶ τῶν ἄλλων τὰ ἔργα. Καὶ τὸ πιὸ νόστιμο, δίχως ἀμφιβολία, σ' αὐτὴ τὴν τέχνη μου εἶναι ὅτι τὴν κατέχω χωρὶς νὰ τὸ θέλω. Γιατί θά προτιμοῦσα νὰ μένονταν τὰ λόγια μου σταθερὰ καὶ νὰ μὴ μετακινούνται ἀπὸ ἐκεῖ πού τὰ βάζω. Θά τὸ προτιμοῦσα αὐτὸ ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ Δαιδαλου καὶ τὸν πλοῦτο μαζί τοῦ Τάνταλου. Ἄλλὰ ἀρκετὰ μὲ αὐτά. Ἐπειδὴ ὡστόσο μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν καταδέχεσαι, θά προσπαθῆσω νὰ σε βοηθῆσω κι ἐγὼ νὰ μοῦ δώσεις τὶς ἐξηγήσεις πού ζητᾶω γιὰ τὸ ὄσιο. Μὴν ἀποκάμεις· κοίταξε ἂν, κατὰ τὴ γνῶμην σου, γενικὰ κάθε ὄσιο πράγμα εἶναι κατανάγκη καὶ δίκαιο.

ΕΥΘ. Νομίζω.

ΣΩ. Ἄραγε καὶ κάθε δίκαιο πράγμα εἶναι γενικὰ ὄσιο; ἢ μήπως τὸ ὄσιο εἶναι ὄλο γενικὰ δίκαιο, ἐνῶ τὸ δίκαιο δὲν εἶναι στήν ὁλότητά του ὄσιο, ἀλλὰ ἓνα μέρος του εἶναι ὄσιο ἐνῶ ἓνα ἄλλο μέρος του εἶναι κάτι ἄλλο;

ΕΥΘ. Δὲν μπορῶ, Σωκράτη, νὰ παρακολουθῆσω τὰ λόγια σου.

ΣΩ. Κι ὅμως ἐσύ δὲν εἶσαι λιγότερο πιὸ νέος ἀπὸ μένα ἂν· ὄσο πιὸ σοφός· ἀλλὰ συμβαίνει αὐτὸ πού εἶπα: Δὲν καταδέχεσαι ἕξαιτίας τοῦ πλοῦτου τῆς σοφίας σου. Γιὰ συγκεντρώσω ὅμως,

11e Ὁ Τάνταλος, ὁ μυθικός βασιλιάς τῆς Φρυγίας, ἦταν περίφημος γιὰ τὰ πλοῦτη του ὄσο καὶ γιὰ τὴν καταδίκη του στὸν Ἄδη ἀπὸ τοὺς θεοὺς νὰ διψᾷ χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀγγίξει τὸ νερὸ.
11e 4-5 Καὶ οἱ τρεῖς ἀπόψεις γιὰ τὸ ὄσιο πού ἐξετάστηκαν ὡς τώρα εἶχαν διατυπωθεῖ ἀπὸ τὸν Εὐθύφωνα. Ἡ ὁμολογία ὅμως τοῦ τελευ-

ταίου ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσει αὐτὸ πού ἔχει στὸν νοῦ του (11b 6-7) ἀναγκάζει τὸν Σωκράτη νὰ ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία τῆς συζήτησης; Ἡ συσχέτιση τοῦ ὄσιου μὲ τὸ δίκαιο εἶναι ἡ πρώτη θετικὴ εἰσήγηση τοῦ Σωκράτη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ διαλόγου.

κατανοῆσαι ὃ λέγω. λέγω γὰρ διὴ τὸ ἐναντίον ἢ ὃ ποιητῆς ἐποίησεν ὃ ποιήσας—

Ζῆνα δὲ τὸν [θ'] ἔρξαντα καὶ ὃς τάδε πάντ' ἐφύτευσεν
οὐκ ἐθέλει νεικεῖν· ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς. b

ἐγὼ οὖν τούτῳ διαφέρομαι τῷ ποιητῇ. εἶπω σοι ὅπῃ;
ΕΥΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐ δοκεῖ μοι εἶναι "ἵνα δέος ἔνθα καὶ αἰδώς"
πολλοὶ γάρ μοι δοκοῦσι καὶ νόσους καὶ πένιαι καὶ ἄλλα 5
πολλὰ τοιαῦτα δεδιότες δεδιέναι μὲν, αἰδεῖσθαι δὲ μῆδὲν
ταῦτα ἢ δεδίασιν· οὐ καὶ σοὶ δοκεῖ;

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἄλλ' ἵνα γε αἰδώς ἔνθα καὶ δέος εἶναι· ἐπεὶ ἔστιν
ὅστις αἰδούμενός τι πράγμα καὶ αἰσχυνόμενος οὐ πεφόβηται 10
τε καὶ δέδοικεν ἅμα δόξαν πονηρίας; c

- 12a Στίχοι τοῦ Στασίνου ἀπὸ τὰ Κύπρια ἔπη. Μία φιλοσοφική παράφραση τῶν παραπάνω στίχων ἐντοπιζεῖ ὁ D. Mannsperger, *Physis bei Platon*, σελ. 128, στὴ 597c τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*.
12a-c Ὁ P. Shorey, *What Plato Said*, σελ. 78, καὶ ὁ A.E. Taylor, *Plato* σελ. 153 παλαιότερα, ἀλλὰ καὶ σχετικὰ πρόσφατα ἡ R.K. Sprague, *Plato's Use of Fallacy*, σελ. 92-94 ἔχουν ὑποστηρίξει ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ διαλόγου ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει ὅτι οἱ γενικές καταφατικές προτάσεις δὲν ἀντιστρέφονται ἀπλᾶ*. Ὁ R.E. Allen,

* Ἄ ν τ ι σ τ ρ ο φ ῆ μῆς πρότασης εἶναι ἡ μετατροπὴ τοῦ ὑποκειμένου τῆς σὲ κατηγορήμα καὶ τοῦ κατηγορήματος σὲ ὑποκείμενο χωρὶς μεταβολὴ τοῦ ποιοῦ τῆς πρότασης (οἱ καταφατικές μένουν καταφατικές καὶ οἱ ἀποφατικές μένουν ἀποφατικές), π.χ. ὅλοι οἱ θάμνοι εἶναι φυτὰ.

ὅλα τὰ φυτὰ εἶναι θάμνοι.

Ἡ ἀντιστροφή λέγεται ἀ π λ ῆ ὅταν τὸ ποσοῦ τῆς νέας πρότασης εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ποσοῦ τῆς πρότασης ποῦ ἀντιστράφηκε, δηλαδὴ ὅταν οἱ γενικές προτάσεις μένουν γενικές καὶ οἱ μερικές μένουν μερικές.— Οἱ ὅροι εἶναι ἀριστοτελικοί, ἀπὸ τὰ Ἐπιτομικά πρότερα I, 25a, 5-25.

βρέ εὐλογημένε· δὲν εἶναι δὰ τόσο δύσκολο νὰ καταλάβεις τί λέω. Λέω ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὸ ποῦ ἔγραψε ὁ ποιητῆς στὸ ποιῆμα, ὅτι:

Τὸν Δία ὅμως τὸν δημιουργό, ποῦ ἐπλάσε ὅλ' αὐτὰ
δὲν θέλει νὰ τὸν κακολογήσῃ· γιατί ὅπου φόβος ἐκεῖ
[καὶ σεβασμός.

Ἐγὼ λοιπὸν δὲν συμφωνῶ μὲ αὐτὸν τὸν ποιητῆ. Καὶ νὰ σοῦ πῶ σὲ τί;

ΕΥΘ. Ναί, νὰ μοῦ πεῖς.

ΣΩ. Δὲν μοῦ φαίνεται σωστό πῶς «ὅπου φόβος ἐκεῖ καὶ σεβασμός». Γιατί νομίζω ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ποῦ φοβοῦνται καὶ τίς ἀρρώστιες καὶ τὴ φτώχεια καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια, αἰσθάνονται βέβαια φόβο, χωρὶς ἄσῶτοσο νὰ ἔχουν τὸν παραμικρὸ σεβασμὸ γι' αὐτὰ τὰ ὅποια φοβοῦνται. Δὲν τὸ νομίζεις κι ἐσύ;

ΕΥΘ. Ναί, βέβαια.

ΣΩ. Ἐπεναντίας ὅμως, ὅπου ὑπάρχει σεβασμός, ὑπάρχει καὶ φόβος, Γιατί ποῖός ἄνθρωπος, ποῦ σέβεται κάτι κι ἔχει μέσα του τὸ αἶσθημα τῆς ντροπῆς, δὲν φοβᾶται καὶ δὲν τρέμει μήπως θεωρηθεῖ κακός;

ὅτι. π. σελ. 51, ἀφοῦ ὑπενηθμίξει τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὴ *logica utens*, τὴ λογικὴ ὅπως καθημερινὰ χρησιμοποιεῖται στὴ ζωῆ, καὶ τὴ *logica docens*, τὴ λογικὴ ὡς ἐπιστήμη, ποῦ εἶναι δημιουργημα τοῦ Ἀριστοτέλη, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Πλάτων δὲν γνώριζε τὴν ταξινόμηση τῶν προτάσεων ἀνάλογα μὲ τὸ ποῖο καὶ τὸ ποσό τους οὔτε ὅτι ὁ λογικός τύπος τῶν προτάσεων μπορεῖ νὰ θεμελιώνει σχέσεις ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν προτάσεων. Ἐχομε τὴ γνώμη ὅτι ἡ παραπάνω ἐνότητα εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ σημεῖα στὸ πλατωνικὸ ἔργο ποῦ δείχνουν ἀπὸ ποῖες πραγματικές συνθήκες ζωντανοῦ διαλόγου ἐξηγήθηκε καὶ διαμορφώθηκε ἡ ἰδιαίτερη προβληματικὴ ποῦ λίγο ἀργότερα ἐμελλε νὰ ἀποκρυσταλλωθεῖ στὰ λογικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλη.

ΕΥΘ. Δέδοικε μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκ ἄρ' ὀρθῶς ἔχει λέγειν· “ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς,” ἀλλ' ἵνα μὲν αἰδώς ἔνθα καὶ δέος, οὐ μέντοι ἵνα γὰρ δέος πανταχοῦ αἰδώς· ἐπὶ πλεον γὰρ οἶμαι δέος αἰδοῦς. 5 μῶριον γὰρ αἰδώς δέους ὡςπερ ἀριθμοῦ περιττῶν, ὥστε οὐχ ἕναπερ ἀριθμὸς ἔνθα καὶ περιττῶν, ἵνα δὲ περιττῶν ἔνθα καὶ ἀριθμὸς. ἔπει γὰρ που νῦν γε;

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τὸ τοιοῦτον τοῖων καὶ ἐκεῖ λέγων ἠρώτων· ἄρα ἵνα 10 δίκαιον ἔνθα καὶ ὄσιον; ἢ ἵνα μὲν ὄσιον ἔνθα καὶ δίκαιον, δ ἵνα δὲ δίκαιον οὐ πανταχοῦ ὄσιον· μῶριον γὰρ τοῦ δίκαιου

ΕΥΘ. Κανέναν ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Ἄρα δὲν εἶναι σωστό νά λέγεται ὅτι «ὅπου φόβος ἐκεῖ καὶ ντροπή»· τὸ σωστό εἶναι ὅτι ὅπου ὑπάρχει ντροπή ὑπάρχει καὶ φόβος, ὄχι ὁμῶς καὶ τὸ ἀντίθετο, δηλαδή ὅπου ὑπάρχει φόβος ἐκεῖ ὑπάρχει πάντοτε καὶ ντροπή. Γιατί νομίζω ὅτι ὁ φόβος εἶναι κάτι εὐρύτερο ἀπὸ τὴν ντροπή· ἡ ντροπή εἶναι μέρος τοῦ φόβου ἀκριβῶς ὅπως ὁ περιττὸς ἀριθμὸς εἶναι μέρος τοῦ ἀριθμοῦ, ἔτσι ὥστε ὅπου ἔχουμε περιττὸ ἀριθμὸ νά ἔχουμε καὶ ἀριθμὸ, ἐνῶ, ἀπεναντίας, δὲν συμβαίνει ὅπου ἔχουμε ἀριθμὸ νά ἔχουμε κατανάγκη καὶ περιττὸν ἀριθμὸ. Μὲ παρακολουθεῖς κάπως τώρα;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Αὐτὸ λοιπὸν ἐννοοῦσα μὲ τὴν ἐρώτηση πού σοῦ ἔκανα πρωτότερα· Ἄραγε ὅπου ὑπάρχει δίκαιο ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ ὄσιο; ἢ ὅπου ὑπάρχει ὄσιο ὑπάρχει καὶ δίκαιο, ἐνῶ, ἀπεναντίας, ὅπου

12b-c Ὁ R.E. Allen, ὅπ. π. σελ. 61 κέ.ξ., παρατηρεῖ ὅτι ἡ μοναδική σὲ ὅλο τὸν διάλογο ἀναφορὰ σὲ θρησκευτικὰ συναισθηματικὰ καὶ ἑσωτερικὴ καταστάσεις γίνεται μὲ αὐτὴ τὴ σύντομη διευκρινιστικὴ σφίγη τοῦ Σωκράτη ὅπου διερευνᾶται ἡ σχέση δέους καὶ αἰδοῦς. «Τοῦτο», σημειώνει ὁ Allen. «θὰ φανεῖ παράξενο στὸν σύγχρονο ἀναγνώστη, γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ στοιχεῖο αὐτὸ (δηλαδή τὸ συναισθηματικὸ) ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ μέρος τῆς θρησκείας. Ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης θὰ παραξενευεῖ ἀκόμη γιὰ τὴν ἔλλειψη κάθε ἀναφορᾶς σὲ ὁμολογία πίστης ἢ σὲ θρησκευτικὸ δόγμα. Ἄλλὰ ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία ἔταν σὲ μεγάλο βαθμὸ ζήτημα δρωμένων, πράξεων καὶ τελεουργιῶν· πολὺ λίγη σχέση εἶχε μὲ τὸ τί αἰσθανόταν ὁ πιστός κατὰ τὴν τέλεσή τους ἢ μὲ τὸ τί σκεπτόταν γιὰ τὴ σημασία τους... Ἡ παραδοσιακὴ ἐλληνικὴ θρησκεία δὲν ἦταν οὔτε δογματικὴ, οὔτε μυστικὴ, οὔτε εὐαγγελικὴ».

12d 5 κέ. Ἡ διεξοδικότητα μὲ τὴν ὁποία ἤδη ἀπὸ τὸ 12a ἀναλύεται ἡ σχέση μέρους - ὅλου δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ ἐπίσης νά δείξει στὸν Εὐθύφωνα ὅτι τὰ οὐσιαστικὰ γνωρίσματα κάθε ἔννοιας εἶναι —στὴ γλῶσσα τῆς τυπικῆς λογικῆς— τὸ προσεχές γένος (genus proximum), δηλαδή τὸ ἀμέσως ὑπερκείμενο γένος τοῦ ὁποῖο τὸ πλάτος ἐμπίπτει ἢ ὀριστεῖα ἔννοια

(μῶριον γὰρ αἰδώς δέους, ὡςπερ ἀριθμοῦ περιττῶν, 12c 6) καὶ ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ (differentia specifica), τὸ ἰδιαιτέρο γνώρισμα μὲ τὸ ὁποῖο ἡ ἔννοια αὐτὴ ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ κάθε ἄλλη ἔννοια πού ἀνήκει τὸ αὐτὸ αὐτὸ γένους. Μὲ τὴν ἀναγωγή τοῦ προβλήματος στὴν ἐξειδίκευση ἐνὸς γένους (δεῖ δὴ ἡμᾶς, ὡς εἰκεν, ἐξευρεῖν τὸ ποῖον μέρος ἂν εἴη τοῦ δίκαιου τὸ ὄσιο, 12d 6-7) ἡ συζήτηση κατακτᾷ μιὰ πῖο ἀφηρημένη βαθμίδα, ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνη στὴν ὁποία εἶχαν κινήθει οἱ δύο προηγούμενοι ὀρισμοὶ (ὄσιο εἶναι τὸ ἀρεστὸ στοῦς θεοῦς, 7d, ὄσιο εἶναι τὸ ἀρεστὸ σὲ ὄλους τοὺς θεοῦς, 9e) πού καθὼς ταῦτιζαν τὸ ὄσιο μὲ τὸ κοινὸ γνώρισμα τῶν ἐπιμέρους ἐκφράσεων του καθήλωναν τὴν ἀναζήτηση στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀκριβοῦς προδιορισμένης ἀντικειμενικότητας.

12d 9-10 Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἄρτιου ἀριθμοῦ ὡς ἰσοσκελοῦς καὶ τοῦ περιττοῦ ὡς σκαληνοῦ (= ὄσιος, ἀκανόνιστος, ἀνώμαλος) ἀνάγεται στὴ συνήθεια τῶν Ἑλλήνων νά παριστάνουν ἐπιποτικὰ τῆς ἀριθμητικῆς σχέσεως μὲ γεωμετρικὰ σχήματα.

τὸ ὄσιον; οὕτω φῶμεν ἢ ἄλλως σοι δοκεῖ;

ΕΥΘ. Οὐκ, ἀλλ' οὕτω. φαίη γάρ μοι ὀρθῶς λέγειν.

ΣΩ. Ὅρα δὴ τὸ μετὰ τοῦτο. εἰ γὰρ μέρος τὸ ὄσιον τοῦ δικαίου, δεῖ δὴ ἡμᾶς, ὡς ἔοικεν, ἐξευρεῖν τὸ ποῖον μέρος ἂν εἴη τοῦ δικαίου τὸ ὄσιον. εἰ μὲν οὖν σὺ με ἠρώτας τι τῶν κινδῆ, οἷον ποῖον μέρος ἔστιν ἀριθμοῦ τὸ ἄρτιον καὶ τίς ἂν

πυγχάει οὗτος ὁ ἀριθμὸς, εἶπον ἂν ὅτι δεῖς ἂν μὴ σκαληνὸς
10 ἢ ἄλλ' ἰσοσκελῆς· ἢ οὐ δοκεῖ σοι;

ΕΥΘ. Ἐμοιγε.

e ΣΩ. Πειρῶ δὴ καὶ σὺ ἐμὲ οὕτω διδάξει τὸ ποῖον μέρος τοῦ δικαίου ὄσιόν ἐστιν, ἵνα καὶ Μελίτην λέγωμεν μηκέθ' ἡμᾶς ἀδικεῖν μηδὲ ἀσεβείας γράφασθαι, ὡς ἰκανῶς ἤδη παρὰ σοῦ μεμαθηκότας τὰ τε εὐσεβῆ καὶ ὄσια καὶ τὰ μῆ.

5 ΕΥΘ. Τοῦτο τοῖον ἐμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρτες, τὸ μέρος τοῦ δικαίου εἶναι εὐσεβές τε καὶ ὄσιον, τὸ περὶ τῆν τῶν θεῶν θεραπείαν, τὸ δὲ περὶ τῆν τῶν ἀνθρώπων τὸ λοιπὸν εἶναι τὸ δικαίου μέρος.

ΣΩ. Καὶ καλῶς γέ μοι, ὦ Εὐθύφρων, φαίη λέγειν, ἀλλὰ
13 σμικροῦ τινος ἔτι εὐδεις εἰμι· τὴν γὰρ θεραπείαν οὕτω συνίημι ἤντινα ὀνομάζεις. οὐ γὰρ που λέγεις γε, οἰαίπερ καὶ αἱ περὶ τὰ ἄλλα θεραπείαι εἰσω, τοιαύτην καὶ περὶ θεοῦ— λέγωμεν γάρ που—οἷον φαμεν ἵππους οὐ πᾶς ἐπίσταται

5 θεραπείαν ἄλλὰ ὁ ἵππικός· ἢ γάρ;

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

12e Ἡ ἀπάντησις τοῦ Εὐθύφωνα (τὸ μέρος τοῦ δικαίου... τὸ περὶ τῆν τῶν θεῶν θεραπείαν, 12e 5-7) ἀνταποκρίνεται τυπικὰ στὴν ἀπαίτησις τοῦ Σωκράτη νὰ ὀριοθετῆ τὸ ὄσιο per genus proximum et differentiam specificam (... τὸ ποῖον μέρος τοῦ δικαίου ὄσιόν ἐστὶ. 12e1-2 καὶ γι' αὐτὸ ὁ Σωκράτης τὸν ἐπαινεῖ, 12e 9. Ὡστόσο ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς οὐσιαστικὰ δὲν ἔχει περιεχόμενο, γιὰτὶ προϋποθέτει τὴ γνώσιν τῶν θεῶν ποῦ εἶναι καὶ τὸ ζητούμενο.

ὑπάρχει δικαίον δὲν συμβαίνει νὰ ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ ὄσιο; Μήπως δηλαδῆτὸ ὄσιο εἶναι μέρος τοῦ δικαίου; Θὰ τὸ δεχτοῦμε αὐτὸ ἢ ἔχεις διαφορετικὴ γνώμη;

ΕΥΘ. Ὅχι, θὰ τὸ δεχτοῦμε. Νομίζω ὅτι εἶναι σωστό.

ΣΩ. Πρόσεχε τότε τὸ ἐπόμενο σημεῖο: Ἀφοῦ τὸ ὄσιο εἶναι μέρος τοῦ δικαίου, πρέπει, καθὼς φαίνεται, νὰ προσδιορίσουμε ποῖο συγκεκριμένο μέρος τοῦ δικαίου εἶναι τὸ ὄσιο. Γιατὶ ἂν μὲ ρωτοῦσες σχετικὰ μὲ ὅσα λέγαμε τώρα δά, λ.χ. ποῖο μέρος τοῦ ἀριθμοῦ εἶναι τὸ ἄρτιον καὶ τί λογιῆς εἶναι ὁ ἄρτιος ἀριθμὸς, θὰ σοῦ ἀπαντοῦσα ὅτι ἄρτιος εἶναι ὁ μὴ ἀντιστος ἀριθμὸς ποῦ διαιρεῖται σὲ δύο ἴσα μέρη. Συμφωνεῖς;

ΕΥΘ. Μάλιστα.

ΣΩ. Προσπάθησε λοιπὸν κι ἐσὺ νὰ μοῦ ἐξηγήσεις μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποῖο μέρος τοῦ δικαίου εἶναι τὸ ὄσιο, ὥστε νὰ πῶ στὸν Μέλητο νὰ πάγει νὰ μὲ κυνηγᾷ ἀδικα καὶ νὰ σταματῆσει τὴ δικαστικὴ δίωξι ἐναντίον μου γιὰ ἀσεβεία μὰ καὶ ἐγὼ θὰ ἔχω πιά μάθει ἀπὸ σένα ποῖὰ πράγματα εἶναι ὄσια καὶ εὐσεβῆ καὶ ποῖὰ δὲν εἶναι.

ΕΥΘ. Ἐ καλὰ, Σωκράτη· νομίζω ὅτι ὄσιο καὶ εὐσεβές εἶναι τὸ μέρος τοῦ δικαίου ποῦ σχετίζεται μὲ τὴν προσφορά ὑπηρεσιῶν στοὺς θεοὺς, ἐνῶ ἐκεῖνο ποῦ σχετίζεται μὲ τὴν προσφορά ὑπηρεσιῶν στοὺς ἀνθρώπους ἀποτελεῖ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τοῦ δικαίου.

ΣΩ. Αὐτὸ ποῦ λές, Εὐθύφωνα, εἶναι νομίζω, σωστό, ἔχω ὁμοῦς τὴν ἐντύπωση ὅτι κάτι λείπει ἀκόμη: γιὰτὶ δὲν καταλαβαίνω τί ἐννοεῖς λέγοντας «προσφορά ὑπηρεσιῶν» δὲν τὴν ἐννοεῖς, ἀσφαλῶς, αὐτὴ τὴν προσφορά ὑπηρεσιῶν στοὺς θεοὺς σάν κάτι παρόμοιο μὲ τίς φροντίδες ποῦ καταβάλλουμε γιὰ τὰ ἄλλα πράγματα, ὅπως λ.χ. ὅταν λέμε —γιατὶ κάπως ἔτσι τὸ λέμε— ὅτι δὲν εἶναι ὁ καθενὰς σὲ θέση νὰ φροντίζει τὰ ἄλογα ἀλλὰ μόνο ὄσιος κατέχει τὴν ἱπτικὴ τέχνη. Ἐτσι δὲν εἶναι;

ΕΥΘ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Ἡ γάρ που ἵππικὴ ἵππων θεραπεία.

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Οὐδέ γε κύνας πᾶς ἐπίσταται θεραπεύειν ἀλλὰ ὁ
10 κυνηγετικός.

ΕΥΘ. Οὕτω.

ΣΩ. Ἡ γάρ που κυνηγετικὴ κυνῶν θεραπεία.

b ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Ἡ δέ γε βοηλατικὴ βοῶν.

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἡ δὲ δὴ οἰότης τε καὶ εὐσέβεια θεῶν, ὦ Εὐθύ-

5 φρων; οὕτω λέγεις;

ΕΥΘ. Ἐγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν θεραπεία γε πᾶσα ταῦτων διαπράττεται;
οἶον τοιῶνδε· ἐπ' ἀγαθῶ τινί ἐστι καὶ ὠφελία τοῦ θεραπευο-

μένου, ὥσπερ ὁρᾷς δὴ ὅτι οἱ ἵπποι ὑπὸ τῆς ἵππικῆς θερα-
πευόμενοι ὠφελούνται καὶ βελτίους γίνονται· ἢ οὐ δοκοῦσι 10
σοι;

ΕΥΘ. Ἐμοιγε.

ΣΩ. Καὶ οἱ κύνες γέ που ὑπὸ τῆς κυνηγετικῆς, καὶ οἱ
βόες ὑπὸ τῆς βοηλατικῆς, καὶ τᾶλλα πάντα ὡσαύτως· ἢ ἐπι c
βλάβη οἷε τοῦ θεραπευομένου τὴν θεραπείαν εἶναι;

ΕΥΘ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἄλλ' ἐπ' ὠφελία;

ΕΥΘ. Πῶς δ' οὐ;

5

13b 4 Κατὰ τόν I.M. Crombie, An Examination of Plato's Doctrines τόμ. I,
σελ. 209-210, μὲ τὴ σιωπηρὴ ἀντικατάσταση τοῦ οἰοῦ ἀπὸ τὴν
οἰότητα μετατοπιᾶται τὸ ἐννοιολογικὸ κέντρο βάρους ἀπὸ τὴν
κοινὴ ποιότητα ὄλων τῶν ὄσων πράξεων ἢ πραγμάτων (ποῦ ὁ
Crombie τὴν συνδέει μὲ τὸν ἐναρθρὸ οὐδέτερο τύπο) στὴν κοινὴ
ποιότητα ὄλων τῶν ὄσων ἀνθρώπων (μὲ τὴν ὁποία ὁ Crombie
συσχετίζει τὸ ἀφηρημένο οὐσιαστικὸ οἰότητα).

ΣΩ. Κατὰ κάποιον τρόπο, λοιπόν, ἵππικὴ τέχνη εἶναι νά
φροντίζεις τὰ ἄλογα.

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Οὔτε καὶ τὰ κυνηγετικὰ σκυλιά μορεῖ ὁ καθένας νά τὰ
φροντίζει ἀλλὰ μόνο ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ τὸ κυνήγι.

ΕΥΘ. Σωστά.

ΣΩ. Καὶ κυνηγετικὴ τέχνη, σημαίνει νά φροντίζεις τὰ κυνηγε-
τικὰ σκυλιά

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν τέχνη ἐκείνου ποῦ βόσκει τὰ
βόδια.

ΕΥΘ. Ἄσφαλῶς.

ΣΩ. Καὶ ἡ οἰότητα, ἐπομένως, καὶ ἡ εὐσέβεια σημαίνει νά
φροντίζεις τοὺς θεοὺς· ἔ, Εὐθύφρων, αὐτὸ λές;

ΕΥΘ. Μάλιστα.

ΣΩ. Κάθε τέτοια φροντίδα ὁμως δὲν ἐπιτελεῖ οὐσιαστικὰ τὸ ἴδιο
ἔργο; Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς: Ἐπάρχει γιὰ νά κάνει καλὸ καὶ νά ὠφελεῖ
ἐκεῖνο στό ὁποῖο ἀπευθύνεται, ὅπως λ.χ. βλέπεις ὅτι συμβαίνει μὲ
τὰ ἄλογα ποῦ ἡ φροντίδα τῆς ἵππικῆς τέχνης τὰ ὠφελεῖ καὶ τὰ
βελτιώνει. Ἡ μήπως δὲν συμφωνεῖς;

ΕΥΘ. Συμφωνῶ.

ΣΩ. Καὶ τὰ σκυλιά, ἐπίσης, ὠφελούνται ἀπὸ τὴν κυνηγετικὴ
τέχνη καὶ τὰ βόδια ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ βοσκοῦ καὶ τὸ ἴδιο
συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἡ μήπως νομίζεις ὅτι οἱ φροντίδες
αὐτὲς καταβάλλονται γιὰ νά βλάψουν ἐκεῖνο στό ὁποῖο ἀπευθύν-
ονται;

ΕΥΘ. Μὰ τὸν Δία, ὄχι.

ΣΩ. Ἄλλὰ γίνονται γιὰ τὸ καλὸ του.

ΕΥΘ. Ἄσφαλῶς.

ΣΩ. Ἡ οὖν καὶ ἡ δόσιος θεραπεία οὕσα θεῶν ὠφελία τέ ἐστι θεῶν καὶ βελτίους τοὺς θεοὺς ποιεῖ; καὶ σὺ τοῦτο συγχωρήσῃς ἂν, ὡς ἐπειδὴν τι δσιον ποιῆς, βελτίω τιῶν τῶν θεῶν ἀπεργάζῃ;

ΕΥΘ. Μὰ Δέ! οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐδὲ γὰρ ἐγώ, ὦ Εὐθύφρων, οἶμαι σε τοῦτο λέγειν —πολλοῦ καὶ δέω—ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα καὶ ἀνηρόμητι τίνα ποτὲ λέγοις τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, οὐχ ἡγούμενος σε δ τοιαύτην λέγειν.

ΕΥΘ. Καὶ ὀρθῶς γε, ὦ Σώκρατες· οὐ γὰρ τοιαύτην λέγω.

ΣΩ. Εἴην· ἀλλὰ τίς δὴ θεῶν θεραπεία εἴη ἂν ἡ δόσιος;

ΕΥΘ. Ἦνπερ, ὦ Σώκρατες, οἱ δοῦλοι τοὺς δεσπότας 5
θεραπεύουσιν.

ΣΩ. Μανθάνω· ὑπηρετικὴ τις ἂν, ὡς ἕοικεν, εἴη θεοῖς.

ΕΥΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἐχούσι ἂν οὖν εἰπεῖν ἡ ἱατροῖς ὑπηρετικὴ εἰς τίνος ἔργου ἀπεργασίαν τυγχάνει οὕσα ὑπηρετικὴ; οὐκ εἰς ὑγίειας 10
οἶει;

ΕΥΘ. Ἐγωγε.

ΣΩ. Τί δὲ ἡ ναυπηγοῖς ὑπηρετικὴ; εἰς τίνος ἔργου e
ἀπεργασίαν ὑπηρετικὴ ἐστίν;

ΣΩ. Τότε λοιπόν ἡ δόσιος, σὺν φροντίδα πού εἶναι γιὰ τοὺς θεοῦς, τοὺς ὠφελεῖ τοὺς θεοῦς καὶ τοὺς κάνει πιό καλοὺς; Θά παραδεχόσουν ποτὲ ἐσὺ πὼς κάνοντας μιά δσια πράξη συμβάλεις στὴ βελτίωση κάποιου θεοῦ;

ΕΥΘ. Μὰ τὸν Δία, ὄχι.

ΣΩ. Οὔτε ἐγώ, Εὐθύφρονα, νομίζω ὅτι τὸ ὑποστηρίζεις αὐτὸ —κάθε ἄλλο μάλιστα. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ σὲ ρώτησα πὼς πάνω κάτω ἔννοεῖς αὐτὴ τὴ «φροντίδα γιὰ τοὺς θεοῦς», ἐπειδὴ δὲν πιστεῦω ὅτι ἔννοεῖς κάτι τέτοιο.

ΕΥΘ. Καὶ πολὺ σωστά, Σωκράτη· δὲν τὴν ἔννοῶ ἔτσι.

ΣΩ. Ὁραῖα. Ἀλλὰ τότε τί λογῆς «φροντίδα γιὰ τοὺς θεοῦς» θά μπορούσαμε, τέλος πάντων, νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ δόσιος;

ΕΥΘ. Σὺν κὶ αὐτῇ, Σωκράτη, πού καταβάλλουν οἱ δοῦλοι γιὰ τὰ ἀφεντικά τους.

ΣΩ. Καταβαίω. Πρόκειται, φαίνεται, γιὰ ἕνα εἶδος προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν στοὺς θεοῦς.

ΕΥΘ. Ἀκριβῶς αὐτὸ.

ΣΩ. Θά μπορούσες τότε νά μοῦ πεις σὲ τίνος ἔργου τὴν ἐκπλήρωση συντελεῖ λ.χ. ἡ προσφορὰ ὑπηρεσιῶν στοὺς γιατροῦς; Δὲν νομίζεις ὅτι γενικὰ συντελεῖ στὴν ἀποκατάσταση τῆς υγείας;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ ὑπηρεσιῶν σὲ ναυπηγοῦς; σὲ τίνος ἔργου τὴν ἐκπλήρωση συντελεῖ αὐτή;

13c 6 Ὁ Σωκράτης δὲν προβάλλει κανένα ἐπιχείρημα γιὰ νὰ θεμελιώσει τὴν ταύτιση τῆς θεραπείας θεῶν μὲ τὴν ὠφελία θεῶν καὶ τὸ βελτίους ποιεῖν τοὺς θεοῦς. Οἱ δύο συνομιλητῆς —πού προφανῶς δέχονται ὡς αὐτονοήτο ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι τέλειοι— συμφωνοῦν ἀμέσως (13c 7-10) πὼς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν ἀπολύτως καμία δυνατότητα νὰ ἀσκήσουν τὴν παραμικρὴ βελτιωτικὴ ἐπίδραση στοὺς θεοῦς.

13d Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀπάντηση τοῦ Εὐθύφρονα (12e) ὁ Σωκράτης διακρίνει δύο διαφορετικοὺς τρόπους θεραπείας: Ὁ πρῶτος εἶναι ἀμεσος καὶ καταβάλλεται ἀπευθείας σὲ κάποιο ἀντικείμενο μὲ σκοπὸ τὴν ὠφέλεια καὶ τὴ βελτίωσή του, ὅπως λ.χ. συμβαίνει μὲ τὰ

ἄλογα πού ἡ φροντίδα τῆς ἵππικῆς τέχνης τὰ ὠφελεῖ καὶ τὰ βελτιώνει, 13b 9-10. Ὁ δεύτερος τρόπος θεραπείας ἐκδηλώνεται ἔμμεσα ὡς ἐπικουρία καὶ βοήθεια σὲ κάποιον εἰδικό—λ.χ. σ' ἕναν γιατρό, ἕνα ναυπηγό, ἕναν ἀρχιτέκτονα— πού ὑπὸ τὴν ἰδιότητα του αὐτὴ ἔχει ἀναλάβει νὰ ἐκτελέσει ἕνα συγκεκριμένο ἔργο. Αὐτὴ τὴ δεύτερη μορφή φροντίδας καὶ προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν ὁ Σωκράτης τὴν χαρακτηρίζει ὡς ὑπηρετικὴ.

ΕΥΘ. Δῆλον ὅτι, ὦ Σώκρατες, εἰς πλοίου.

ΣΩ. Καὶ ἡ οἰκοδόμοις γέ που εἰς οἰκίας;

5 ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Εἰπέ δὴ, ὦ ἄριστε· ἡ δὲ θεοὶς ὑπηρετικὴ εἰς τίνος ἔργου ἀπεργασίαν ὑπηρετικὴ ἂν εἴη; δῆλον γὰρ ὅτι σὺ οἶσθα, ἐπειδήπερ τά γε θεία κάλλιστα φῆς εἰδέναι ἀνθρώπων.

ΕΥΘ. Καὶ ἀληθῆ γέ λέγω, ὦ Σώκρατες.

10 ΣΩ. Εἰπέ δὴ πρὸς Διὸς τί ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ πάγκαλον ἔργον ὃ οἱ θεοὶ ἀπεργάζονται ἡμῖν ὑπηρεταῖς χρώμενοι;

ΕΥΘ. Πολλὰ καὶ καλά, ὦ Σώκρατες.

14 ΣΩ. Καὶ γὰρ οἱ στρατηγοί, ὦ φίλε· ἀλλ' ὅμως τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ῥαδίως ἂν εἴποις, ὅτι νίκην ἐν τῷ πολέμῳ ἀπεργάζονται ἡ σὺ;

ΕΥΘ. Πῶς δ' οὐ;

5 ΣΩ. Πολλὰ δέ γ', οἶμαι, καὶ καλά καὶ οἱ γεωργοί· ἀλλ' ὅμως τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἐστὶν τῆς ἀπεργασίας ἡ ἐκ τῆς γῆς τροφή.

ΕΥΘ. Πάνν γε.

ΕΥΘ. Εἶναι φανερό, Σωκράτη· στή ναυπήγηση πλοίου.

ΣΩ. Καὶ ἡ προσφορὰ ὑπηρεσιῶν σὲ ἀρχιτέκτονες δέν συντελεῖ στήν κατασκευὴ ἑνὸς κάποιου σπιτιοῦ;

ΕΥΘ. Ναί.

ΣΩ. Τότε, λοιπόν, γὰ πές μου, φίλε μου: Σέ τίνος ἔργου τὴν ἐκπλήρωση συντείνει ἡ προσφορὰ ὑπηρεσιῶν στοὺς θεοὺς; Γιατί εἶναι φανερό ὅτι ἐσὺ τὸ ξέρεῖς αὐτό, μιά καὶ ὑποστηρίζεις ὅτι ξέρεῖς πῶς καλὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον ὀτιδήποτε σχετίζεται μὲ τοὺς θεοὺς.

ΕΥΘ. Ναί, καὶ λέω ἀλήθεια, Σωκράτη.

ΣΩ. Γιά πές μου, λοιπόν, γὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, ποῖο τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὑπέροχο ἔργο ποὺ οἱ θεοὶ τὸ διεκπεραιῶνουν ἔχοντας ὡς βοηθοὺς τοὺς ἑμᾶς;

ΕΥΘ. Πολλὰ καὶ ὠραία ἔργα, Σωκράτη.

ΣΩ. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ οἱ στρατηγοί, φίλε μου· ὥστόσο εὐκόλα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ συγκεφαλαιώσει τὸ ἔργο τοὺς λέγοντας ὅτι εἶναι ἡ κατὰκτηση τῆς νίκης. Ἡ δέν εἶναι ἔτσι;

ΕΥΘ. Ἀσφαλῶς εἶναι ἔτσι.

ΣΩ. Πολλὰ καὶ ὠραία ἔργα πραγματοποιοῦν, νομίζω, ἐπίσης οἱ γεωργοί· ὥστόσο τὸ ἔργο τοὺς συγκεφαλαιώνεται στήν παραγωγὴ τῶν τροφῶν ἀπὸ τῆ γῆ.

ΕΥΘ. Μάλιστα.

13e-14a Ὁ Guthrie, A History of Greek Philosophie. τ. IV σ. 107 ὑπόσημ. 1, ὑπενθυμίζει ὅτι στήν Ἀπολογία, 30a 5-7, ὁ Σωκράτης κάνει λόγο γιὰ μιά δική του προσφορὰ ὑπηρεσιῶν στοὺς θεοὺς, οὐδέν πω ἡμῖν μεῖζον ἀγαθὸν γενέσθαι ἐν τῇ πόλει ἢ τὴν ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν. «Τὸ ἀρνητικὸ συμπέρασμα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπηρετικὴ», σημειώνει ὁ Guthrie, «δέν πρέπει νὰ μᾶς κάνει νὰ ξεχάσουμε ὅτι ὁ Σωκράτης ἤξερε πολὺ καλὰ ποιά ἦταν ἡ δική του τῷ θεῷ ὑπηρεσία: νὰ πείθει τοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνονται καλύτεροι, νὰ βελτιώνουν τίς ψυχές τους». Ὁ ἀγγλὸς ἱστορικὸς τῆς ἑλληνικῆς

φιλοσοφίας ἐπισημαίνει ἀκόμη τὴν «ἀξιοπρόσεκτη φραστικὴ ὁμοιότητα» τοῦ παραπάνω χωρίου (13e-14a) τοῦ Εὐθύφρουνα μὲ τὴν Α' Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴ 3.9: Θεοῦ γὰρ ἑσμέν συνεργοί· θεοῦ γεωργίον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστὶ καὶ παρατηρεῖ ὅτι «σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἔμαστε κι ἑμεῖς συνεργάτες τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸ ποὺ παράγει ὁ Θεὸς μὲ τὴ δική μας συνδρομὴ —κάτι ἀνάλογο μὲ τὰ κτίσματα τοῦ ἀρχιτέκτονα καὶ τῆ συγκομιδῆ τοῦ γεωργοῦ— εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτοῦ μας».

ΣΩ. Τί δὲ δὴ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἂ οἱ θεοὶ ἀπεργάζονται; τί τὸ κεφάλαιόν ἐστι τῆς ἐργασίας;

ΕΥΘ. Καὶ ὀλίγον σοι πρότερον εἶποι, ᾧ Σώκρατες, ὅτι πλείους ἔργον ἐστὶν ἀκριβῶς πάντα ταῦτα ὡς ἔχει μαθεῖν· τὸδε μέντοι σοι ἀπλῶς λέγω, ὅτι ἐὰν μὲν κεχαρισμένα τις ἐπίσσηται τοῖς θεοῖς λέγω τε καὶ πράττει εὐχόμενός τε καὶ θύων, ταῦτ' ἐστὶ τὰ ὄσια, καὶ σφίξει τὰ τοιαῦτα τοὺς τε ἰδίου οἴκου καὶ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων· τὰ δ' ἐναντία τῶν κεχαρισμένων ἀσεβῆ, ἂ δὴ καὶ ἀνατρέπει ἅπαντα καὶ ἀπόλλυται.

ΣΩ. Ἦ πολὺ μοι διὰ βραχυτέρων, ᾧ Εὐθύφρων, εἰ ἐβούλου, εἶπεσ' ἂν τὸ κεφάλαιον ὧν ἠρώτων· ἀλλὰ γὰρ οὐ πρόθυμός με εἰ διδάξαι—δῆλος εἶ. καὶ γὰρ νῦν ἐπειδὴ ἐπ' αὐτῷ ἦσθα ἀπετράπου, ὃ εἰ ἀπεκρίνω, ἱκανῶς ἂν ᾗδη παρὰ

σοῦ τὴν ὁσιότητα ἐμεμαθήκη. νῦν δὲ ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐρώτα τῷ ἐρωμένῳ ἀκολουθεῖν ὅπῃ ἂν ἐκείνος ὑπάγῃ, τί δὴ αὐτῷ λέγεις τὸ ὄσιον εἶναι καὶ τὴν ὁσιότητα; οὐχὶ ἐπιστήμην τιῶν αὐτῶν θεῶν τε καὶ εὐχῆσθαι;

14c 1-2 Τῆ φράση τοῦ Σωκράτη ἐπειδὴ ἐπ' αὐτῷ ἦσθα ὀρισμένοι παλαιότεροι ἐρευνητές τὴν ἐκλαμβάνουν ὡς νεῦμα τοῦ Πλάτωνος ὅτι οἱ ἀπαντήσεις τοῦ Εὐθύφωνα, *θεραπεία θεῶν* 12e 6-7, *ὕπηρετικὴ θεῶν* 13d 5-7, ἀγγίζουσι τὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς ὁσιότητας. Σ' αὐτῆ τῆ βίωση ὁ Η. Armin πιστεύει ὅτι ὁ Πλάτων θά ὄριζε τὴν ὁσιότητα ὡς μιά ἐπιστήμη ὑπηρετικὴ θεοῖς εἰς τὸ βελτίους ποιεῖν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, *Platos Jugenddialoge* κλπ. σελ. 149, δηλαδὴ ὡς μιά ἔκφανση τῆς ἐπισημῆς τοῦ ἀγαθοῦ. Στὴν περιοχὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἐντοπιζέται ἡ λύση τοῦ προβλήματος καὶ στοῦ Überweg-Praechter, *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, τόμ. I, σελ. 236, ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀπάντηση δὲν διατυπώνεται ρητὰ στοῦ διάλογο ἐπειδὴ «τὰ πορίσματα τοῦ Χαρμίδη καὶ τοῦ Λάχη εἰδειχταν τόσο καθαρά τὸ δρόμο ὥστε... ἀρκοῦσε ἕνας ἀπλὸς ὑπαινιγμός». Ἐπίσης ὁ P.

ΣΩ. Τί γίνεται ὁμως μέ τὰ πολλά καὶ ὄρατα ἔργα τῶν θεῶν; Σέ τί θά μπορούσε κανεὶς νά συγκεκριαλιώσει τὴν ἐργασία τῶν θεῶν;

ΕΥΘ. Σοῦ εἶπα καὶ πρὶν λίγο, Σωκράτη, ὅτι δὲν εἶναι εὐκολο νά μάθει κανεὶς μέ ἀκριβεία πῶς ἔχουν ὄλα αὐτὰ τὰ πράγματα. Πρόχειρα πάντως μπορῶ νά σοῦ πῶ τοῦτο: Ἄν κανεὶς ξέρει στίς προσευχῆς καὶ τίς θυσίαις του νά λείει καὶ νά κάνει πράγματα ποῦ οἱ θεοὶ τὰ δέχονται μέ εὐχαρίστηση, τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι τὰ ὄσια. Καὶ τὰ ὄσια εἶναι ἡ σωτηρία τόσο γιὰ τίς οἰκογένειαις ὅσο καὶ γιὰ τίς πολιτείας. Τὰ ἀντίθετα ὁμως ἀπό ὅσα προξενοῦν εὐχαρίστηση στοὺς θεοὺς ἀποτελοῦν ἀσεβεία καὶ ἡ ἀσεβεία αὐτὴ καταστρέφει καὶ ἀφανίζει τὰ πάντα.

ΣΩ. Θά μπορούσες, Εὐθύφωνα, ἂν τό ἤθελες, νά εἶχες ἀπαντήσει μέ πολύ λιγότερα λόγια στοῦ καίριο σημεῖο τῶν ἐρωτησέων μου· ἀλλὰ ἐσύ δὲν ἔχεις διάθεση νά μοῦ τὰ ἐξηγήσεις—εἶναι ὀλοφάνερο. Γιατί μόλις ἀγγίξεις αὐτό τό σημεῖο— στοῦ ὁποῦ, ἂν εἶχες δώσει ἀπάντηση, θά μοῦ εἶχες μάρκετα πράγματα γιὰ τὴν ὁσιότητα— ἔκανες πίσω. Τὸ ξέρεις ὁμως πῶς ὁποιος ποθεῖ κάποιον τὸν ἀκολουθεῖ ἀναγκαστικά, ὅπου κι ἂν πάει ἐκεῖνος· πές μου λοιπὸν ξανά: Τί ὑποστηρίζεις ὅτι εἶναι τὸ ὄσιο καὶ ἡ ὁσιότητα; Δέν εἶναι ἕνα εἶδος γνώσης πῶς νά θυσιασεῖς καὶ πῶς νά προσεῦχσαι;

Friedländer, *Platon* τόμ. 2, σελ. 82, θεωρεῖ ὅτι «τὸ ἀγαθὸ εἶναι γιὰ τὸν Σωκράτη κάτι τόσο ὑψηλό, ὥστε δὲν θά ἦταν δυνατὸ νά τό ἐκφράσει ὁ Εὐθύφρων χωρὶς νά τό παρανοήσει ἢ νά τό βεβηλώσει». Ὡστόσο, παρὰ τὸν πολύ συγκεκριμένον χαρακτήρα τῆς φράσης ἐπ' αὐτῷ ἦσθα πιστεύουμε ὅτι σωστὰ ὁ R.E. Allen, *Plato's Euthyphro* κλπ. σελ. 58, ὁποσμο. 1) τὴν συνδέει μέ τὸν τύπον μόνο καὶ ὄχι μέ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Εὐθύφωνα, καὶ ἀκόμη ὅτι σωστὰ ὁ παραπάνω ἐρευνητὴς ἀμφισβητεῖ ὅτι ὁ Πλάτων προσπαθεῖ ἐδῶ νά ὑποβάλει πλάγια στόν ἀναγνώστη κάποιο θετικὸ συμπέρασμα γιὰ τὸ περιεχόμενον τῆς διερευνημένης ἐννοιας, ὅπως ὑποστηρίζαν οἱ παλαιότεροι ἐρευνητῆς ποῦ ἀναφέραμε.

ΕΥΘ. Ἐγώ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν τὸ θέειν δωρεῖσθαι ἔστι τοῖς θεοῖς, τὸ δ' εὐχεσθαι αἰτεῖν τοὺς θεοὺς;

ΕΥΘ. Καὶ μάλα, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἐπιστήμη ἄρα αἰτήσεως καὶ δόσεως θεοῖς ὁσιότης δ' ἂν εἴη ἐκ τούτου τοῦ λόγου.

ΕΥΘ. Πάννυ καλῶς, ὦ Σώκρατες, συνήκας ὁ εἶπον.

ΣΩ. Ἐπιθυμητῆς γάρ εἰμι, ὦ φίλε, τῆς σῆς σοφίας καὶ προσέχω τὸν νοῦν αὐτῇ, ὥστε οὐ χαμαὶ πεσεῖται ὅτι ἂν εἴπῃς. ἀλλὰ μοι λέξον τίς αὐτῇ ἡ ὑπηρεσία ἔστι τοῖς θεοῖς; αἰτεῖν τε φῆς αὐτοὺς καὶ δίδουσαι ἐκείνοις;

ΕΥΘ. Ἐγώ γε.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐ τό γε ὀρθῶς αἰτεῖν ἂν εἴη ὧν δεόμεθα παρ' ἐκείνων, ταῦτα αὐτοὺς αἰτεῖν;

ΕΥΘ. Ἄλλὰ τί;

ΣΩ. Καὶ αὐτὸ δίδουσαι ὀρθῶς, ὧν ἐκείνοι τυγχάνουσιν εὐδόμενοι παρ' ἡμῶν, ταῦτα ἐκείνοις αὐτῶν ἀντιδωρεῖσθαι; οὐ γάρ που τεχνικῶν γ' ἂν εἴη δωροφορεῖν δίδόντα τῶν ταῦτα ὧν οὐδὲν δεῖται.

ΕΥΘ. Ἀληθῆ λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἐμπορικὴ ἄρα τις ἂν εἴη, ὦ Εὐθύφρων, τέχνη ἡ ὁσιότης θεοῖς καὶ ἀνθρώποις παρ' ἀλλήλων.

ΕΥΘ. Ἐμπορικὴ, εἰ οὕτως ἦθύν σοι ὀνομάζω.

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἄλλὰ ἡ θυσία δέν εἶναι μιὰ δωρεὰ στοὺς θεοὺς; Καὶ ἡ προσευχή; Δέν εἶναι κι αὐτὴ μιὰ παράκληση στοὺς θεοὺς;

ΕΥΘ. Ἄκριβῶς, Σωκράτη.

ΣΩ. Συνεπῶς, κατὰ τὰ λεγόμενά σου, ἡ ὁσιότητα εἶναι τό νά ζῆρεις πῶς νά προσφέρεις δῶρα στοὺς θεοὺς.

ΕΥΘ. Κατάλαβες πολὺ καλά, Σωκράτη, αὐτό πού εἶπα.

ΣΩ. Μά ἐγώ, ἀγαπητέ, εἶμαι ἐραστής τῆς σοφίας σου καὶ προσέχω νά μὴν πάει χαμένο τίποτα ἀπ' ὅσα λέξ. Γιά πές μου ὁμως, σέ τί συνίσταται αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία στοὺς θεοὺς; Μήπως στό νά τοὺς ζητᾶμε καὶ νά τοὺς δίνουμε κάτι; Αὐτό λέξ;

ΕΥΘ. Μάλιστα.

ΣΩ. Ἄλλὰ ὁ σωστός τρόπος νά ζητᾶμε ἀπό τοὺς θεοὺς δέν εἶναι νά τοὺς ζητᾶμε κάτι πού τό ἔχουμε ἀνάγκη;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Κι ἀπό τὴν ἄλλη πλευρά, σωστὴ προσφορά δέν εἶναι νά τοὺς ἀνταποδίδουμε τίς δικές τους δωρεές προσφέροντάς τους κάτι δικό μας πού τυχαίνει νά τό ἔχουν ἐκεῖνοι ἀνάγκη; Γιατί τί νόημα θά εἶχε νά δωρίζεις σέ κάποιον κάτι πού δέν τό χρειάζεται;

ΕΥΘ. Σωστά λέξ, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἐπομένως, Εὐθύφρονα, ἡ ὁσιότητα εἶναι, θά λέγαμε, ἕνα εἶδος ἐμπορικῆς σχέσης μεταξύ ἀνθρώπων καὶ θεῶν.

ΕΥΘ. Ἐμπορικῆς, ἂν προτιμᾶς νά τό ὀνομάζεις ἔτσι.

14d 1 Μέ τόν ὀρισμό πού ὑποβάλλει ἐδῶ ὁ Σωκράτης στόν Εὐθύφρονα (ἐπιστήμη αἰτήσεως καὶ δόσεως θεοῖς ὁσιότης, 14d 1), ἡ διερεύνηση μετατοπίζεται ἀπό τό χῶρο τῶν ἠθικῶν ἀξιών (12dκῆ.) στό πεδίο τῆς εἰδικῆς γνώσης, τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τόν P. Friedländer, δπ.π. σελ. 82, πρόκειται οὐσιαστικά γιά μετάπλαση τοῦ προηγούμενου ὀρισμοῦ (ὕπηρετικὴ τις... ἂν εἴη θεοῖς, 13d 7) «ἀπὸ τῆς γλώσσα τοῦ Σωκράτη στὴ γλώσσα τοῦ Εὐθύφρονα» —μιὰ μετάπλαση πού ἀποβλέπει νά ὀδηγήσει αὐτὴ τὴν ἀποψη ad absurdum.

14e 6 Μέ αὐτὴ τὴ σαρκαστικὴ ὑπαγωγή τῆς ὁσιότητος στὴν ἐμπορικὴ τέχνη (ἀνάλογη μὲ τὴν ὑπαγωγή τῆς δικαιοσύνης στὴν κλεπτικὴ - ἔοικεν οὖν ἡ δικαιοσύνη καὶ κατὰ σέ καὶ καθ' Ὀμηρον καὶ κατὰ Σιμωνίδην κλεπτικὴ τις εἶναι, ἐπ' ὠφελίᾳ μέντοι φίλων καὶ ἐπιβλάβῃ τῶν ἐχθρῶν, 334b 3-5) ὁ Πλάτων ἐκφράζει τὴν ἀντιθεσὴ του στὴν ἀντίληψη ὅτι τό θεῖο εἶναι δυνατόν νά ἐπιηρέαζεται ἀπὸ τίς λατρευτικῆς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, τίς προσεχῆς καὶ τίς θυσίας,

ΣΩ. ἼΑλλ' οὐδὲν ἦδιον ἔμοιγε, εἰ μὴ τυγχάνει ἀληθὲς ὄν.
φράσον δέ μοι, τίς ἡ ὠφέλεια τοῖς θεοῖς τυγχάνει οὐσα ἀπὸ
τῶν δῶρων ὧν παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν; ἃ μὲν γὰρ διδάσκει

a παυτὶ δῆλον· οὐδὲν γὰρ ἡμῖν ἔστιν ἀγαθὸν ὅτι ἂν μὴ
ἐκεῖνοι δώσω. ἃ δὲ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν, τί ὠφελοῦνται; ἡ
τοσοῦτον αὐτῶν πλεονεκτοῦμεν κατὰ τὴν ἐμπορικὴν, ὥστε πάντα
τὰ ἀγαθὰ παρ' αὐτῶν λαμβάνομεν, ἐκεῖνοι δὲ παρ' ἡμῶν οὐδέν;

5 ΕΥΘ. ἼΑλλ' οἷε, ὡ Σωκράτης, τοὺς θεοὺς ὠφελείσθαι
ἀπὸ τούτων ἃ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν;

ΣΩ. ἼΑλλὰ τί δήποτ' ἂν εἴη ταῦτα, ὡ Εὐθύφρων, τὰ παρ'
ἡμῶν δῶρα τοῖς θεοῖς;

ΕΥΘ. Τί δ' οἷε ἄλλο ἢ τιμὴ τε καὶ γέρα καί, ὅπερ ἐγὼ
10 ἄρτι ἔλεγον, χάρις;

καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται στίς ἐπιθυμίες τους. Αὐτὴ ἡ συρρίκνωση τῆς σχέσης θεοῦ καὶ ἀνθρώπου στό do ut des θὰ ἀσασχολήσει τόν Πλάτωνα καὶ στήν Πολιτεία: «Ἀγύρτες καὶ μάντιες τριγυρίζοντας, ὅπως ξέρουμε, στίς πόρτες τῶν πλουσίων καλλιεργοῦν τὴν πεποιθήση ὅτι ἔχουν στήν κατοχὴ τους μιά δύναμη πού τὴν παίρνουν ἀπὸ τοὺς θεοὺς μὲ θυσίαι καὶ μὲ γητέματα γιὰ νὰ γιαιτρεύουν μὲ τὴν τέλεση προσφορῶν καὶ γιορτῶν τὰ ὀδικήματα ὅσα ἔκαμε κανένας ὁ ἴδιος ἢ οἱ προπάτορές του· καὶ ἀνίσως θέλει κανεὶς νὰ ριζῆ στόν ἐχτρὸ του κάποια συμφορὰ, αὐτοὶ εἶναι πρόθυμοι μὲ λίγα ἐξοδα νὰ βλάψουν χωρὶς διάκριση καὶ τόν δίκαιο καὶ τόν ἄδικο μὲ τὴν χρησιμοποίηση μαγικῶν ἐπικλήσεων καὶ μαγικῶν καταδῶσεων, καταφέρνοντας, λένε, τοὺς θεοὺς νὰ γίνωνται ὑπηρέτες τους», 365b 5-c5. (Μετάφραση Κ.Δ. Γεωργούλη, Πλάτωνος Πολιτεία. Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 43). Πρβ. καὶ Νόμοι 716e-717a.

15a Στήν ἐνότητα αὐτὴ τοῦ Εὐθύφωνα (12e 5-15a) ὑποδηλώνονται ἀπόψεις πανομοιότυπες μὲ ἐκείνες πού —ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τόν Πλάτωνα— διατυπώνει ὁ Kant στό ἔργο του Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft (1793). «Θρησκεία

ΣΩ. ἼΕγὼ δὲν προτιμῶ τίποτα, παρὰ μόνο τὸ ἀληθινὸ. Πές μου ὅμως, ποιά ἡ ὠφέλεια πού ἐνδεχομένως ἔχουν οἱ θεοὶ ἀπὸ τὰ δῶρα πού δέχονται ἀπὸ ἐμᾶς; Γιατί, βέβαια, αὐτὰ πού ἐκεῖνοι μᾶς προσφέρουν εἶναι φανερά σ' ὄλους; ἼΑποῦστατα, δὲν ὑπάρχει ἀγαθὸ πού νὰ μὴ μᾶς τὸ δίνουν ἐκεῖνοι. ἼἩ μὴπως ὑπερέχομε τόσο πολὺ σ' αὐτὴ τὴν ἐμπορικὴ σχέση, ὥστε ἐμεῖς νὰ παίρνομε ἀπ' αὐτοὺς ὄλα τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἐκεῖνοι νὰ μὴν παίρνουν ἀπὸ μᾶς τίποτα;

ΕΥΘ. Μά, Σωκράτη, στ' ἀλήθεια νομίζεις ὅτι οἱ θεοὶ ἔχουν κανένα κέρδος ἀπὸ αὐτὰ πού παίρνουν ἀπὸ μᾶς;

ΣΩ. ἼΑλλὰ τότε τί εἶναι τέλος πάντων τὰ δῶρα πού προσφέρουμε στοὺς θεοὺς;

ΕΥΘ. Μά τί ἄλλο νομίζεις πῶς εἶναι παρὰ σεβασμὸς καὶ τιμὴ καί, ὅπως ἔλεγα πρὶν λίγο, κάτι πού γίνεται δεκτὸ μὲ εὐχαρίστηση;

εἶναι ἡ γνώση ὄλων τῶν καθηκόντων μας ὡς θεϊκῶν ἐντολῶν», διακηρύσσει ὁ γερμανὸς φιλόσοφος, καὶ συνεχίζει: «Μὲ τὸν γενικὸ αὐτὸν ὀρισμὸ ἀποφεύγεται ἡ λαθεμένη ἀντίληψη ὅτι θρησκεία εἶναι ἕνα σύνολο ἰδῖα ἰερωῶν καθηκόντων ἀπ' εὐθείας ἀπέναντι στόν θεό· μὲ τὸν ὀρισμὸ ἀποφεύγεται ἐπίσης ἡ παραδοχὴ πῶς ἐκτός ἀπὸ τὰ ἠθικά καθήκοντα πού ὡς ἄνθρωποι ἔχομε (ὁ ἕνας ἀπέναντι στόν ἄλλον) ὑπάρχουν καὶ κάποιοι αὐλικῆς ὑπηρεσίες, μὲ τίς ὁποῖες μάλιστα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀντισταθμισοῦμε τίς παραλείψεις στήν τήρηση τῶν ἠθικῶν καθηκόντων μας. Δὲν ὑπάρχουν ἰδιαίτερα καθήκοντα ἀπέναντι στόν θεό σὲ μιά γενικὴ θρησκεία· γιατί ὁ θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς τίποτε· δὲν μποροῦμε νὰ τὸν ἐπηρεάζομε οὔτε νὰ κάνουμε κάτι γι' αὐτόν». Ges. Schriften VI, σ. 154.

15a 5-6 ἼἩ παραδοχὴ τοῦ Εὐθύφωνα πῶς οἱ θεοὶ δὲν ἔχουν κάποιο κέρδος ἀπὸ ὅσα παίρνουν ἀπὸ μᾶς, 15a 5-6, αἰρεῖ τὴ δυνατότητα νὰ ὑπάρχει ἕνας ὁριστὸς τρόπος προσφορᾶς δωρεῶν σ' αὐτούς. ἼΕτοι ὁ ὀρισμὸς (14d 1-2) πού ταυτίζει τὴν ὁσιότητα μὲ τὴ γνώση τοῦ νὰ ζητᾶς καὶ νὰ προσφέρεις δῶρα στοὺς θεοὺς αὐτόματα παύει νὰ ἔχει νόημα.

b ΣΩ. Κεχαρισμένον ἄρα ἐστίν, ὦ Εὐθύφρων, τὸ δσιον, ἀλλ' οὐχὶ ὠφέλιμον οὐδὲ φίλον τοῖς θεοῖς;

ΕΥΘ. Οἷμαι ἐγωγε πάντων γε μάλιστα φίλον.

ΣΩ. Τοῦτο ἄρ' ἐστὶν αὐ, ὡς εἴοικε, τὸ δσιον, τὸ τοῖς
5 θεοῖς φίλου.

ΕΥΘ. Μάλιστα γε.

ΣΩ. Θαυμάση οὖν ταῦτα λέγων ἐὰν σοι οἱ λόγοι φαίνωνται μὴ μένοντες ἀλλὰ βαδίζοντες, καὶ ἐμὲ αἰτίαση τὸν Δαίδαλον βαδίζοντας αὐτοὺς ποιῶν, αὐτὸς ὢν πολὺ γε
10 τεχνικώτερος τοῦ Δαϊδάλου καὶ κύκλω περιούτου ποιῶν; ἢ οὐκ αἰσθάνη ὅτι ὁ λόγος ἡμῖν περιελθὼν πάλιν εἰς ταῦτόν
c ἦκει; μέμνησαι γάρ που ὅτι ἐν τῷ πρόσθεν τό τε δσιον καὶ τὸ θεοφιλὲς οὐ ταῦτόν ἡμῖν ἐφάνη ἀλλ' ἕτερα ἀλλήλων· ἢ οὐ μέμνησαι;

ΕΥΘ. Ἐγωγε.

5 ΣΩ. Νῦν οὖν οὐκ ἐννοεῖς ὅτι τὸ τοῖς θεοῖς φίλον φησὶ ὅσιον εἶναι; τοῦτο δ' ἄλλο τι ἢ θεοφιλὲς γίγνεται; ἢ οὐ;

ΕΥΘ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἢ ἄρτι οὐ καλῶς ὠμολογοῦμεν, ἢ εἰ τότε
καλῶς, νῦν οὐκ ὁρθῶς τιθέμεθα.

ΕΥΘ. Ἐοικεν.

10

15b 4-5 Ἡ ἔρευνα καταλήγει στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε: Τό μέν τοῖς θεοῖς προσφιλέσ δσιον, 6e 10 - τοῦτο ἄρ' ἐστίν... τὸ δσιον, τὸ τοῖς θεοῖς φίλου, 15b, ἀποψη πού στο μεταξύ (10e 9-11a 6) ἔχει ἀνααιρεθεῖ. Εἶναι ἡ ἴδια κυκλική διαλεκτική πού τήν συναντᾶμε στόν Λύσι «γυρίζουμε στά λόγια πού εἶχαμε ἀπορρίψει πρωτύτερα», 222d 1-3, στόν Ἱππία μείζονα «κι εἶσι ἡ συζήτησή μας γύρισε στήν προηγούμενη συζήτηση», 303e 12-13, στόν Εὐθύδημο, 297b 7-c3, στόν Χαρμῖδη, 174e 5. «Δέν καταλαβαίνεις ὅτι ὁ λόγος μας, ἀφοῦ ἔκανε ἕνα γύρο, ἔχει ἔρθει στό ἴδιο σημείο;» ρωτᾷ τώρα ὁ Σωκράτης τόν Εὐθύφωνα. Συλλογίζομαι κάποιους στίχους τοῦ T.S. Elliot:

ΣΩ. Ἐπομένως, Εὐθύφωνα, τὸ δσιον εἶναι τὸ εὐπρόσδεκτο καὶ ὄχι τὸ ὠφέλιμο ἢ τὸ ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς.

ΕΥΘ. Ἐγὼ πάντως νομίζω ὅτι τοὺς εἶναι ἀγαπητὸ καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπὸ οὔτιδήποτε ἄλλο.

ΣΩ. Νά λοιπὸν τί εἶναι, καθὼς φαίνεται, τὸ δσιον: Τὸ ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς.

ΕΥΘ. Βεβαίωτα.

ΣΩ. Θά παραξενευτεῖς ἄραγε τώρα ἂν μέ αὐτὰ πού ὑποστηρίζεις γίνει φανερό ὅτι τὰ λόγια σου δέν στέκονται σ' ἕνα σημείο ἀλλὰ περπατᾶνε: Καὶ θά τὰ βάλεις πάλι μ' ἐμένα, τόν Δαίδαλο, καὶ θά λές πῶς ἐγὼ τὰ κάνω νά περπατοῦν; Κι ὁμως, ἐσύ εἶσαι πολὺ πιό τεχνίτης ἀπὸ τόν Δαίδαλο καὶ ἐξαιτίας σου στριφογυρίζουν. Ἡ μήπως δέν καταλαβαίνεις ὅτι ἡ κουβέντα μας ἔφερε μιά γυροβολία κι ἤρθε πάλι στό ἴδιο σημείο; Γιατί θά θυμᾶσαι, πιστεύω, ὅτι πρωτύτερα μᾶς φάνηκε πῶς τὸ ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς δέν ταυτίζεται μέ τὸ δσιον κι ὅτι τὸ ἕνα εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Δέν τὸ θυμᾶσαι;

ΕΥΘ. Ναί, τὸ θυμᾶμαι.

ΣΩ. Δέν καταλαβαίνεις ὁμως ὅτι τώρα ὑποστηρίζεις πῶς δσιον εἶναι τὸ ἀγαπητὸ στοὺς θεοὺς; ἢ μήπως δέν εἶναι ἔτσι;

ΕΥΘ. Βεβαίως.

ΣΩ. Συνεπῶς ἢ ὅσα παραδεχτήκαμε πρὶν λίγο δέν ἦταν σωστά ἢ —ἂν ἐκεῖνα τότε ἦταν σωστά— δέν εἶναι σωστά ὅσα ὑποστηρίζουμε τώρα.

ΕΥΘ. Ἐτσι φαίνεται.

We shall not cease from exploration
And the end of our exploring
Will be to arrive where we started
And know the place for the first time.

(Four Quartets, Little Gidding V)

ΣΩ. Ἐξ ἀρχῆς ἄρα ἡμῶν πάλιν σκεπτόμεν τί ἐστι τὸ ὄσιοι, ὡς ἐγὼ πρὶν ἂν μάθω ἔκων εἶναι οὐκ ἀποδειλιάσω. ἀλλὰ μὴ με ἀτιμάσῃς ἀλλὰ παυτὶ πρόπῃ προσχῶν τὸν δ νοῦν ὅτι μάλιστα νῦν εἶπε τὴν ἀλήθειαν· οἴσθα γὰρ εἶπερ τις ἄλλος ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἀφετέος εἰ ὡσπερ ὁ Πρωτεύς πρὶν ἂν εἴπῃς. εἰ γὰρ μὴ ᾗδῃσθα σαφῶς τὸ τε ὄσιοι καὶ τὸ ἀνόσιοι, οὐκ ἔστω ὅπως ἂν ποτε ἐπεχειρήσας ὑπὲρ ἀνδρῶς 5 θητὸς ἀνδρα προσβύτην πατέρα δικαίῳ φόνου, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοὺς ἂν ἔδεισας παρακινῶνεναι μὴ οὐκ ὀρθῶς αὐτὸ ποιήσῃς, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ᾗχύνῃσθαι· νῦν δὲ εὖ οἶδα ὅτι σαφῶς οἶε εἰδέναι τὸ τε ὄσιοι καὶ μὴ. εἶπε οὖν, ὦ βέλτιστε 6 Εὐθύφρων, καὶ μὴ ἀποκρίνηθι ὅτι αὐτὸ ἡγήθῃς.

ΕΥΘ. Εἰς αὐτῶν τοίνυν, ὦ Σωκράτες· νῦν γὰρ σπεύδω σοὶ, καὶ μοι ὦρα ἀπέναι.

ΣΩ. Οἷα ποιεῖς, ὦ ἑταῖρε. ἀπ' ἐλπίδος με καταβαλὼν 5 μεγάλης ἀπέρχῃ ἦν εἶχον, ὡς παρὰ σοῦ μαθὼν τὰ τε ὄσια καὶ μὴ καὶ τῆς πρὸς Μέλητου γραφῆς ἀπαλλάξομαι, ἐνδειξάμενος ἐκεῖνῳ ὅτι σοφὸς ἦδη παρ' Εὐθύφρονος τὰ θεῖα γέγονα 16 καὶ ὅτι οὐκέτι ὑπ' ἀγνοίας αὐτοσχεδιάζω οὐδὲ καινοτομῶ περὶ αὐτά, καὶ δὴ καὶ τὸν ἄλλον βίον ὅτι ἔμμενον βιωσόμεν.

15d Ὁ Πρωτεύς, ὁ ὀμηρικός ἄλιος γέρων, εἶχε προφητική δύναμη καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἀλλάξει μορφές. Γιὰ νὰ προφητεύσει, ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἐναντίον του βία πού τὴν ἀπέφευγε μὲ τὶς μεταμορφώσεις του. Τὴν παρομοίωση τοῦ Πρωτέα, πού τὴν συναντᾶμε καί σὲ ἄλλους πλατωνικούς διαλόγους (Εὐθύδημος, 288b, Ἰων. 541e, πάντοτε σὲ σχέση με τοὺς συνομιλητές τοῦ Σωκράτη) ὁ Πλάτων τὴν χρησιμοποιεῖ ἐδῶ μὴ ἰδιαίτερα εἰρωνική διάθεση (ὅπως τὸν Πρωτέα, εἶται καὶ ἐσένα δέν πρέπει νὰ σ' ἀρῆσομε νὰ φύγεις, προτοῦ πείς... δd 3-4) τῆς στιγμῆς πού ἔχει γίνεαι πιά ὀλοφάνερη ἢ ἀνεπάρκεια τοῦ Εὐθύφρονος.

ΣΩ. Πρέπει ἐπομένως νὰ ξανασκεφτοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τί εἶναι τὸ ὄσιο γιατί ἐγὼ δέν ἔχω καμιά διάθεση νὰ τὰ παρατήσω προτοῦ τὸ μάθω. Κι ἐσὺ ὁμῶς, σέ παρακαλῶ, μὴ μέ περνᾶς γιὰ ἐντελῶς ἀνάξιο ἀλλὰ βάλε τὰ δυνατά σου νὰ συγκεντρωθεῖς καὶ νὰ μοῦ πείς πῶς ἔχει τὸ πράγμα. Γιατί τὴν κατέχεις τὴν ἀλήθεια πιὸ καλὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον καὶ γι' αὐτό, ὅπως τὸν Πρωτέα, εἶσαι καὶ ἐσένα δέν πρέπει νὰ σ' ἀφήσει κανεὶς νὰ φύγεις προτοῦ μιλήσεις. Γιατί, ἂν δέν ἤξερες στὴν ἐντέλεια τί εἶναι ὄσιο καὶ τί ἀνόσιο, δέν θὰ ἀποτολμοῦσες ποτὲ γιὰ χάρι ἑνὸς δουλοπάρουκου νὰ σύρεις στά δικαστήρια τὸν πατέρα σου, γέρο ἀνθρωπο, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοὺς θὰ φοβόσουν, μὴ τυχόν πᾶς νὰ κάνεις κάτι πού δέν εἶναι σωστό, καὶ τοὺς ἀνθρώπους θὰ ντρεπόσουν. Τώρα ὁμῶς δέν ἔχω καμιά ἀμφιβολία ὅτι πιστεύεις πῶς ξέρεις πολὺ καλὰ τί εἶναι ὄσιο καὶ τί δέν εἶναι. Πές το λοιπόν, φίλε Εὐθύφρονε, καὶ μὴ τὸ κρατᾶς κρυφὸ αὐτὸ πού νομίζεις πῶς εἶναι τὸ ὄσιο.

ΕΥΘ. Καμιάν ἄλλη φορά, Σωκράτη· τώρα εἶμαι βιαστικός, πρέπει νὰ πηγαίνω.

ΣΩ. Ἄχ, τί εἶναι αὐτὸ πού κάνεις, φίλε μου. Φεύγεις καὶ μοῦ σβύνεις τὴ μεγάλη ἐλπίδα ὅτι θὰ μάθαινα ἀπὸ σένα τί εἶναι ὄσιο καὶ τί δέν εἶναι, κι ὅτι θὰ ξέμπλεκα ἀπὸ τὴν καταγγελία τοῦ Μέλητου, ἀφοῦ θὰ τοῦ ἔδειχνα ξεκάθαρα πῶς χάρι στὸν Εὐθύφρονε ἔχω γίνεαι σοφὸς στά θέματα τῆς θρησκείας κι ὅτι ἡ ἀγνοία δέν μέ παρασύρει πιά σὲ αὐτοσχεδιασμούς καὶ καινοτομίες —πάνω ἀπ' ὅλα ὁμῶς μοῦ σβύνεις τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ζούσα τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ μου πὸ σωστά.

15d 4-6e 2 Μὲ τὴν ἁφαντικὴ ἀναφορά στὸν Μέλητο καὶ τὴν εἰρωνική ἀντιπαράθεση τῶν δύο καταγγελιῶν, πού ὑπευθυμίζουν στὸν ἀναγνώστη τὴν ἀρχὴ τῆς συζήτησης, ὀλοκληρώνεται αἰσθητικὰ τὸ ἔργο καὶ συνάμα υπογραμμίζεται ἄλλη μιά φορά ἡ μεγάλη ἠθική ὑπεροχὴ τοῦ Σωκράτη.